

tv-15 naš TOVARIS

Št. 12
24. marca 1983
Leto XXI

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

Predsednik republiškega odbora Zveze združenj borcev NOV Janez Vipotnik in predsednik republiške konference Zveze tabornikov Slovenije Robert Bobanec sta v četrtek, 17. marca, slovesno podpisala listino o sodelovanju med organizacijama. Listina predvideva ohranjanje, razvijanje in prenašanje vrednot NOB in revolucije v taborniški organizaciji. Ta dokument je na nedavni seji obravnavalo in sprejelo tudi predsedstvo RO ZZB NOV Slovenije.

Slovesnosti ob podpisu listine sta se udeležili tudi delegaciji obeh organizacij.

Še korak k boljšemu sodelovanju

Predsednik RO ZZB NOV Slovenije Janez Vipotnik je po podpisu listine o sodelovanju med borci in taborniki med drugim dejal: »Na seji predsedstva zveze borcev smo sprejeli listino o ohranjanju, razvijanju in prenašanju vrednot NOB in revolucije v taborniški organizaciji. Enako ste storili tudi v vaši organizaciji. S tem želimo še bolj organizirano nadaljevati tisto, kar že dolgo delamo. Zdaj sva oba predsednika listino podpisala in s pečatom potrdila.

Dovolite mi, da najprej v imenu zveze borcev in v svojem imenu čestitam taborniški organizaciji in se vam od vsega srca zahvalim za vašo pobudo. Veliko nam pomeni zlasti, ker prihaja iz mladinskih vrst, iz vrst mogočne organizacije, ki ima 30.000 članov.

To se nam zdi v tem trenutku zlasti pomembno, ko so ponekod v kulturi, publicistiki in drugod poizkusi drugačnega vrednotenja naše revolucije, kot je v resnici bila.

Prav gotovo smo že daleč od tega, da bi naš narodnoosvobodilni boj opisovali in slikali samo črno-belo. Povsem razumljivo je tudi, da bo vsaka generacija po svoje vrednotila ta veliki čas, toda eno je neizpodbitno; da smo z našim NOB in revolucijo s tečajem vrgli staro družbo in postavili novo, da smo z NOB človeške vrednote, tovarništvo, humanizem, vdanost, patriotizem, vztrajnost, poštenost, hrabrost, bratstvo in enotnost, internacionalizem itd. ... postavili na najvišji možni piedestal, da smo z vsem našim povojnim razvojem, s samoupravljanjem, s spreminjenjo podoba mest in vasi, s skrbjo za življenjske razmere, za kulturo, pa tudi s skrbjo, da je delovni človek zavrnil svojo hrbtnico, da se zaveda svoje moči in odgovornosti, naredili razvoj, ne glede na današnje težave, ki jih bomo premagali, kakor smo premagali druge še hujske težave v naši preteklosti, da smo torej v kratkem času naredili razvoj, ki bi mu enakega v vsakem času težko našli kjerkoli na zemeljski obli.

Zato nas toliko bolj veseli vaša pobuda, ker to, osnovno, razumete in hočete razvijati naprej.

Ta listina seveda zavezuje tudi nas, zavezuje še bolj kot doslej, zavezuje organizacijo in vse borce, da boste v nas imeli vzornike, pomoč in oporo, ki jo pričakujete.

Prepričan sem, da bomo borci zvesto izpolnjevali v tej listini sprejeta načela, saj so to naša najbolj elementarna načela, s katerimi živimo in odhajamo! Predvsem pa želimo, da ta načela vi mladi razvijate, širite naprej v vaše dobro in v dobro generacij, ki bodo prihajale za vami!«

Bojan Kuntarič

Jubilej Sava Šifrerja

Ob 60-letnici vidnega družbenopolitičnega delavca Sava Šifrerja je bila minuli ponedeljek v prostorih RO ZZB NOV krajša slovesnost, na kateri je podpredsednik RO ZZB NOV Slovenije Stane Repar s sodelavci v imenu predsednika Janeza Vipotnika čestital Savu Šifrerju za življenjski jubilej in mu izročil skromno darilo.

Savo Šifrer je bil rojen 18. marca 1923. leta v Žirovnici. V NOV se je vključil že avgusta 1941. leta. Bil je politični komisar bataljona in sekretar komiteja SKOJ za Gorenjsko.

Leta 1963 je bil izvoljen za poslanca RO skupščine SRS in tedaj je postal tudi podpredsednik zakonodajno-pravne komisije skupščine SRS, hkrati je bil član dveh odborov in predsednik pravno-statutarne komisije SML. Bil je član sveta pravne fakultete v Ljubljani, član komiteja OK ZKS Ljubljana Center in član komisije za mednarodne odnose. Član RO ZZB NOV Slovenije je od leta 1982, in sicer je predsednik komisije predsedstva za vloge in pritožbe. Od 1942. leta je član ZK. Po končani vojni je bil demobiliziran, leta 1953 pa je diplomiral na pravni fakulteti in nato opravil še pravosodni izpit. Kljub obilici odgovornosti v družbenopolitičnih aktivnostih, je vse do upokojitve opravljal še odgovorne naloge sodnika v Radovljici, Novem mestu in Ljubljani.

Jože Čurin

Kurirčkova torbica

Pionirji-kurirji hitijo po svojih poteh. V torbici nosijo enotno pismo pionirjev Slovenije vodstvu Socialistične federativne republike Jugoslavije. Temu pismu dodajajo pisma pionirskih odredov, izvirna sporočila pionirjev. V torbici so tudi zemljevid glavne trase, dnevnik sprejemov in oddaj, v katerega nosilci vpisujejo krajša poročila o načinu prenosa torbice, o spremljajočih akcijah in manifestacijah.

In na katerih delih prog se pionirji kurirji zadržujejo v teh dneh? Na progi Dolenjska-TV bodo pionirji iz Šentjurja jutri predali torbico vrstnikom iz Laškega. Danes so jo na progi Primorska-P Novogoričani prejeli od Sežančanov, na progi Štajerska-S pa Ptujčani od Ormožanov.

Od ponedeljka, 21. marca, je kurirčkova torbica na progi Koroška-K v rokah pionirjev iz Titovega Velenja, nosili pa jo bodo do 28. marca, ko jo bodo sprejeli v varstvo pionirji iz Mozirja. Kako pa je na progi Gorenjska -G? Jutri, v petek, jo bodo od Kranjčanov prejeli osnovnošolci iz Škofje Loke. V njihovem varstvu bo vse do 1. aprila.

Živa Drole

Pisanje o JLA je zadovoljivo

Poveljstvo Ljubljanskega armadnega območja je tako kot vsako leto analiziralo pisanje in poročanje o delu enot JLA v slovenskem tisku, radiu in televiziji. Ugotovili so, da pisanje in poročanje količinsko zadostuje, čeprav so nekatera uredništva zmanjšala število člankov o JLA. Zmanjšanje je predvsem posledica skrčenega obsega časopisov in revij. Poudarili pa so, da so še velike rezerve pri kakovosti poročanja.

Poveljnik Ljubljanskega armadnega območja generalpolkovnik Branko Jerkič je zbrane novinarje seznanil s pripravami za sprejem deklet, ki so se odločile za prostovoljno usposabljanje v enotah JLA. O tem bomo poročali več v prihodnji številki TV-15.

B. K.

Zdrav duh v zdravem telesu

Foto: Nace Bizilj

Na ploščici, ki je pritrjena na Rogovem kolesu, ki ga je minuli petek v imenu Ljubljancev podarila devetdesetletniku Jožetu Rusu Tina Tomljeto, je zapisano: »Zdrav duh v zdravem telesu, Jožetu Rusu Ljubljanci - 1983«. To darilo je simbolično priznanje za dolgoletno delovanje moža, ki sta mu bili v življenju osnovni dve vodili: narodova svoboda in narodovo psihofizično zdravje. Za narodovo svobodo se je bojeval že v prvi svetovni vojni, kjer pa je bilo njegovo razočaranje ob neizpolnjenih obljubah veliko. Zato je ob začetku druge svetovne vojne kot predstavnik izredno razmahnjene slovenske organizacije Sokola sodeloval pri zgodovinskem ustanovenem sestanku Osvobodilne fronte Slovenije. V povojnem družbenopolitičnem delu je ostajal vse do današnjih dni aktiven, svoje sokolstvo in navdušenje za nenehno telesno čilost pa je izkazoval tudi s kolesarjenjem po mestnih ulicah in postal sinonim za človeka, ki se mu znani latinski pregovor zares najbolj poda. Tina Tomljeto je ob slovesnosti na ljubljanskem Magistratu, v navzočnosti predstavnikov družbenopolitičnih organizacij mesta, izročila Jožetu Rusu tudi dvostranično plaketo, spominsko priznanje skupščine mesta Ljubljane.

B. Ž. J.

S seje komisije za vprašanja borcev NOV pri skupščini SRS Osnutek pokojninskega zakona pod drobnogledom

Tudi na komisiji za vprašanja borcev pri skupščini SRS so na zadnji seji obravnavali vprašanja iz predloženega osnutka zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju.

Menili so, da je predloženo gradivo dobra osnova za razpravo. Ko pa so obravnavali posamezna področja, ki jih zajema ta osnutek zakona, so se najprej ustavili pri tistih novostih, ki prinašajo največ resnično novega, oziroma so pomembne za čimboljše sistemsko reševanje na pokojninskem področju. Tako je vsekakor s predlogom za obvezno pokojninsko zavarovanje vseh kmetov v SRS, kar je tudi v skladu z ustavnimi opredelitvami. Novost, ki sproža razprave, je tudi pokojninsko zavarovanje invalidov, na tem področju so predlagane tri možne poti prehajanja reševanja invalidskih vprašanj v neposredno pristojnost organizacij združenega dela.

Na seji komisije za vprašanja borcev NOV pri skupščini SRS se o predlogu ponovne uvedbe možnosti za predčasno upokojevanje niso posebej opredelili, menili pa so, da je treba dobro pretehtati, ali je to za družbo koristno ali ne. Osnutek, kot vemo, predvideva tudi redno medletno usklajevanje pokojninskih prejemkov glede na rast osebnih dohodkov, ker pa zahteva prav to usklajevanje visoka dodatna finančna sredstva, že zvezni zakon

Franci Mrcina: »Osnutek pokojninskega zakona je dobra osnova za razpravo«.

upošteva postopno prehajanje na tako imenovani »čisti sistem«, ki naj bi začel delovati leta 1986.

Že v pregledu, ki je bil na voljo v eni prejšnjih števil našega glasila, je bilo moč razbrati, da je novosti na borčevskem področju malo, (morda le tista o možnosti izbire kateregakoli povprečja petih delovnih let za odmero pokojnine).

Novost je še na področju pokojninskega urejanja kmetov – borcev (kar je bilo za tiste kmete, ki so bili kooperanti, že sedaj urejeno).

Poleg drugih, ki so se oglašili v razpravi, je predsednik komisije za vojaške invalide pri RO ZZB Slovenije Stane Repar dejal, da bistvenih zahtev borci v dosednji razpravi niso postavljali, da pa se pojavljajo nekatere zahteve, za katere borci menijo, da jih je treba reševati in njihove probleme obravnavati individualno, ker to niso vprašanja sistemskega reševanja z zakonom. Tako so menili tudi za še nekatere podrobnosti, na katere je opozorila razprava, ki pa jih bo moral urejati ob sprejetem zakonu spremljajoči samoupravni akt.

Na petkovi seji, ki ji je predsedoval predsednik komisije za vprašanja borcev pri skupščini SRS Franci Mrcina, so obravnavali še predlog za izdajo zakona o spremembi zakona o obveznostih federacije za pokojnine borcev, ki naj bi vnesel v to področje več reda.

B. Ž. J.

RADIO ŠE POMNITE – TOVARIŠI

V začetku aprila 1943. leta so partizani 1. koroškega bataljona napadli Nemce v Mežici. Ta uspešna akcija je imela velik političen odmev po vsej Koroški na obeh straneh nekdanje jugoslovansko-avstrijske meje. V oddaji »Še pomnite, tovariši« – na sporedu bo v nedeljo, 27. marca, ob 9. uri na 1. programu Radia Ljubljana – bomo prikazali razvoj narodnoosvobodilnega gibanja na vzhodnem in zahodnem Koroškem v tistem času, nastanek 1. koroškega bataljona, potek napada na Mežico ter dogodke v dneh po napadu, ko so Nemci zbrali veliko vojaštva, ki je zasledovalo bataljon in mu postavljalo zasede. Nemci so nameravali bataljon uničiti, toda svojih namenov zaradi poguma in vztrajnosti borcev niso mogli uresničiti.

Medčloveški odnosi v krajevni skupnosti

Januarja je vso Jugoslavijo pretresla žalostna usoda 11-mesečne Suzane Radojčić iz Smedereva, ki je morala umreti zato, ker so jo polnih sedem dni pustili zaklenjeno v stanovanju, medtem ko se je njena mati zdravila v bolnišnici. Skoraj isti dan so v Beogradu našli mrtvega 60-letnega Miodraga Stojanovića, katerega posmrtni ostanke so že dodobra načele podgane in miši. V istem času so tudi v Beogradu našli trupli dveh žensk (72 in 73 let), ki sta že več mesecev ležali v stanovanjih. Pri obeh je šlo za nasilno smrt. To je samo nekaj izbranih primerov, ki sicer dnevno polnijo stolpce naših časopisov. Pri vsem tem si je javnost začela postavljati vprašanja, kako se lahko takšne stvari dogajajo v socialistični samoupravni in humani družbi. Kaj in kako delajo številne strokovne institucije, interesne skupnosti, centri za socialno delo, patronažna služba, krajevna samouprava, krajevna organizacija socialistične zveze, komisije za socialno varnost, organizacije Rdečega križa in številne druge humanitarne družbene organizacije in društva.

Da naš sistem humanosti ne deluje povsem, opozarjajo tudi številni drugi pojavi, kot je javno zbiranje prispevkov, ko s prikazovanjem bede ali bolezni poskušamo izzvati čustva usmiljenja pri ljudeh. Te metode buržoaznih družb so bolj kot ne podobne aktivnosti katoliškega »caritasa«. Tako kot nimamo ničesar proti tej vrsti pomoči, saj je boljše kakršna koli kot nikakršna, bi morali z bojem proti takšnim pretirano človekoljubnim akcijam načeti tudi razpravo, kako se organizirati proti takemu načinu.

S tem ko je del ljudi socialno varen, prek socialnega zavarovanja, socialnega skrbstva, bi morali učinkoviteje razvijati tudi odgovornost med ljudmi, da bi skrbeli drug za drugega. Subjektivne sile bi se morale učinkoviteje organizirati in učinkoviteje vplivati na takšno zavest ljudi. Skrb ljudi za človeka bi morala biti osnovna skrb krajevnih skupnosti. Krajevna skupnost bi morala postati skupnost, v kateri organizirano posvečamo skrb vsakemu človeku. Toda praksa kaže, da za te »drobne probleme« v marsikateri naši krajevni skupnosti še vedno ni dovolj razumevanja.

N. M.

Novoterm – nov proizvod tovarne steklenih izolacijskih vlaken Krka

Prispevek k prizadevanjem za varčevanje

Iz bivše tovarne ravnega stekla Inis v Bržljuni – Novo mesto je konec leta 1982 zrasla nova tovarna, tovarna steklenih izolacijskih materialov Krka. V januarju so že začeli poskusno proizvodnjo, ki bo trajala približno šest mesecev, v začetku februarja pa so že lahko ocenili svoje prve proizvode.

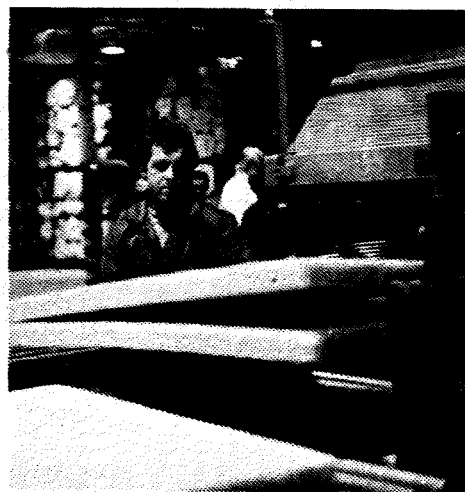
O prvih Krkinih korakih v tej smeri in o načrtih za prihodnost je na nedavni tiskovni konferenci in ob neposrednem ogledu poteka proizvodnje spregovoril direktor OE Izolacije Janez Bulc. Anorganski izolacijski materiali so za Krko novo razvojno področje, ki ima dober del surovinske osnove, to je kremenčev pesek, prav na območju Novega mesta. To je tudi bistvo novega proizvoda z imenom NOVOTERM, da namreč proizvodnja temelji pretežno na domačih surovinah. Novoterm nudi toplotno in zvočno izolacijo. To je vsekakor prispevek k skupnim prizadevanjem za varčevanje z energijo. Izračunali so, da bi imela proizvodnja in vgradnja izolacijskih materialov največji učinek, če bi bila v celoti vgrajena v domačem gradbeništvu in industriji. V tem primeru bi znašal letni prihranek približno 32.440 ton surove nafte ali 9.080.000 dolarjev na leto. Skozi življenjsko dobo 33 let pa se te številke seveda še pomnožijo. Izvoz na konvertibilna tržišča (Avstrija, Italija, Nemčija, Svica) pa pomeni le enkratni učinek. Toda gospodarska situacija, potreba po devizah za odplačevanje anuitet in potreba po pridobitvi pravice za uvoz nekaterih surovin zahtevajo prav takšen način trgovanja – to je več kot 50-odstotni izvoz. Na tržišču Krka nastopa skupaj

s tovarno izolacijskih materialov Termika iz Ljubljane: Tervol iz Termike za nosilnost nad 40 kilogramov na kubični meter in za temperaturo od 700–900 stopinj Celzija, Novoterm iz Krke pa za nosilnost do 40 kilogramov na kubični meter in za temperaturo do 450 stopinj Celzija. Bistvo novega proizvoda je, da je zelo lahek, negorljiv, lahko vgradljiv, odporen proti vibraciji, primeren tudi za strojništvo in ladjedelništvo.

Novoterm je prvi proizvod te vrste v Jugoslaviji. Steklarna v Skopju, ki dela od 1952. leta ima manjšo zmogljivost, poleg tega pa nima finih steklenih vlaken, zato primerjava ni možna. V Krkinem programu so poleg fine steklene volne še plošče, blazine, filci, cevaki za izolacijo v industriji, pa še barvne plošče kot končne obloge večjih hal.

V štirih izmenah si bo podajalo delo približno 200 zaposlenih. Med njimi je največ delavcev s srednjo izobrazbo in kvalificiranih delavcev, zaenkrat jih ima le 7 visoko izobrazbo, drugi pa so polkvalificirani in nekvalificirani. Pomembno je, da proizvodnja teče kontinuirano. Že pri načrtovanju je Krka oblikovala tim strokovnjakov, ki so potem sodelovali tudi pri izgradnji, sedaj pa pri proizvodnji. Tako do očitkov, da so eni načrtovali, drugi pa morajo delati, ne bo prišlo.

Vprašali smo še po ceni in zanimalo nas je, kje proizvod lahko dobimo. Cena za izolacijsko ploščo srednje gostote in debeline 5 centimetrov za kvadratni meter znaša 164,35 dinarjev. Dobimo jih pri njih doma v Krki, v Ope-

karni Zalog, druga prodaja pa bo organizirana po dogovoru s Termiko.

Skupna naložba Krke, Termike, SGP Pionir in SGP Grosuplje, pa Kremena iz Novega mesta ter podpis samoupravnega sporazuma z Donitom, obrat Fenolit Borovnica, vsekakor pomeni velik prispevek delavcev teh organizacij k družbeni usmeritvi za zmanjšanje porabe energije, pomeni današnji način boja za lepše življenje in navsezadnje tudi za reševanje današnje situacije – gospodarske in energetske krize.

Živa Drole

Bonov si niso izmislili samo novinarji

naš komentar

V sredstvih javnega obveščanja dela več kot 10 tisoč novinarjev, in prav nanje je bilo v zadnjih mesecih naslovljenih veliko pripomb. V SR Sloveniji so ugotovili, da je uredniško politiko omajal meščanski liberalizem in da je v javno besedo začela vdirati nesprejemljiva kritika družbenih pojavov. Ta kritika zanikava socialistično samoupravljanje in napada vse, v prvi vrsti pa politične delavce.

Predsednik centralnega komiteja Dušan Čkrebič je izjavil, da centralni komite ne bo mogel izgubljati časa s pojasnjevanjem naše politike. Za tiste, ki nočejo razumeti ničesar več, bo zahteval odločno ukrepanje.

V Srbiji v zvezi s tem omenjajo predvsem nekatere zapise v Ninu, na televiziji in še v nekaterih sredstvih javnega obveščanja. Ti zapisi naj bi vnašali nezaupanje v naše socialistično samoupravljanje in spodbujali nacionalistične težnje.

Na Kosovu menijo, da so tisk, radio in televizija razkrinkali sovražno dejavnost. Po zaslugi osnovnih organizacij ZK so novinarji začeli pisati o aktualnih dogajanjih, kar je gotovo prispevalo k stabilizaciji političnega položaja. Toda – kot ocenjujejo v tej pokrajini – so se vmes prikradle težnje po blažjem prikazovanju težav, zlasti kar zadeva izseljevanje Srbov in Črnogorcev. Po drugi strani so – kot trdijo – priča poskusom napihovanja tega problema. V zvezi komunistov menijo, da so v nekaterih sredstvih obveščanja zunaj Kosova poskušali izkriviti resnično stanje, predvsem z objavljanjem senzacionalističnih in polresničnih vesti. To je podpihovalo negativne težnje, zlasti zunaj Kosova. Po oceni pokrajinskega komiteja zveze komunistov so se pri tem nekatera sredstva

javnega obveščanja celo vključila v tok reakcije. Med njimi so omenjali predvsem Dugo, Reporterja in Ilustrovanje politiko.

Na Hrvatskem so najbolj kritični predvsem do tako imenovanega revialno-zabavnega tiska. Josip Vrhovec je pred dnevi izjavil, da se je ta tisk »političiziral« in da o naših gospodarskih in drugih vprašanjih govori na bulvarski način. Najbolj jasen je bil Jure Bilič. Uredništvu tiskarica Danas je očital, da ponareja resnico in da želijo novinarji tega lista republiško partijsko vodstvo preprosto razbiti. O tem – je rekel – se veliko govori v Osijeku, Splitu in Zagrebu.

V slovenski zvezi komunistov menijo, da ne gre za nekakšen načelen obračun partije s kritičnim in pogumnim novinarstvom, marveč za hitrejše vsebinsko in samoupravno preobrazbo te dejavnosti, za katero pravijo, da je posebnega družbenega pomena. Zelo enostransko in hkrati nevarno bi bilo, če bi napake, določeno zmedenost in dileme obravnavali ločeno od našega žgočega družbeno-gospodarskega položaja. Če bi informativno dejavnost ocenjevali kot nekakšno povsem ločeno področje, bi tisku, radiu in televiziji priznali določeno posebno mesto zunaj družbe in nad njo. To pa bi bila velika zmot.

Reči je treba, da razlogi za večjo pozornost, ki jo namenimo zadnje čase temu področju, ne tičijo zgolj v napakah posameznih uredništev. Ne gre za nekakšno splošno nezadovoljstvo, kot bi hoteli nekateri prikazati. Gre za hitrejše vraščanje sredstev javnega obveščanja v razvejeno fronto socialističnega samoupravljanja.

Potemtakem tudi niso primerni namigi, da gre za nekakšen spopad Zveze komunistov Jugoslavije s tiskom,

za držanje tiska, radia in televizije na vajetih, za nadzor in diriganje. Proti diriganju tiska se je naša partija že zdavnaj izrekla. Tito in Kardelj sta vselej poudarjala veliko politično moč te dejavnosti. Edvard Kardelj pa je hkrati večkrat svaril, da svoboda obveščanja sicer pomeni pravico vsakogar, da sliši in pove resnico, ne pomeni pa pravice, da bi nekdo lahko po mili volji širil neresnice.

Ta čas bi zato naša bitka morala biti usmerjena predvsem proti zablodam in spodrsrljajem v posameznih glasilih. Proti tistim, ki skušajo prek sredstev javnega obveščanja sejati narodnostno sovraštvo in izražati nacionalistična stališča. Komunisti v tisku, radiu in na televiziji bi morali preprečiti kritike, ki zavračajo samoupravljanje in ki ga skušajo na vsak način razvednotiti. Biti bi morali odločno proti povečevanju države in njenega aparata. Onemogočiti bi morali napade na pridobitve revolucije. Bolj zavzeto bi se morali spoprijeti tudi z drugimi pojavi, ki so v navzkrižju z našimi temeljnimi izhodišči.

In če naj bi v prizadevanjih za hitrejšo preobrazbo sredstev javnega obveščanja dosegli hitrejši napredek, potem se kaže obrniti predvsem k razčiščevanju teh vprašanj. Na tej podlagi naj bi v nekem uredništvu opravili tako imenovano diferenciacijo. Ponekod so to že storili, marsikje pa še ne. Nekdo je te dni dejal, da si, na primer, bonov niso izmislili novinarji ali pa samo novinarji. Da vrednosti naše socialistične družbe ne poskušajo razvednotiti same v nekaterih novinarskih okoljih. Očitno je, da bo treba s pojavi, ki so tuji samoupravljanju, obračunati povsod: v novinarstvu in zunaj njega.

Darko Marin

Kdo je likvidiral zver iz Rižarne?

Nedavno tega sem imel priložnost prebrati knjigo »Lo sterminio mancato – La dominazione nazista nel Veneto orientale 1943–1945«, ki jo je napisal čudne vrste protifašist Pier Arrigo Carnier. Izšla je lani pri milanski založbi Mursia. Pisec je eden izmed tistih, ko so imeli veliko človeškega razumevanja in gauleiterja Rainerja in njegovih sodelavcev. Zato se trudi, da bi zmanjšal pomen nacističnih grozodejstev v tržaški Rižarni. Že naslov sam pove, da je s svojimi simpatijami na tisti strani, ki je bila večini Evropejcev sovražna: »Pokol, ki bi se utegnil zgoditi« – z naše strani namreč.

Vendar je to delo bogato dokumentirano, zaradi česar bi želel, da bi ga prebrali tudi drugi borci, ne samo zgodovinarji. Pri tem posebej opozarjam na tisti del, ki govori o zločincu Wirthu. Kakor mi je bilo doslej znano iz našega tiska (utegnem se motiti), naj bi ga likvidirali borci našega Istrskega odreda maja 1944. V desetem poglavju (na strani 94) pa Carnier navaja tole:

Christian Wirth, komandant posebne enote »R«, ter njemu podrejeni sektorski poveljniki Franz Stangl, Gottlieb von Häring, Franz Reichleitner, Gottfried Schwarz kakor tudi člani Globočnikovega štaba Ernst Lerch, Johann Michalsen in Hans Höfle so sodelovali tudi v boju proti partizanom. Esesovski hauptsturmführer Franz Reichleitner je izgubil življenje v noči 3. januarja 1944, ko so partizani napadli njegov avto na cesti med Trstom in Novigradom. Polizeihauptwachtmeister Franz Suchomel (tudi pripadnik Aktion Reinhard in zatem Einheit »R« v Jadranskem primorju – op. prev.) je takole napisal o njem v nekem svojem poročilu:

»... Tako je crknil krvočni pes, ki so mu v Sobiboru minevali dnevi tako, da je pobijal in trpinčil židovske jetnike... Dogodek so v Trstu komentirali kot ponavadi, s steklenico konjaka...«

Dne 4. januarja 1944 je Wirth z ukazom nadomestil Reichleitnerja s Franzom Stanglom, ki je pre-

vzel poveljstvo enote »R/II« Reka-Sušak. Ernst Lerch ga je srečal med Sušakom in Kraljevicom. Stangl mu je dejal: »To je Titovim partizanom najbližji položaj.« Kot je razvidno iz Suchomelovih poročil, Stangl ni več zadovoljivo opravljal svojih nalog, odkar so ga bili premestili v Primorje. Dokajšnje razumevanje, ki ga je kazal do prebivalstva, je povzročalo spore na poveljstvu. Wirth je nasproti njemu uvedel celo preiskavo zaradi »Bandenbegustigung« (favoriziranja tolpe). Za kazn ga je pozneje premestil z Reke v »Duce-Italien«, v Mestre, kjer je moral organizirati »R/IV« (kot kaže maja ali junija 1944).

Toda Wirth je bil v hudonapetih odnosih tudi z Globočnikom. Rajhovski svetovalec na Reki dr. Rossmann je sporočil Globočniku, da je s skupino esesovcev in policistov na svojo roko priredil hajko proti partizanom na docela mirnem območju v okolici Opatije. Globočnik ga ni hotel več sprejeti na raport. V zvezi z njegovo likvidaci-

jo pravi Franz Suchomel tole:

»... Ubili so ga 10. maja 1944 na poti iz Trsta v Istro. Govorijo, da ga je upihnil njegov sofer, Ukrajinec. Govorici je prav lahko verjeti, saj je ravnal s podrejenimi kot blazen, ne glede na njihovo narodnost. Bil je zver v človeški podobi. Za vsako ceno je hotel doseči viteški križec, in zato je moral pasti enajst naših.«

Kot pravi Suchomel, je ljubica SS-Sturmabführerja Wirtha izjavila: »Lahko ste zadovoljni, da je mrtev; če ne bi bil, bi vas pokončal!«

Njegova likvidacija je gotovo posledica zarote. Verjetno je vmes tudi spor s komandantom enote »R« Globočnikom. Njegovo vedenje je bilo skrajno samovoljno, saj je menil, da mu je vse dovoljeno, ker je vedel za izredno pomembne državne skrivnosti. Tisti, ki ga je ubil po višjem ukazu, je tudi sam utihnil za vedno. Suchomel vztraja, da so Wirtha upihnil že 10. in ne 26. maja 1944.

Lerch je še več let po vojni večkrat pripovedoval Suchomelu, kako je

odšel na kraj uboja. Nekoč je streljal nanj in prav čudežno se je vrnil živ od tam. Prijatelj mu je zaupno povedal, da niso streljali partizani. Lerch je namreč moral napisati poročilo za Berlin.

Wirtha so najprej pokopali na kraju, kjer je bil likvidiran. Krsto so pripeljali iz Trsta, zakopala pa sta ga dva Ukrajinec. Pripadniki enote »R« na Reki so se napili od veselja, ko so izvedeli za njegovo smrt. Nekoliko pozneje so njegove posmrtnne ostanke prenesli na Opčine, približno dvanajst let po vojni pa so ga dokončno pokopali na vojaškem pokopališču v kraju Costermano ob Gardskem jezeru. Tam je zapisano: Stubaf. Christian Wirth, 24. november 1885 – 26. maj 1944.

Nekaj časa po tem dogodku je Globočnik dal natisniti humoristično razglednico. Na njej je bil Wirth prikazan kot angel v nebesih, ki pozdravlja Globočnika na vrhu lestve, in polnega odlikovanj na uniformi esesovskega gruppenführerja.

Njegovo mesto je prevzel Dieter Allers, ki je pometel z varovanci svojega nič bolj zločinskega predhodnika.

Priredil in prevedel: Polde Vrbovšek

Kolumbovo jajce

Kako preprosto! Premakniti je treba samo kazalce in – kakor so rekli včasih – domovina je rešena. Kar obogateli bomo. Prihranili bomo nihče ne ve koliko elektrike, raznega goriva, najbrž tudi precej frakeljčkov, ker pač ne bomo utegnili zgodaj zjutraj nič drugega kot gledati na premaknjene kazalce. Vso skromno pamet bomo vpregli, da si bomo dopovedali: ura je že šest, ne pa šele pet! Če bo kdo na delovnem mestu dokazoval s svojo uro, češ da ni zamudil niti sekunde, bo samo dokazal, da je zamudnik, ki zamuja za slavno našo sodobnostjo. Če bi bil na tekočem, bi se veselil, da bo celo uro prej dopolnil tako imenovani pokojninski staž, saj smo vendar za toliko prehiteli žalostno preteklost in zajadrali v tako zaželeno prihodnost. Spet bo bliže znamenito leto dva tisoč, ki razne vedeževalce in »plurjerje« že dolgo tako navdušuje, da so ga premaknili v enaindvajseto stoletje ali na začetek tretjega tisočletja, čeprav je letnica 2000 le konec ali amen tega našega za marsikoga predolgega stoletja, obdobja s premičnim ali premakljivim delovnim časom ali s semtertja premikajočimi kazalci.

Vse pripombe o tem, kaj vse je premakljivo in kako smo premaknjeni sami, bi bilo seveda žalitev naše resnosti, prizadevnosti, da bi ne zaostajali vsaj za seboj, če že zaostajamo za svetom; da bi nam ne bilo treba tiskati dveh vozniš redov, za domače in posebej za mednarodne potrebe; da bi nam ne bilo treba tujim turistom pojasnjevati, češ, pri nas imamo ne le stare dinarje, ki niso nič drugega kot uradno veljavni dinarji v plačilnem prometu, le da si je treba vselej zamisliti še dve ničli – torej imamo razen starih dinarjev tudi ure po starem, kar pomeni, da je naša ura 60 minut manj vredna kot pa nova srednjeevropska. To je nepopisno težavno pojasniti. Nismo pa se tudi domislili, da bi se pohvalili pred tujci, češ pri nas živimo celo uro dlje, ker se nam ure pozneje iztekajo. To so seveda neumnosti, ostanki naše zaostalosti ali naših zaostalosti ur. Saj je znano, kako je z nami; nikjer na svetu, razen pri nas, ni mogel nastati pogovor, da je zgodnja ura naših fantov grob. Vsi drugi premlevajo prazno slamo, da je čas zlato, da je zgodnja ura zlata ura. Da »kdor zgodaj vstaja, mu kruha ostaja«; mi pa si mislimo, česar ni treba niti povedati kdo ve kako naglas: čas (delovni, kajpak) je – dolčas! Če zgodaj vstajaš, si zaspan, ne da bi pri tem privarčeval posteljno perilo.

Kmečka miselnost je seveda drugačna, a kdo se še meni za »zaostalega« kmeta! Kmet se namreč ravna po soncu, ne pa po tako ali drugače premaknjenih urnih kazalcih. Še zmeraj misli, da je sonce najboljša svečava, ker je ni treba plačevati. Noč pa je temna, ker nam ni treba gledati, kako spimo. Spati je mogoče prav tako brez vsake ure kot brez luči. Spanje menda ni dolgočasno, zagotovo niti približno ne tako, kako nadvse učene razprave o premikanju kazalcev. Le kje in kakšni so tisti kazalci, ki bi nas naj zbudili, da bi se res zganili? In – nehali razpravljati, tako da bi slišali budilnik...

Nande Žužek

efes

»Lyonski klavec« obuja vest Francozom

Ne bi mogel počenjati tako hudih hudodelstev, če mu ne bi pomagali francoski odpadniki – Zdaj, ko mu bodo sodili, Barbie napoveduje, da bo spravil v kašo marsikatero osebnost iz francoskega javnega življenja.

Letos 24. januarja so po pogajanjih, ki jih je z novo levo usmerjeno bolivijsko vlado vodil Mitterandov svetovalec in poznavalec Južne Amerike Régis Debray (nekdanji sobojevnik Che Guevara), pod obtožbo »goljufije« prijel Klaus Barbieja, zloglasnega »lyonskega klavca«. Zdaj 69-letni vojni zločinec se je po štiridesetih letih vrnil na kraj svojih zločinov, v vojaški zapor Montluc v Lyonu.

V nekdanji sanitetni šoli v ulici Berthelot 14 je takrat 30-letni obersturmführer Klaus Barbie mučil 44-letnega vodjo odpora Jeana Moulina in ga po pričevanju takratnega Barbiejevega tolmača, zdaj 79-letnega Gottlieba Fuchsa, sunil po stopnicah, rekoč: »Če pes jutri še ne bo poginil, ga bom jaz dokončal.«

Narodni junak Moulin, ki je po naročilu generala Charlesa de Gaulla združil borce francoskega odporiškega gibanja, je z vkleknjenimi rokami toliko časa butal z glavo v zid, da si je prebil lobanjo. Barbie sam pa po inačici iz začetka leta 1983 trdi, da ga je »zdravega izročil francoskim oblastem.«

Umor Mulina je hudodelstvo, ki lyonskega klavca najbolj bremeni. Vendar ni edino. Barbiejevih 120 esesovcev, ki so se bojevali proti partizanom v južni Franciji, je v obdobju 1942–1944 dobesedno iztrebilo več vasi in zagrešilo pokole v nekem odporiškem taborišču in ženskem samostanu v Lyonu. Bar-

bie je sam mučil žrtve, streljal talce iz gestapovskih ječ v ulici Berthelot in je kriv tudi za deportacijo 7591 ljudi. Francoske vojaške oblasti so ga obtožile udeležbe pri 4342 umorih in aretacijah ter mučenju 14311 borcev odpora. V letih 1952 in 1954 so ga obsodili na smrt – v odsotnosti. Po vojni (in tatvini nakita) je Barbie sprva za mesečno plačo 1700 dolarjev vohunil za Američane. Skrival se je pod lažnimi imeni Spehr, Behrands, Mertens in Holzer. Leta 1951 se je pod imenom Klaus Altmann umaknil v Bolivijo, kjer je odprl trgovino z lesom in si leta 1957 pridobil državljanstvo.

Desno usmerjenim vladam je v Boliviji pomagal organizirati tajno policijo, z diplomatskim potnim listom je zanj celo kupoval orožje v Franciji. Ko pa je lani spet prišla na oblast levo usmerjena vlada Hernana Silesa Suaza, je bivšemu gestapovcu Barbieju odpovedala gostoljubje.

Še danes zakrknjen nacist

Kako zakrknjen in nesramno izzvalen je ta bivši nacist, je videti iz njegovih izjav in njegovega obnašanja. Leta 1966 je v nemškem klubu v La Pazu zahodnonemškega poslanika pozdravil s strumnim »Heil Hitler«, leta 1972 pa je za tisk izjavil: »Sem še vedno prepričan nacionalsocialist.« In leta 1973: »Kaj naj obžalujem? Vojna prinaša dobro in slabo. Ponosen

sem, da sem poveljeval najboljšemu moštvu v tretjem rajhu!« Letos je dal za zahodnonemško revijo »Stern« tole izjavo: »Ko si mlad, ti je vseeno. Bili smo res dobra družina. Take ne najdeš več nikjer!«

Konservativni politiki v Parizu zahtevajo, naj bi Barbieja obsodili na smrt, čeprav so socialisti, ki so prišli na oblast, smrtne obsodbe ukinili. Tudi bivša Moulinova žena meni, da bi bilo treba lyonskega klavca ali ustreliti ali obesiti.

Vendar stvar ni tako preprosta. Barbiejevi zločini, vključno z umorom Moulina, so namreč – pravno vzeto – zastarani. Po mednarodnem sporazumu, ki ga je leta 1974 ratificirala tudi Francija, je Barbieja mogoče obsoditi »zaradi zločinov proti človečnosti«, kar pa bi utegnili biti v nasprotju s temeljnimi pravnimi načeli, da noben kazenski zakon ne more biti uporabljen za nazaj, da nikogar ni mogoče kaznovati po zakonih, ki jih tedaj, ko je do kaznivega dejanja prišlo, ni bilo.

Francoskemu sodišču je prišlo v roke dodatno obtožno gradivo, nameč telegram z Barbiejevim podpisom, naslovljen na oddelek IV. poveljstva gestapa in SD. Vsebinska brzojavka z dne 6. aprila 1944 je tale: »Danes zjutraj smo izpraznili židovsko otroško zavetišče v Izieu-Ainu. Prijeli smo skupino 41 otrok v starosti od 3 do 13 let. Transport v Drancy sledi 7. 4. 1944.«

Najmanj pet otrok iz tega zavetišča so iz zbornega taborišča Drancy pri Parizu odpeljali v Auschwitz, od koder se niso vrnili.

Ob Barbiejevem primeru se je v francoskem in zahodnonemškem tisku razvnela polemika, ki je priključila v spomin medvojne čase in obenem vnovič odprla vprašanje odgovornosti za zločine v okupirani deželi, kjer nacistični hudodelci očitno ne bi zagrešili tako hudih zločinov in toliko hudodelstev, če jim ne bi bili v pomoč domači kvislings. Uvodničar Figara Frossard, ki je bil sam zaprt v Montlucu, pripominja: »Mučitelj svojih hudodelstev ni počenjal sam. Pomagali so mu ovaduh, vojaki in policijski uslužbenci, ki niso bili Nemci.«

Francoski kvislings okrutnejši od Nemcev

Na zloglasnih racijah 16. in 17. julija 1942, ko so prijeli 12844 Židov, med njimi mnogo otrok, in jih nato odvedli v Auschwitz, je v stanovanja teh ljudi vdiral francoska policija skupaj s fašistično milico. Čeprav Nemci tega še niso zahtevali, sta šef policije pri vichyjski vladi Bousquet in njegov odposlanec v zasedeni Franciji Leguay, na svojo pest organizirala izgon Židov iz nezasedenega dela Francije in deportacijo otrok. Po vojni je bil Busquet direktor banke in letalske družbe, Leguay pa vodja podružnice kozmetične firme Nina Ricci v New Yorku. Maurice Papon je kot generalni tajnik okrožja Gironde baje pomagal pri deportaciji židovskih družin, pa je bil v obdobju 1978–1981 finančni minister. (Šele letos naj

bi odgovarjal za ta medvojni prestopki).

Barbie je že napovedal, da bo, če oziroma ko mu bodo sodili, »spravil v kašo nekaj zelo znanih francoskih osebnosti«. Ni dvoma, da so mu pomagali ovaduh, ko je 21. junija 1943 ukazal vdreti v vilo zdravnika Dugoujona, kjer so se štiri tedne po ustanovitvi »nacionalnega sveta odpora« sestali predstavniki šestih političnih in dveh sindikalnih skupin.

Član odpora Gaston Deferre, danes notranji minister, je Moulina dan pred sestankom zamenjal, da je videl člana odpora Renéja Hardyja v družbi sumljivega neznanca. In res so Hardyja, ki je kmalu nato izginil, videli v zdravnikovem stanovanju, ko so vanj vdrl Barbiejevi policisti. Dr. Dugoujon je prepričan, da je Hardy izdajalec.

Hardy se je po vojni dvakrat zagovarjal in so ga obakrat oprostili. Bil je prefekt v Parizu in piše kriminalne romane. Živi v Niortu v zahodni Franciji.

Francozi, ki so tako dolgo odklanjali brskanje po svoji polpretekli zgodovini, se bodo morali zdaj soočiti z marsičem neprijetnim. Njihova televizija spet prikazuje stare prizore in časov zasledbe z maršalom Pétainom in njegovimi privrženci, ko dvigajo roke v nacistični pozdrav.

In če ne zaradi drugega, so se ob razpihovanju stare mrznje, ki jo je zapoznelo razveljavil primer postarane zločinca Barbieja, politični spori v Franciji spet razplameneli pod volitvami v občinske svete. Ne glede na to pa je v Franciji nekaj ljudi, ki zdaj nimajo mirnega spanja, boječ se, da jih bo masčevalni Barbie ožigosal za svoje pomagače.

Višji borčevski prejemki

Tiste prejemke, ki se vsako leto povišajo za določene odstotke glede na lanski povprečni osebni dohodek v državi, so natančno izračunali te dni, ko je zvezni zavod za statistiko objavil podatek, da so se lanski OD povišali za 27 odstotkov. To pomeni med drugim tudi povišanje prejemkov vojaških invalidov ter upravičencev do dodatka za tujo nego in pomoč, za ortopedski dodatek ter družinske invalidnine, ki se dvignejo za omenjene odstotke s 1. januarjem 1983. To pa pomeni, da se bodo povišali še za 16,5 odstotka, kajti povišali so se že za akontacijo (ki pa je pri naštetih prejemkih od 1. julija lani upoštevala le povišanje v višini 10,5 odstotka).

Za 27 odstotkov se bodo povišale tudi osnove za določanje lovčevskega dodatka k pokojninam ter stalnega denarnega prejemka nosilcev partizanske spomenice 1941, španskih borcev, narodnih herojev in nosilcev odlikovanj (kakor so navedena v zveznem zakonu).

Prav tako se poviša za 27 odstotkov osnova za določanje borčevskega dodatka (tistim s statutom pred 9. 9. 1943, oziroma pred 13. 10. 1943) tistim borcem, ki so še v delovnem razmerju in je njihov OD nižji od povprečnega OD v Jugoslaviji.

Poveča pa se tudi letni denarni prejemek za rekreacijo nosilcem partizanske spomenice in španskim borcem, ki znaša letos 14.172 din.

Čas letnih konferenc

Vsako leto ob takem času naše uredništvo zasujejo poročila z letnih borčevskih konferenc. To so pregledi dejavnosti posamezne krajeve ali pa tudi občinske organizacije prek vsega leta. Naj tokrat, ko smo skoraj vso organizacijo namenjeno stran namenili tem prispevkom, povemo, da so letošnja poročila bolj razveseljiva kot tista iz prejšnjih let, ker v njih razberemo mnogo več konkretnih nalog, s katerimi se ukvarjajo borčevske organizacije na terenu, in ne le splošnih ocen, da so borci še »izredno aktivni«, ali pa da niso, ker je njihova starost že precej visoka in zdravje opešano...

Hkrati velj: omeniti še eno ugotovitev: borci v zadnjem času mnogo bolj in pogoste-

je obravnavajo širša družbeno vprašanja, ki se pojavljajo v njihovih okoljih in manj razglabljajo o svojem socialno-zdravstvenem položaju. To pomeni najbrž dvoje, da je področje socialne in zdravstvene varnosti borcev v večini vendarle dobro urejeno, ter da borčevska revolucionarno-aktivistična zavest kljub letom in drugim težavam, ki jih prinaša staranje, ni opešala, oziroma je še bolj živahna.

Glede razvijanja revolucionarnih tradicij je opaziti v poročilih sicer premike v smeri dosti širšega odziva mladih, vendar pa je še vedno čutiti, da v nekaterih okoljih ostajajo borci slejko prej pobudniki vseh prizadevanj na tem področju. Najbrž je res, kot smo že več-

krat slišali na sestankih, da je to tako predvsem tam, kjer se dejavnost za razvijanje tradicij NOB in revolucije odvija preveč formalno in tako, da ne deluje na mlade dovolj spodbudno, da bi želeli sami postati pobudniki najrazličnejših akcij.

Kar zadeva kritični odnos borcev na najrazličnejše pojave v njihovih okoljih, pa lahko rečemo, da se je v zapisih, ki nam jih pošiljate, sicer začelo pojavljati nekaj več tega, vendar preveč prevladno in mimogrede. Morda le ne bi bilo napak, če bi rekli kaj bolj na glas, na primer o dogodkih, kakršen je bil nedavno v Preboldu, da bi bolj naravnost zapisali marsikatero upravičeno ostro besedo, ki jo izrečete tudi na sestankih in sejah ZB?

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BOR

Idrija - Socialne razmere borcev NOV

V idrijski občini so izdelali analizo o socialni varnosti borcev, vojaških invalidov in družin padlih borcev. V občini živi 1447 borcev in vojaških invalidov, ki delujejo v 21 krajevnih organizacijah. Število upravičencev do osnovnih pravic z leti upada, izjema je le pravica do dodatka za potrebo in tujo pomoč, saj se upravičenci starajo in so slabšega zdravja. Izvajanje varstva borcev NOV in vojaških invalidov je na področju, ki jih urejajo temeljni, dopolnilni in občinski predpisi, v zadnjih letih v idrijski občini doseglo zadovoljivo raven. Rešili so v glavnem vse materialne probleme, tako da lahko z gotovostjo trdimo, da v občini ni borca ali invalida, ki ne bi imel rednih sredstev za preživljanje. Po letu 1981 pa so v občini začeli krepiti še patronažno službo, službo nege na domu in v domovih za ostarele občane ter sosedsko pomoč. Vse pa so povezali z dejavnostjo komisij za socialno delo po krajevnih skupnostih ob sodelovanju organizacij ZZB NOV in Rdečega križa.

Povprečna starost borcev v idrijski občini je med 60. in 70. leti, v nekaterih krajevnih skupnostih, denimo v Sebeljah, Kanomlji in na Vojskem pa celo več kot 70 let. Deset odstotkov borcev živi samih, nekaj več z zakonci, skoraj četrtina jih ni sposobna živeti brez nege in stalne pomoči, peščica pa jih biva v domovih za upokojence. Zato bodo v prihodnje v občini največ pozornosti namenili tistim, ki živijo sami na svojih domovih brez družinskih članov. Za vse pa je že od leta 1978 organizirano zdravstveno varstvo. Prek občinske zdravstvene skupnosti pošljejo vsako leto na zdravljenje 50 borcev, to je toliko, kolikor sredstev lahko zagotovijo v ta namen. Seveda je interesov več, kot je sredstev. Da bi bili do vseh pravični, je komisija za zadeve borcev pri občinski skupščini v sodelovanju z osnovnimi organizacijami borcev izdelala razdelilnik, po njem pa imajo vse organizacije določeno število mest za klimatsko zdravljenje. Izkazalo pa se je, da to ni najbolj posrečen način. Ponekod to možnost izrabljajo iz leta v leto isti borci. Verjetno je temu vzrok premajhna obveščenost o koristnosti takega zdravljenja, pogosto pa tudi miselnost borcev samih, češ da nimajo časa za tritedensko odsotnost, prevelika na-

vezanost na dom in podobno. Opaziti je, da v nekaterih manjših organizacijah ZB na podeželju sploh ni zanimanja za tovrstno zdravljanje, v mestu Idrija, kjer imajo na voljo 15 mest, pa je interesov vsako leto precej več. Ta problem bo treba v prihodnje rešiti, saj so vsi borci več ali manj potrebni zdravljenja.

F. Šemrl

Slovenj Gradec - Dogovorjeno tudi uresničiti

Kar najtesnejše sodelovanje z družbeno-političnimi organizacijami, zlasti še z mladino pri obujanju in prenašanju tradicij NOB, so le nekatere značilnosti o vsestranski dejavnosti občinskega združenja ZZB NOV Slovenj Gradec in njihovih 11 krajevnih borčevskih organizacij. V občini ni nobere politične ali gospodarske akcije, v kateri so navzoči borci, oziroma še posebno dejavni.

Poleg drugih aktivnosti imajo v kraju pohodno brigado Ljuba Šercerja. Njeni pripadniki mladinci vsakokrat povabijo k sodelovanju borce, pripadnike JLA, da se udeležijo legendarnega pohoda po poteh Štirinajste divizije. Omenjena enota ima za seboj že kar precej tudi drugih pohodov, saj se udeležujejo še drugih slovesnosti.

Vloga zgodovinskih krožkov po osnovnih šolah pri preučevanju zgodovine NOB teh krajev je prav gotovo pomembna. Njihovi mentorji vsako leto z učenci obiščejo partizanske kmetije, razen tega pa pripravijo gradivo za vsakoletno tekmovanje v kvizu TITO - REVOLUCIJA - MIR. Pri tem je delež borcev še kako opazen. Razen tega borci ustvarjalno sodelujejo v krajevnih skupnostih, zlasti pri praznovanju krajevnih praznikov, ki so tradicionalne oblike manifestacij na katerih sodelujoči krajaniom povedo, kaj vse so storili s skupnimi močmi ter kaj še nameravajo, seveda v duhu gospodarske stabilizacije.

Pri vsem tem je treba vključiti še manifestacijo vlaka Bratstvo in enotnost, saj je tudi iz teh predelov bilo precej družin izseljenih v Srbijo. Ob takih in podobnih manifestacijah Koroški pokrajinski muzej revolucije v Slovenj Gradcu pripravi razstavo o bratškem vezih med srbskim in slovenskim narodom.

Pri negovanju in razvijanju tradicij NOB

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BOR

so že doslej precej storili. Prav gotovo zato, ker je med komisijami pri občinski konferenci SZDL, za spomeniško varstvo, kulturni skupnosti, občinsko konferenco ZSMS, občinsko organizacijo Zveze prijateljev mladine, ZZB NOV, Koroškim pokrajinskim muzejem revolucije, teritorialno obrambo, ZRVS, šolami in taborniškimi odredi ustvarjeno resnično medsebojno sodelovanje.

Borci delujejo v komitejih za SLO in DS v krajevnih skupnostih, organizacijah združenega dela ter v družbenopolitičnih organizacijah. Precej jih je tudi angažiranih v štabih pri civilni in narodni zaščiti. Podatki kažejo, da so prav borci pobudniki, največkrat pa tudi nosilci številnih in raznovrstnih nalog s teh področij. Veliko borcev po šolah sodeluje še pri vsakoletnih obrambnih dnevih, v okviru katerih pripravijo mitinge.

Pomagajo pri organiziranju kurirčkove pošte, sodelujejo pri zbiranju mladincev za vojaške poklice in za šole rezervnih vojaških starešin in še drugod. Pri vseh teh dejavnostih, so bile poleg borcev aktivne krajevne organizacije ZB NOV Slovenj Gradec, Smartno, Mislinje, Sele, Pameče, Stari trg, Podgorje in Dolič.

Ob trideseti obletnici športno-invalidske organizacije so v Slovenj Gradcu pripravili 21 raznih tekmovanj. Srečanja se je udeležilo kar 327 invalidov iz Zalca, Titovega Velenja, Radelj, Dravograda, z Raven na Koroškem in iz Slovenj Gradca. Pokroviteljica tekmovanja je bila Zveza kulturnih in telesnih organizacij v Slovenj Gradcu.

Poleg vseh nalog so borci v slovenjegraški občini dajali prednost uresničevanju gospodarske stabilizacije. Njihovo negodovanje, ko so govorili o premajhni učinkovitosti, je seveda pravičen, saj se nekateri še vedno obnašajo tako, kakor da se ni nič zgodilo. Marsikdo tudi misli, da je nekaj treba storiti, da pa to ne velja zanj, temveč za druge.

V občini Slovenj Gradec, kjer je 1.485 borcev, med njimi je 720 žensk, zaposlenih pa 185 in 43 kmetov, si zelo prizadevajo, da bi v kmetijstvu dosegli še kaj več. Razen tega so s potrebno resnostjo obravnavali in podprli resolucijo o uresničevanju družbenega razvoja občine Slovenj Gradec za obdobje 1981-1985. Pri tem prav borci zahtevajo, naj taka prizadevanja pokažejo še drugi.

Drago Miklavec

Maribor Ruše - Cela vrsta načrtovanih spomenikov

Občinska konferenca SZDL Maribor-Ruše je razpravljala o programu dela sveta za razvijanje in negovanje tradicij NOB za letošnje leto in o obeleževanju dogodkov iz NOB ter revolucionarne preteklosti. Predsednik sveta Maks Gašparič je dejal, ko je govoril o programu dela za leto 1983, da že sedaj razmišljajo o proslavi občinskega praznika (17. septembra) v spomin na zmagoviti boj Pohorske čete leta 1941 na Pohorju. Takrat nameravajo svojemu uglednemu rojaku pesniku, pisatelju in borcu za narodnostne pravice prof. Janku Glazerju odkriti spominsko ploščo na njegovi rojstni hiši v Glazerjevi ulici 37 v Rušah. Predlagajo, da bi septembra organizirali Glazerjeve dneve z različnimi prireditvami. Tako nameravajo organizirati okroglo mizo o Janku Glazerju, literarni večer o poeziji Janka Glazerja in druge prireditve. Tudi na vseh šolah ruške občine bodo eno šolsko uro posvetili Glazerju in njegovemu delu.

Letos bodo pripravili okroglo mizo z avtorji prispevkov za Ruški zbornik in zgodovinarji ter organizatorji predvojnega revolucionarnega naprednega delavskega gibanja in NOB z območja občine Maribor-Ruše. Predvidevajo tudi organiziranje zbora preživelih udeležencev narodno-obrambnih taborov v stari Jugoslaviji na območju Kozjaka in vse do Mežiške doline. KO ZB NOV Ruše bo slovesno odprla krožno kurirsko pot »Po poteh ruške čete«, medtem ko bo KO ZB NOV Molnik-Fala obeležila kurirsko pot, imenovano »Po poteh Pohorske in Ruške čete.« KO ZB NOV Bistrica ob Dravi bo zbiral zgodovinsko gradivo za obeležitev te kurirske poti. Enako bo storil tudi KO ZB NOV Lovrenc na Pohorju.

Za krožno kurirsko pot bo Franc Hribernik pripravil predavanje z barvnimi diapozitivi in magnetofonskimi posnetki. KO ZB NOV Selnica ob Dravi bo za svoje območje razpravljala o krožni kurirski poti, ki jo bodo poimenovali »Po poteh Djure Djakovića, Nikole Hečimovića in Lackovega odreda«. Za dan mladosti načrtujejo nekajurno »zgodovinsko uro« na Smolniku in v Rušah za študente Pedagoške akademije iz Maribora.

Srednja tehniška kemična šola »Jože Knific-Iks« bo organizirala celodnevni pohod dijakov in učiteljev k spomeniku 14. divizije padlih borcev. Dračičeve brigade

pri Koči nad Šumikom. Glasbena šola Ruše programira literarno-glasbeni večer Ljube Potrč-Skorenškove, na katerem bodo predstavili njene pesmi. Ljuba Potrč-Skorenšek je bila borka NOB in glasbena pedagoginja na glasbeni šoli v Rušah.

Dosti je tudi pobud in predlog za podaritev spominskih obeležij v občini. Tako je KO ZB NOV Smolnik-Fala sklenil, da bo odkril spominsko ploščo Norbertu Vebru, predvojnemu organizatorju KPS, Skoja, revolucionarnega in protifašističnega gibanja v Rušah. Obeležili bodo tudi sedež okrajnega odbora OF in okrajnega komiteja KPS ter Skoja in okrajnega odbora AFŽ za okraj Maribor-desni breg v letih 1944/45, ki je bil na Smolniku (v bližini Maratove domačije). Spominsko ploščo nameravajo odkriti tudi Zdravku Terpinu, predvojnemu sekretarju Skoja na Rušah, soustanovitelju Ruške čete in komandantu bataljona 2. grupe štajerskih odredov. Načrtujejo tudi spominska obeležja za delavsko družino Matevža Breznika v Terpinovi ulici 13 v Rušah in za delavsko družino Vranjek, ki je živel v borni koči na Pohorju nad Gradiščem. Krajevni odbor ZB NOV Smolnik-Fala tudi ni pozabil obeležja kmetu Davorinu Grizoldu iz Zgornjega Smolnika, ki je bil leta 1866 ustanovitelj slovenskega bralnega društva in vse obdobje tudi njegov predsednik.

V KS Ruše predvidevajo, da bodo odkrili spominsko obeležje na požganem Sokolskem domu na Glazuti. Borci 14. divizije - Sercejeve brigade so 3. septembra 1944 v Sokolskem domu napadli in uničili nemško vojaško postojanko in dom požgali. V tem boju je padlo deset borcev Sercejeve brigade. Lobničani in KO ZB NOV Ruše so sprejeli sklep, da bodo nekje na Lobnici postavili skromen spomenik ali spominsko ploščo vsem padlim Lobničanom in kurirjem TV-12 na Lobnici. Leta 1942 vse do 3. novembra 1942, to je do priključitve v Pohorski bataljon, je imela Ruška četa v Bezovcu svoj tabor, ki ga niso nikoli odkrili. V Bezovcu, na kraju, kjer je imela Ruška četa svoj tabor, je velika naravna skala, na kateri bodo vklesali posvetilo tej partizanski enoti. V Rušah v vasi ni spominskega obeležja, ki bi obeleževalo organizirano delo Rušanov nad NOB. Ob zbiranju in preučevanju zgodovine Ruš so ugotovili, da so se v napredni učiteljski družini Jerneja Črnka starejšega že v stari Jugoslaviji zbirali napredni mladinci, dijaki in tudi skojevci. Hčerki Janja in Sonja sta bili povezani s Skojem in takoj po okupaciji sprejeti v Skoj. Sonja in Janja Črnko sta padli kot borki NOV. Tako bi obema in drugim skojevcem in mladincem, ki so se v izgnanstvu v Srbiji vključili v NOB in tam padli, odkrili spominsko ploščo. V sodelovanju s spomeniškim varstvom bodo letos obnovili spomenik na vasi v Rušah, ob spomeniku pa bo obeležena tudi grobnica, v kateri so pokopani Miha Pinter-Tolebo, narodni heroj Remih Dušan-Duško, sekretarja Skoja za Ruše Zdravko Terpin in Jože Matavšek, komandir Ruške čete Jože Knific-Iks, Šarhov sin Lojze, Franc Blažič in Anton Kancler-borci Ruške čete in Pohorskega bataljona, žare nekaterih talcev iz Ruš, šest padlih borcev Bračičeve brigade in štirje padli borci Tomšičeve brigade.

V Rušah obravnavajo tudi predlog, naj bi dejavnost Svobode in Vzajemnosti, v kateri so delovali nekdanji člani partije in Skoja, obeležili na nekdanji Magdičevi hiši s spominsko ploščo.

Na letni konferenci ZB NOV v Bistrici ob Dravi so sklenili, da bodo poimenovali krajevni praznik v spomin na uspešno akcijo čete Lackovega odreda na nemško posadko 26. decembra 1944, na železniško postajo in tovarno Tobi v Bistrici. V tej akciji so razorožili vse Nemce, pridobili večje količine orožja, streliva, oblek, čevljev in drugega materiala. Na železniški postaji v Bistrici bo to v spomin na dogodek odkrili spominsko ploščo. Spominsko ploščo bodo namestili tudi na hiši Janeza in Marije Bučer v Bistrici pri Limbušu 37, kjer je bil november 1944 ustanovljen odbor OF.

Pri Lovrencu na Pohorju bodo odkrili spominsko obeležje v spomin na osvobodeno ozemlje in na boj Sercejeve brigade, ki je leta 1944 osvobodila Lovrenc. Zmagoviti boj Pohorske čete 17. septembra 1941 na Klopnem vrhu zasluži primeren spomenik. Na Klopnem vrhu že stoji spomenik, ki je posvečen prvemu padlemu pohorskemu partizanu Francu Sokliču. Lovrenčani so obnovili in postavili tloris bolnišnice Košta. Sklenili so, da bodo postavili tukaj še spominsko ploščo. V KS Selnica ob Dravi bodo uredili več spominskih plošč, ki so povezane z uspešnim bojem Lackovega odreda. Vsa obeležja bodo v občini Maribor-Ruše izvedli v skromni, ceneni, vendar primerni obliki. Poprej bodo zanje dobili mnenje pri svetu za tradicije NOB pri mestni konferenci SZDL Maribor. Denar zanje bodo zbirali v krajevnih skupnostih. Vrsto del bodo opravili prostovoljno.

M. K.

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH IZ DE

V mornariškem šolskem centru Maršal Tito

Prihodnji mornarji so veliko na morju

Ob zadnjem prazniku Jugoslovanske ljudske armade je eden od naših največjih in najsodobnejše opremljenih vojaških šolskih centrov, mornariški šolski center v Splitu, dobil ime po maršalu Titu. V tem šolskem centru, ki je bil ustanovljen v takšnem obsegu leta 1972, se šolajo nižji oficirji in oficirji Jugoslovanske vojne mornarice, v centru je najvišja šola v naši mornarici Komandno-štabna akademija vojne mornarice, šola za rezervne oficirje, šola za kadre v družbenopolitičnih organizacijah in skupnostih, za kadre v enotah teritorialne obrambe. Poleg njih se v tem šolskem centru šolajo tudi prihodnji starešine vojnih mornaric iz prijateljskih neuvršenih držav.

Najbrž bo držalo, da je pri nas le malo šolskih centrov, ki so tako dobro, sodobno in funkcionalno opremljeni kot prav mornariški šolski center maršal Tito v Splitu. Le korak od morja na rahli vzpetini so nanizana med zelenjem lepa bela poslopja, v katerih so predavalnice, spalnice, kabineti in drugi potrebni spremljajoči prostori. Pred kratkim se je tem objektom pridružil še nov Dom kulture, zares lepo urejena in svojemu namenu primerno urejena zgradba, ki ponuja gojencem šolskega centra nešteto možnosti za kulturno dejavnost.

Čeprav v šolskem centru slovenskih fantov ni preveč,

jih boste vseeno zlahka srečali. So iz vseh slovenskih krajev, pravzaprav jih je še najmanj iz naših obmorskih krajev, večinoma so s celine. Tako je tudi, če bi pogledali

dve leti za tiste, ki se na šolo vpišejo po pripravljalnem obdobju srednjega usmerjenega izobraževanja. Ti se lahko vpišejo v 3. letnik srednje šole.

srednja strokovna izobrazba.

Na srednjo mornariško šolo se lahko vpišejo učenci osnovne šole stari do 16 let s pogojem, da so imeli v sedmem razredu najmanj dober

dobijo pa tudi določeno žepnino.

Svoj prosti čas gojenci izrabljajo na različne načine: organizirane so športne, kulturne, tehnične in druge sekcije. Omenili smo že novi dom kulture v okviru šolskega centra, povedati pa moram, da je ob šolskih poslopih tudi zelo veliko zelenih površin in pa izredno lepo urejenih igrišč za roket, košarko, nogomet ter za tenis in stadion s tartansko stezo.

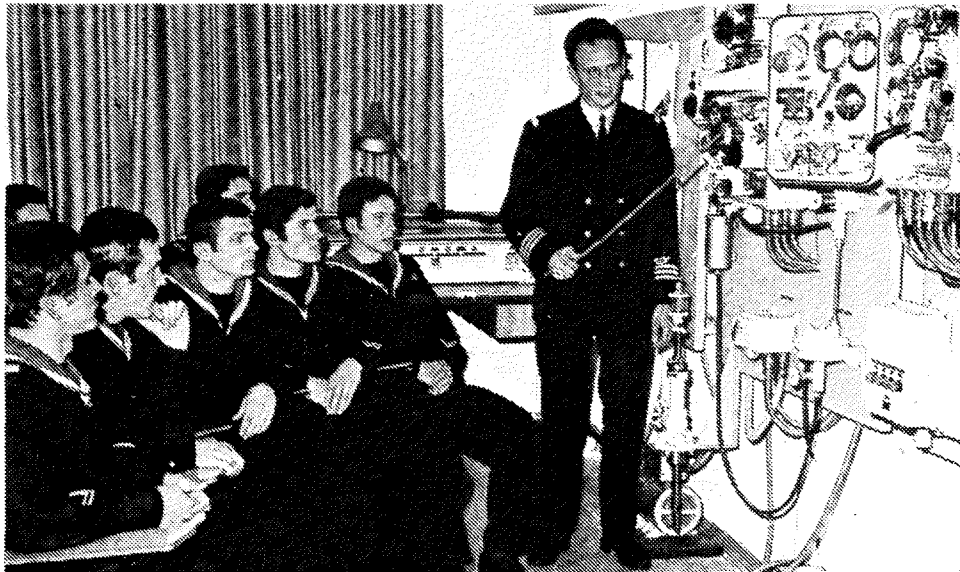
Precej njihovih aktivnosti je seveda povezanih z morjem in mornarstvom. V šolskem centru so zasidrane najrazličnejše ladje, čolni in jadrnice. Med najprijetnejšimi športnimi zvrstmi, s katerimi se ukvarjajo gojenci šole, je vsekakor jadrnanje. Imajo kar precej jadrnic, od najmanjših in bolj preprostih za upravljanje, pa do zahtevnih večjambornikov, mednje sodi tudi šolska jadr-

nica Jadran, s katero gojenci odplujejo tudi na daljša križarjenja po morju. Nasploh so prihodnji mornarji veliko na morju in se pripravljajo praktično za svoj poklic.

Po opravljeni šoli so gojenci, vodniki usposobljeni za vzdrževanje in upravljanje z ladijskimi stroji, mehanizmi, orožji in ladijskimi napravami. Usposobljeni so prav tako za vodenje vojakov in izvajanje pouka in usposabljanja z njimi. Prav tako pa lahko nižji oficirji mornarice opravljajo samostojne dolžnosti na manjših ladjah.

S končano srednjo mornariško tehniško šolo pa nižji mornariški oficir pridobi tudi takšno izobrazbeno osnovo, da lahko nadajuje šolanje na katerikoli višji ali visoki šoli ali akademiji. Mlajši oficir mora ostati v aktivni službi JLA najmanj dvojno dobo svojega šolanja. Plača in drugi denarni dohodki nižjih mornariških oficirjev so odvisni od čina in dolžnosti, ki jih opravlja. Tisti, ki so vkrcani na ladjah, dobivajo še posebno denarno nadomestilo, imajo pa tudi brezplačno hrano in namestitve.

Boris Knific

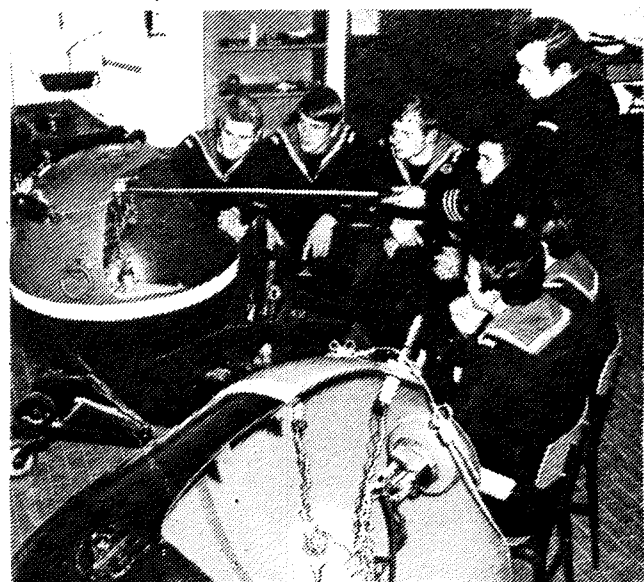
Gojenci pozorno poslušajo predavatelja, ki jim razlaga sodobna navigacijska sredstva.

v statistične podatke, iz katerih krajev Jugoslavije prihajajo gojenci srednje mornariške šole in pa mornariške akademije: največ jih je prav s celinskega dela države.

Mornariška srednja tehniška šola je srednja šola v sistemu šolstva Vojne mornarice. V njej se šolajo prihodnji nižji oficirji vseh usmeritev in specialnosti, ki so potrebne naši vojni mornarici. Šola ima tri smeri: strojno, elektrotehniško in za elektrone. Šolanje traja v vseh teh smereh 4 leta za kandidata s končano osemletko in

Prvo in drugo šolsko leto vsebuje povsem enak program za vse smeri, v tretjem se gojenci razdelijo po smerih, v četrtem pa še po usmeritvah znotraj posamičnih smeri. Število teh specialnosti je odvisno od potreb vojne mornarice, te usmeritve pa so na primer ladijski strojnik, ladijski elektrinar, torpedna, artilerijska, raketna, minska, radarska, telekomunikacijska. Po končani šoli pridobijo gojenci naziv strojnega, elektro ali elektronskega tehnika, dobijo čin vodnika in se jim prizna

uspeh in oceno pri predmetih matematika, fizika in kemija najmanj dobro. Pri vpisu na šolo imajo prednost učenci z boljšimi šolskim uspehom in seveda tisti, ki imajo uspešen zdravniški pregled in opravijo psihometrično testiranje. Potem je potrebno še urediti pogodbo z zveznim sekretariatom, ki ureja medsebojne obveznosti. Po tej pogodbi imajo učenci pravico do brezplačne namestitve v šolskem internatu, do hrane, obleke, obutve, šolskih potrebščin, zdravstvenega zavarovanja,

Podvodne mine so zelo nevarno orožje, če ga ne poznaš. Zato jih gojenci spoznajo do najmanjše podrobnosti.

Delovna skupina bo poživila dejavnost

Rezervni starešina ne sme biti prepuščen sam sebi!

Vrhnika, mestece, ki mu je železnica Ljubljana-Trst v prejšnjem stoletju vzela pomen pomembnega središča, se zadnje čase vse bolj razvija v pomembno industrijsko središče. Njeno ime poznajo po vsem svetu po tovarni usnja. Malo ljudi v Sloveniji pa ve, da v vrhniški občini deluje ena med najboljšimi občinskimi organizacijami ZRVS. O delu in problemih, ki jih sproti uspešno rešujejo, smo se pogovarjali s tajnikom občinske konference ZRVS Francem Kranjcem.

Ali bi nam na kratko predstavili vašo konferenco?

»Občinsko konferenco ZRVS na Vrhniki sestavlja šest krajevnih konferenc in enajst aktivov. Od tega je osem aktivov po krajevnih skupnostih, ki nimajo možnosti za ustanovitev krajevnih konferenc, dva imamo v temeljnih organizacijah združenega dela, eden pa deluje v osnovni šoli Ivan Cankar. V članjenih je 632 rezervnih starešin, od teh jih je devdeset aktivnih udeležencev narodnoosvobodilne vojne. Nekaj je tudi članov, ki so brez čina, vendar opravljajo pomembne naloge na področju SLO in DS. Pri vključevanju teh tovarišic in tovarišev v našo organizacijo imamo določene probleme, ker ti ljudje odhajajo na druga delovna mesta.«

Kako ste zadovoljni z delom aktivov?

»Na žalost moram povedati, da nismo najbolj zadovoljni z njihovim delom in da so nekoliko zaspali pri svojih dejavnostih. Letos bomo storili vse, da bi poživili njihovo delo. Seveda pa to ne velja za

»Ob občinskem prazniku ali kakšni drugi primerni priložnosti organiziramo orientacijske pohode ekip, ki jih sestavljajo člani ZRVS in ZSMS. Sicer pa so se naše ekipe izkazale tudi v Dražgošah, saj so zasedle drugo in tretje mesto,« pravi Franc Kranjec.

osnovni šoli Borovnica. Ker je tamkajšnji ravnatelj naš član, menimo, da bo krožek ustanovljen že na letni konferenci krajevnih organizacij ZRVS v Borovnici.«

Ena najpomembnejših nalog ZRVS je usposabljanje članov za delovanje v vseh razmerah. Kako imate usposabljanje urejeno pri vas?

»Predavanja imamo po krajevnih konferencah. Letos, ko so bile teme usposabljanja članov ZRVS enake s temami za prebivalstvo, pa smo se dogovorili, da naši člani hodijo na predavanja, ki jih je pripravil oddelek za ljudsko obrambo. Udeležba članov ZRVS na predavanjih je kar zadovoljiva, saj je petinsemidesetodstotna. Na žalost pa imamo pri tem iste probleme, kot v drugih konferencah. Na predavanjih manjkajo isti ljudje. Delovna skupina predsedstva občinske konference, ki obiskuje krajevne konference, sproti rešuje te probleme, vendar se to ponavlja in bomo morali stvari prepustiti samoupravnemu sodišču. Zadnja leta opažamo rahel padec udeležbe tistih, ki so razporejeni po enotah JLA. Zanje ni več obvezno prihajati na preizkus znanja, in to ni dobro. Imamo primere, da rezervni starešina ni bil že več let na vajah in je tako prepuščen samemu sebi. Preizkus znanja pripravimo do konca maja, ker pa se za-

vedamo, da se takrat ne morejo vsi udeležiti, pripravimo preizkus za zamudnike še v jeseni. Rezultati na preverjanjih so vsako leto boljši. Seveda pa so tudi takšni, ki že leta in leta ne pokažejo ničesar. Pri preizkusih znanja nam veliko pomagata tako teritorialna obramba in JLA. Dajo nam strelivo, posodijo orožje in uporabljamo njihova strelišča. Brez te pomoči bi bilo naše usposabljanje precej bolj skromno in nezanimivo.«

Omenili ste delovno skupino predsedstva OK ZRVS. Povejte nam kaj več o njenem delu.

»Po podatkih, ki smo jih imeli na razpolago smo ugotovili, da je opešala dejavnost po posameznih krajevnih konferencah. Zato smo ustanovili delovno skupino, ki obiskuje krajevne organizacije in aktivne ter jim svetuje, kaj morajo popraviti pri svojem delu, kaj izboljšati in kaj je treba narediti na novo. Prvi rezultati so zelo vzpodbudni, in bomo s to prakso nadaljevali.«

Kakšno pa je sodelovanje ZRVS z drugimi družbenopolitičnimi organizacijami?

»Lahko rečem, da v naši občini ni telesa, delegacije, skupščine in drugih oblik dela, v kateri ne bi bil naš član. Zelo dobro sodelujemo z mladino, zvezo borcev in drugimi. Člani ZRVS so vodilni pri narodni zaščiti in civilni zaščiti in se bi lahko naštevati.«

Iz besed Franca Kranjca razberemo, da je dejavnost ZRVS na Vrhniki res pestra. Verjetno bi lahko še kaj povedal, morda pa bo rajši napisal in vsi skupaj si bomo lahko prebrali na straneh TV-15.

Bojan Kuntarič

O vključevanju žensk za usposabljanje v JLA in drugih strukturah

Za dolgoročno uspešno kadrovanje žensk za usposabljanje v JLA za rezervne vojaške starešine in rezerviste je predsedstvo mestnega komiteja ZKS Maribor sprejelo pobudo komisije za SLO in DS pri mestnem komiteju ZKS Maribor, naj izdelajo širšo analizo problemov, ki so se pojavljali ob dosedanjem kadrovanju in vključevanju žensk v teritorialno obrambo, enote NZ in druge strukture SLO in DS. Predsedstvo bo zagotovilo, da ustrezni strokovni organi izdelajo takšno analizo in jo posredujejo vsem DPO in komitejem za SLO in DS kot pripomoček pri nadaljnjem uvajanju aktivnosti pri vključevanju žensk za usposabljanje v JLA. Komunisti v OO ZK v KS in ozidih so dolžni, da s svojim aktivnim političnim delovanjem ustvarjajo ugodno politično ozračje v svojih okoljih pri aktivnostih sindikata in SZDL ob kadrovanju žensk za vključevanje v JLA.

Predsedstvo se je seznanilo tudi s sklepi 22. seje predsedstva CK ZKS, na kateri so obravnavali problematiko usmerjanja mladih v vojaške poklice in s stališči in sklepi komisije za SLO in DS pri MK ZKS. Ker so sklepi 22. seje konkretni in operativni,

je predsedstvo zadolžilo vse občinske konference ZK in osnovne organizacije ZK, da se seznajajo s sklepi in jih začno izvajati.

Koordinacijski odbori pri mestni konferenci SZDL in občinskih konferencah SZDL imajo že izdelane programe aktivnosti za letošnje in prihodnje šolsko leto. Predsedstva občinskih in mestnega komiteja ZKS morajo zlasti spremljati aktivnosti komunistov v tistih organih, organizacijah in skupnostih, ki lahko s svojo dejavnostjo vplivajo na večji odziv mladih za vojaške poklice. Predsedstvo je opozorilo komuniste v občinskih in mestnem svetu za SLO in DS, da morajo posebno pozornost posvetiti kadrovski politiki in podeljevanju kadrovskih stipendij za FSPN, glede na kadrovsko stanje v TO, sekretariatih za SLO in DS in drugih organih in organizacijah. Komunisti se morajo zavzemati, da bodo sistematizacije delovnih mest v teh organih terjale tudi od obstoječega kadra pridobitev ustreznih izobrazb obramboslovnih ved in zagotavljanje, da bodo prosta delovna mesta zasedali abs-

M. K.

KRIZE NAŠIH DNI

JOŽE PLEŠNAR 14

O dvajsetem stoletju govorijo kot o stoletju vojaških, političnih, gospodarskih in družbenih kriz. Katere so krize preteklosti, sedanjosti in prihodnosti? Kakšni so njihovi vzroki in kakšne posledice?

Rakete v Evropi

Usoda evroraket naj bi bila odločena do konca leta; medtem se nadaljuje razprava o tem, kdo je močnejši, kdo bo močnejši in čigavi prsti naj bi tičali na sprožilcu

Ali je življenjska doba nekega mednarodnega sistema nujno omejena? Meternichov sistem, ki so ga tako slavili kot stabilnega in dolgotrajnega, je trajal samo 33 let, dokler ga ni odpravilo revolucionarno leto 1848. Bismarckov sistem je bil še kratkotrajnejši, saj ga je odpravilo kmalu po avtorjevi smrti. Ali lahko jedrsko grožnjo, ki izvira iz leta 1945, v nedogled podaljšuje varnostni sistem, v katerem se je Evropa znašla po drugi svetovni vojni? Ali lahko Evropa nadaljuje svoje življenje pod zaščito atomskega polja v zamrznjenem mednaro-

razmerje sil, naj bi varšavski pakt imel 4.124, severno-atlantski pa 1.644 jedrskih raket in zračnih jedrskih sistemov.

Ta podatek je ameriška vlada s pridom izkoriščala, ko je začela široko kampanjo »prijateljskega prepričevanja«, češ da zahodna Evropa ne more upati na povrnitev jedrskega ravnotežja, če ne privoli v namestitev 572 izpopolnjenih raket Pershing II ter manevrskih raket, ali kot jim pravijo raket - križark.

Razmerje sil, ob upoštevanju vseh sredstev za uničevanje, kar jih je mogoče uporabiti, bi po mnenju strokovnjakov inštituta lahko izrazil s koeficientom 1,7 proti 1, oziroma 1,5 proti 1, oboje v korist varšavskega pakta, seveda, če bi upoštevali verjetnost uspešnega delovanja izstreljenih orožij na cilje.

Pogovori o omejitvi strateškega orožja

ZDA in Sovjetska zveza sta se začeli novembra leta 1969 pogajati o omejitvi strateškega jedrskega orožja - SALT. Pogovori so sicer prinesli nekaj konkretnih rezultatov in spravili za zeleno mizo na Dunaju celo voditelja obeh držav - Carterja in Brežnjeva, vendar pa se nikoli niso uresničila velika upanja, s katerimi so v prvih letih pozdravili razoroževalne pogovore med velesilama.

Se medtem ko so potekali pogovori, sta se obe strani nadalje oboroževali, oziroma pripravljali načrte za nova rušilna jedrska orožja. Zanimivo je, da je prav Zvezna republika Nemčija pod kanclerjem Helmutom Schmidtom konec prejšnjega desetletja najbolj zagovarjala »modernizacijo severnoatlantskega pakta (NATO). Bonski argument je bil, da je ravnotežje na območju strateškega orožja, uravnano na podlagi sporazuma SALT II, zvedenilo zaupanje v tradicionalno zagotovilo ZDA, da bodo uporabile svojo jedrsko premoč proti Sovjetski zvezi, če bi le ta napadla zahodno Evropo.

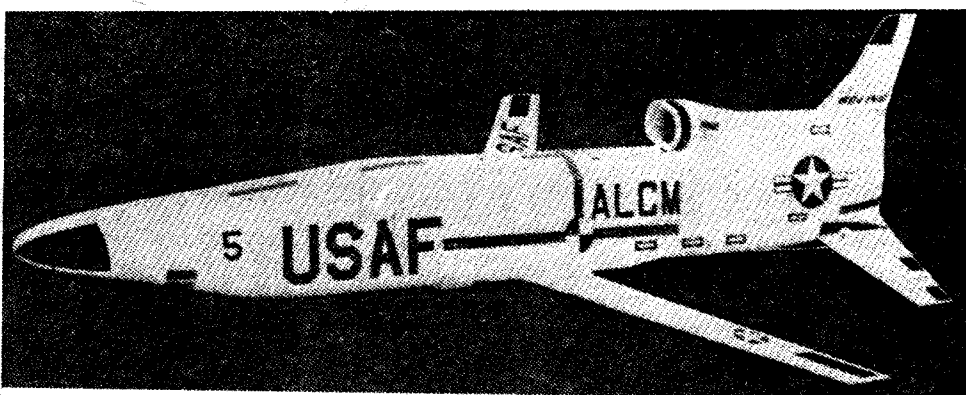
Kancler Schmidt je bil skupaj z drugimi zahodnoevropskimi voditelji takrat prepričan, da bodo Američani ratificirali SALT II, in da bo kaj hitro sledil tudi sporazum SALT III, v okviru katerega bodo predmet pogajanj tudi orožja srednjega dosega, in medcelinske rakete, med njimi tudi sovjetske rakete SS-20. Kot je znano, SALT II ni bil ratificiran, SALT III pa je ostal nerojen dete: obe velesili sta medtem znova izkopal bojno sekuro zagrizenega tekmovalstva, zaradi česar se je eksplozivna sila jedrskega orožja še dodatno povečala, tako da bi lahko z njim danes dvajsetkrat ali celo večkrat razstrelili zemljo.

Ničelna opcija

Zahodnoevropski glasovi o potrebi po modernizaciji atlantskega pakta so pri Američanih našli na več kot odprta ušesa in že leta 1979 je NATO na ameriško

vztrajanje sprejel odločitev, da v zahodnoevropskih državah postavi novih 572 raket vrste Pershing II in manevrske rakete. Zvezna republika Nemčija naj bi na svojem ozemlju imela 108 Pershingov in 96 manevrskih raket, Velika Britanija 160 manevrskih raket, Italija (na Siciliji) 112 manevrskih raket, Belgija 48 manevrskih raket, Nizozemska pa prav tako 48 manevrskih raket. Novo orožje naj bi bilo, če se ne bi uspešno končala pogajanja s Sovjetsko zvezo, razmeščeno na določena mesta med decembrom 1983. in decembrom 1985.

Odločitev NATO pakta je sprožila ostro reakcijo Sovjetske zveze, ki je dala vedeti, da ne bo dopustila nove narušitve »ravnotežja jedrskih sil«, oziroma da bo odgovorila z enako mero. Ame-

V zahodni Evropi se naprej nadaljujejo polemike okrog spornih »manevrskih raket« ali raket-križark, ki naj bi jih Američani razmestili na ozemlju svojih zaveznic. Na sliki: manevrske rakete med letom.

riški odgovor je bil predlog o »ničelni opciji«, ki predvideva umik vseh sovjetskih raket, usmerjenih proti zahodni Evropi, v zameno za to, da Američani ne bi namestili spornih 572 raket tipa Pershing in manevrskih raket.

Odgovori iz Moskve

Za Sovjetsko zvezo predlog o ničelni opciji ni bil nič drugega kot »izsiljevanje«. Vendar pa je iz Moskve prišla serija protipredlogov. Prvi je vseboval štiri različice: prva je priporočila zmanjšanje določenega števila sovjetskih raket, kar naj bi bilo znamenje dobre volje za približevanje stališč obeh strani, druga različica je predlagala radikalno zmanjšanje jedrskih orožij vseh vrst srednjega dosega v Evropi, tretja je nudila obojestransko popolno ukinitve vseh jedrskih sistemov v Evropi, med njimi tudi taktičnega orožja, se pravi atomskih min in granat topovskih orožij ter nevtronskih bomb. To bi bila tista prva, resnična ničelna opcija, ki bi Evropo spremenila v območje brez jedrskega orožja. Zadnji predlog iz Moskve je ponudil, da Sovjetska zveza umakne vse svoje rakete, razen 162, kolikor jih namreč skupaj premoreta jedrski skladišči Velike Britanije in Francije skupaj.

Kaže, da sta obe strani v okviru ženevskih razorožitvenih pogovorov razpoloženi tudi za preučitev še kakš-

nih dodatnih opcij: Američani govorijo zdaj o »ničelni opciji, plus«. To je, da ob bok 162 sovjetskim raketa namestijo 162 svojih. V vsakem primeru pa se jim s popuščanjem nikamor ne mudi. Medtem so namreč že minile pomembne zahodnonemške volitve, na katerih so zmaga li krščanski demokrati kanclerja Helmuta Kohla, s tem pa tudi podpora ameriški ideji o razmestitvi spornih raket na nemškem ozemlju. Američani lahko zdaj zavlačujejo pogajanja vse do konca leta, oziroma do roka, ko bo začela veljati odločitev o razmestitvi raket.

Čigavi prsti na sprožilcu?

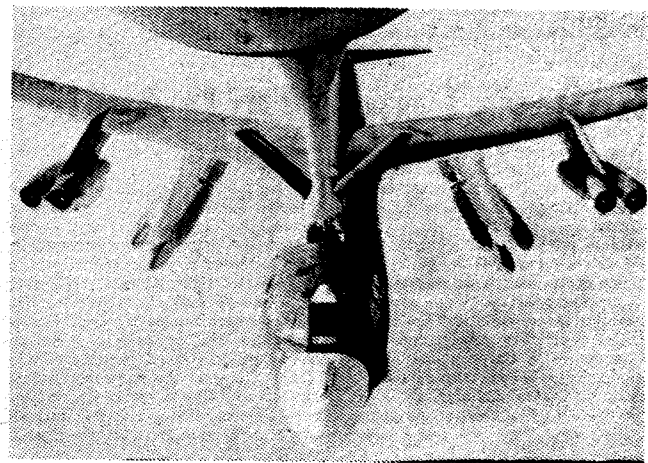
Razmestitev raket Pershing II in Manevrskih raket je v zahodni Evropi sprožila pravo vojno mnenj ter bistveno vplivala na okrepitev mirovnega gibanja proti jedrskemu orožju. V strahu, da bo Evropa še globlje potegnjena v oboroževalno tekmo in da se bo celo spremenila v jedrski poligon, se je razmahnila tudi polemika okrog tega, kdo bo pravzaprav imel prste na sprožilcu novega orožja - Američani ali armada dežel, kjer bo postavljeno orožje?

Po nekaterih podatkih je danes v Evropi 7000 kosov ameriškega jedrskega orožja; od tega tretjino uporabljajo ameriške čete v Evropi, dve tretjini pa ima na razpolago pakt NATO. Orožje prve

kilotonov. To pa je več rušilne moči, kot so jo premogle vojskujoče armade v vsej drugi svetovni vojni. ZDA imajo 36 strateških podmornic, ki jih je težko izslediti in so skoraj neuničljive: izstrelijo lahko 5760 jedrskih konic, od katerih je vsaka več kot desetkrat močnejša od

za premoč v jedrskem orožju je tako samo eden od konj, vpreženih v voz te ameriške politike.

Kaže, da ameriška administracija skupaj z vrhovi Pentagona sodi, da bo z morebitno namestitvijo »evroraket« spravila Sovjetsko zvezo v

Velesili lahko ravnotežje sil v Evropi porušita v nekaj pičlih urah, saj imata polni orožarni jedrskega orožja. Na sliki: ameriški bombnik, opremljen z manevrskimi raketa.

bombe, ki je porušila Hirošimo. Poleg strateških imajo Američani tudi 79 jurišnih podmornic, ki prav tako lahko delujejo proti ciljem v Evropi. K podmornicam je treba dodati še 14 letalonosilk sredozemskega in atlantskega ladjevja, ki nosijo do 100 letal in seveda strateške bombnike B-52, ki poleg jedrskih bomb lahko nosijo tudi manevrske izstrelke.

ulico brez izhoda, oziroma da jo bo prisilila k popuščanju. O kakšnem popuščanju je govor in na katerih točkah, to ne ve nihče. Evropa je v vsakem primeru znova center blokovskega tekmovalstva: Američani so prepričani, da bodo z novim jedrskim dežnikom povečali odvisnost zahodnih zaveznic, oziroma okrepili svoj vpliv, ki se je v minulih letih, ob oživljanju evropskega nacionalizma in povečevanju gospodarskih težav, začel nevarno majati. Najbrž upajo tudi na to, da bodo opravili s skušnjavami nekaterih evropskih krogov, ki enačijo grožnjo sovjetske vojaške moči z gospodarskim in kulturnim imperializmom Združenih držav Amerike.

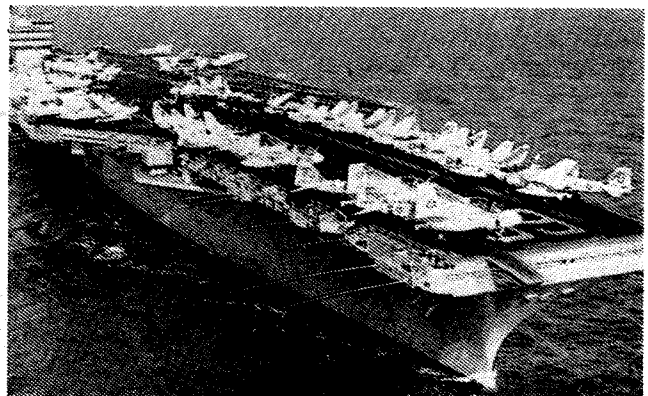
V tej igri je tudi zvrhana mera tveganja. Zahodna Evropa je v vsej dosednji razpravi okrog »evroraket« dokazala, da ne bi rada postala nemočni poligon ameriško-sovjetskega merjenja moči. Vojna in tekma v oboroževanju ji ne moreta koristiti, česar se dovolj jasno zavedajo tudi v Moskvi.

Američani v tej igri kaj lahko računajo brez krčmarja: namesto da bi okrepili svoj vpliv, utegnejo samo poglobiti razdor ter nasprotja med seboj in svojimi zavezniki v paktu NATO.

Edina rešitev za obe strani je, kot so na konferenci o evropski varnosti in sodelovanju dali vedeti člani skupine neuvršenih in nevtrálnih držav, da stopita po poti so-

S podobnimi količinami orožja seveda razpolaga tudi Sovjetska zveza: ena ali druga velesila lahko torej kadarkoli popolnoma spremenita razmerje sil na evropskem bojišču. Za to bi potrebovali le nekaj ur.

Zato mnogi postavljajo vprašanje, kakšen smisel ima sploh ocena o premoči ene ali druge sile na določenem bojišču!

Obe velesili lahko v nekaj pičlih urah porušita jedrsko ravnotežje na določenem delu sveta. Ameriške jedrske letalonosilke (na sliki) lahko prepeljejo letala na doseg sovjetskega ozemlja. Letala so sposobna nositi jedrsko orožje.

Igra za Evropo?

Od kar je leta 1981 v Belo hišo prišel Ronald Reagan, je obsesija ameriške politike, »za vsako ceno zavezati širitve sovjetskega vpliva v mednarodnih odnosih«. Tekma

Rakete vrste pershing II, ki naj bi jih Američani namestili v zahodni Evropi, so še vedno v preizkusni fazi. Nekateri strokovnjaki domnevajo, da do konca leta še ne bodo nared.

dnem okolju, in za ceno nadaljevanja polarizacije?

Mnogi očitno sodijo, da lahko, in celo prisegajo, da je utečen sistem, ki temelji na soočanju dveh blokov, edino zagotovilo »trajnosti«, vendar pod pogojem, da gre za enakopravno, uravnoteženo soočenje.

Američani trdijo, da je ravnotežje porušeno in da ima Sovjetska zveza premoč v jedrskem orožju: ta premoč se kaže v Evropi, in prav na tleh stare Evrope naj bi, če se oba bloka ne bosta sporazumela, po 31. decembru namestili novo uničevalno orožje.

Kdo je močnejši?

Po ocenah uglednega londonskega inštituta za strateške raziskave Sovjetska zveza utrjuje jedrsko premoč med Združenimi državami Amerike; na območju Evrope - z nadaljnjim razmeščanjem raket SS-20. Tako naj bi SZ imela skupno kar 324 raket vrste SS-20, ki nosijo 972 jedrskih glav: vse te rakete naj bi bile usmerjene proti zahodnoevropskim državam. Kar zadeva splošno

V Trstu – kar tako in na obiskih

Zagnanost, ki jo poraja nepretrgan boj za obstoj

Zadnje čase, ko so se naše meje dodobra pomirile, in ni na Fernetičih srečati nekoč neskončnih vrst avtobusov ter po več kolon osebnih avtomobilov, se zdi potrebno opisati tudi prehod čez mejo.

Zapeljem se do miličnikovega okenca. Nobenega vozila ni pred nami in nobenega za nami. Parkirni prostori na vse strani so pometeni in prazni. Miličnik prijazno pokima. Vzame v roke potni nalog, povpraša po denarju, si nekaj zapiše in vrne potni list. Na drugi strani tudi hitro opravi in že jo maham naprej proti Opčinam in Trstu. Po strmi in zaviti cesti, ki smo jo nekoč uporabljali, da bi se izognili prevelikemu prometu, se spustim navzdol. V središču na glej, vse urejeno, nobene gneče. Že res, da je ura, ko trgovci zapirajo trgovine in odhajajo na opoldanski počitek, res, da z vseh ulic in uličic švigajo motorčki, toda o nekdanji zagati s parkirnimi prostori ni ne duha ne sluha.

Stopam od pristanišča proti cerkvi svetega Antona, da bi si ogledal, koliko teh »jugo« trgovin so zaprli. Res, kar nekaj jih »manjka«. Ponekod so se v nekdanje trgovine s kavbojki že naselili uradi zastopniške firme in delujejo, kakor da tam še pred pol leta ni bilo gneče in trušča, drugod pa so izložbena okna in široki vhodi enostavno zastrti s težkimi roloji in so živopisni napisi sneti.

Nisem preizkusila trgovinske prijaznosti v prodajalni s kavo, sem pa povprašala v trgovini z radijskimi aparati za droben nadomestni delček. Prijaznost je bila na mestu in, četudi navsezadnje nisem ničesar kupila, me niso prav nič postrani gledali. Trгоvec zmajuje z glavo in pravi, da gre posel bolj »male, male«. Najbrž res ne tako kot še nedolgo tega, ko je moral streči tako hitro, da ni mogel niti pogledati navzgor proti kupcu, ker so mu prsti nenehno le preštevali kupe dinarjev.

Neutrudno aktivni

Zakrožim do ulice Petrovno, kjer je slovenski Kulturni dom in kjer vedno najdeš koga, s komer se da spregovoriti nekaj besed o tem, kaj je novega v Trstu, kaj snujejo tržaški Slovenci in nazadnje o tem, kako reagirajo na določene pojave.

Prvo sem tistega dne srečala tovarišico Miro, ki dela na odseku za zgodovino pri Narodni in študijski knjižnici v Trstu. Mimogrede sem ji omenila, da se zdi Trst nekam drugačen, pa je pripomnila, da ima zadeva z jugoslovanskimi ukrepi različne učinke. Med njimi je tudi ta, da je v Trstu izgubilo delo nekaj sto mladih Slovencev, ki so prej delali v trgovini (dobili pa poprej delo predvsem zato, da so lahko kupcem iz Jugoslavije postregli po slovensko ali srbohrvaško). Tudi dijakinja, učiteljica Gabriella, ki prihaja v zgodovinski oddelek prostovoljno pomagat ob pro-

stem času, je za svojo prihodnost zaskrbljena. Hodi v peti, tako imenovani dopolnilni letnik, vendar danes še ne ve natančno, kako bo z njo prihodnje leto. Rada bi šla študirat, pa ne ve, če bodo doma to finančno zmogli. Za službo je v Trstu malo upanja, saj delovno silo še odpuščajo. Oddala je prošnjo združenju farmacevtov za delo v lekarni...

Gledam tovarišico Miro, ki zлага dokumentacijo za zgodovino narodnoosvobodilnega boja v vzrono urejenih fascikle in gledam deklico Gabriello, kako pridno ureja fotoarhiv in hkrati premišljam o težavah, ki tarejo naše zamejske Slovence, in kako so neutrudno aktivni. Na delovni mizi je vabilo na prireditve – ciklus predavanj v okviru Narodne in študijske knjižnice v Trstu o slovenskem slikarstvu skozi stoletja s posebnim ozirom na slovensko slikarstvo na Primorskem. Pogledam seznam predavateljev. Sami znani in priznani stro-

sno od teme, ki je na sporedu.

Počakam še na vodjo tega oddelka Milana Pahorja, ki ga kanim kot mladega in zagnanega delavca za slovensko manjšinsko stvar povprašati še to in ono.

Vedno, kadar se pogovarjam s tržaškimi Slovenci, imam nekakšen vtis, da so izredno politično aktivni in hkrati tudi vedno na tekočem, kaj se dogaja v Jugoslaviji, Sloveniji in pri njih – v Rimu. Milan Pahor meni, da je to deloma stvar temperamenta, deloma pa odsev živahnega političnega življenja na Tržaškem. Za težave, ki so jih povzročili naši mejni ukrepi, je uporabil italijanski pregovor, katerega pomen je približno takle: »Ni mogoče imeti hkrati poln sod in – babo pijano...«

»Sicer je pa tako, mi lahko krizo in ukrepe upoštevamo. Vemo, da je kriza po vsem svetu, vemo, da imate težave tudi vi v Jugoslaviji, vendar vse to ne bi smelo oteževati življenja ob meji. Tudi maloobmejni promet bi morali povrniti na prejšnjo raven. Seveda negodujejo tudi Italijani. Sicer ne zastrujejo odnosov, volja je ostala na obeh

bolj tare, kadar jim zastaviš vprašanje, in v hipu pride na dan, je Zakon o globalni zaščiti Slovencev. Milan Pahor meni, da tudi če bo sprejet (kadar bo sprejet), to še vedno ne bo vse, kar je treba urediti na področju manjšinskega vprašanja Slovencev v Italiji. Hkrati pa menda tržaški Slovenci ne izkoriščajo vrste drobnih možnosti, s katerimi bi lahko opozorili, da sploh so in živijo v tem mestu. Kajti, pravi Milan Pahor, če gre tujec skozi mesto, sploh ne ve, da tu živi manjšina. Vrsta je stvari, ki so Slovincem priznane, pa jih ne izrabljajo dovolj, če omenimo le dosledno slovensko pisanje priimkov...

Spet zmotim tovarišico Miro, ki prav tisti hip pripravlja za Primorski dnevnik pregled dogodkov v februarju 1944 in pokukam v eno odprtih škatel z dokumentarnim gradivom o NOB. Tam je najti marsikaj – od podatkov o upravnih razdelitvi Trsta in Slovenskega primorja med NOB, do zemljevidov mesta iz maja 1945, prepise dokumentov, vojaških povelj, nalogov OF... Toliko je tega, kar lahko zgodovinarju pa tudi študentu in drugim, ki jih zanima to obdobje, pomaga, da si ustvari pravo podobo o času in dogodkih. Marljive roke so leta in leta zbiral in znašale skupaj to gradivo in mnogi tržaški in okoliški Slovenci še danes hranijo gradivo, ki bo nekoč našlo pot v »Mirine in Milanove« škatle.

Milan Pahor nam je pripovedoval tudi o svojem študiju na tržaški univerzi, kjer je na oddelku za zgodovino brez vsakršnih posebnih ovir posvečal vse več pozornosti zgodovini narodnoosvobodilnega boja in celo diplomiral na temo tržaškega obdobja med 1945 in 54. Menda sedaj ni več tako ugoden čas...

Sicer pa se je zgodovinski odsek pri Narodni in študijski knjižnici v Trstu rojeval kot del knjižnice. Več ljudi je zaslužnih za to, da je delo potekalo naprej, vse od Zorka Jelinčiča do Draga Pahorja, čeprav denarja za to dejavnost nikoli ni bilo kaj prida na voljo. Ne gre le za gradivo na temo NOB; zbirajo, kot nam je povedal Milan Pahor, vse, kar dokazuje navzočnost in delo Slovencev v teh krajih. Njihovi podatki segajo od 1848. leta v današnji čas. Nabira se gradivo, ki bo šele postalo zgodovina, v njem se zrcali dejavnost društev, organizacij, šolstva, tudi bibliografski podatki so vmes in celo etnološki predmeti najdemo v stisnjenih straneh prostorih slovenskega Kulturnega doma zasilno pribežališče. Z našimi sogovorniki in z omenjenim odsekom za zgodovino je tako kot s skoraj vsemi stvarmi, ki jih počno Slovenci na Tržaškem. Niso samo tisto in suhoparno le tisto, v njihovem delu je vedno še nekaj več, niso enostranski in enosmerni, am-

pak gibčni, s polno domišljije in volje, z vsem tistim pač, kar izžareva boj za obstanek, boj za enakopravno vključevanje v sožitje in žitje z večinskim narodom in sosedi rojaki.

Vračam se po isti poti, kot sem se bila pripeljala v mesto. Carinik se mi smeh-

lja, ko mu pravim, da imajo zdaj mnogo manj dela kot še pred letom. Se vedno, pravi kratko, je promet. Zdaj predvsem Italijani hodijo v Jugoslavijo, ker je pri nas cenejši bencin. Pa tudi službenih potovanj ni tako malo...

Bojana Žokalj-Jesih

Obisk pri Sv. Ivanu

Nobenega svetnika nismo obiskali v kateri od številnih tržaških cerkev. Napotili smo se le na obisk k **Pauli Kolaričevi-Mariki**, nekdanji aktivistki Osvobodilne fronte, sicer pa eni tistih tržaških Slovencev, ki potrjujejo ustaljeno podobo o tem, da so pravi manjšinci tisti, ki jih zanima veliko stvari, ne le služba, dom in družina.

»Spomine na vojna leta sem že pred leti oddala zapisane tovarišici Anici Udovičevi na Združenje aktivistov osvobodilnega gibanja na Tržaškem. Potem pa sem se lepega dne vprašala, kdaj smo sploh prišli Slovenci sem k Svetemu Ivanu. Da bi to zvedela, sem začela raziskovati vprašanje čitalnic v tem tržaškem okraju. Zbrala sem podatke o čitalniškem času pri nas, medtem ko je prav tako o tem kraju, pa o drugem času, po kominformu, pisal Lojze Abram.«

Na steni nad zofo, kjer sediva, je velika slika, podoba mož in žena v plesnem vrtincu – vseh v svetoivanskih narodnih nošah, kakor jih je naslika-

Svetoivanska narodna noša, kakor jo je leta 1931 naslikal primorski rojak, slikar Saša Šantel

la Marikina sestra... Na mizi je Marikina knjižica »Slovenska čitalnica pri Sv. Ivanu 1868–1968, ki jo je izdalo slovensko prosvetno društvo »Slavko Škampole«. V zvezkih je še vse polno z najdobjejšo pisavo popisanih listov, na stenah je še veliko slik z narodnostno vsebino. Sprašujem, če tudi mladi hodijo po njihovih potih, pa mi tovarišica Marika odgovori bolj neodločno, vendar na način, da to razumem kot obžalovanje.

Želim izvedeti še kaj več iz njenih vojnih spominov, pa me blago zavrne: »Videla sem pogosto, kako so gnali ljudi, zlasti žene iz požganih vasi tam neke od Rihemberga. Bili so brezdomci, bili so talci... Ene so obesili na drevesa v ulici Ghega kot povračilno dejanje za neko akcijo aktivistov... Ne spominjam se rada tistega časa, ne vračam se rada nazaj, bilo je prehud.« Kljub vsemu se je za hipec vrnila in razburila, saj jo je to spomnilo na premnoge neprespane noči, na nevarne poti in srečanja, na čas, ko je bilo življenje tako malo vredno, in ko je morala iztisniti iz svoje plašne narave vso hrabrost in smelost, kakor premnoge tržaške aktivistke.

/sloven/ki raziskovalni inštitut		Odsek za zgodovino pri	
/lori		Narodni in študijski knjižnici	
Informacije			
Trst, datum: marec 1982		št.: 3	
Kazalo			
UVODNA BESEDA.....	stran	3	
Prispevek k bibliografiji dr. Karla Šiškočiča.....		4	
RAZISKOVNA DELA V TEKU.....			
- Sodelovanje z Inštitutom za narodnostna vprašanja.....		10	
- Raziskava o narodnoosvobodilnem gibanju na Tržaškem.....		10	
- Emigracija.....		11	
- Analiza razvoja.....		11	
OPRAVLJENE NALOGE.....			
- Spominski listini za leto 1982.....		12	
- Poskus ocenitve števil tržaških Slovencev, ki so se izselili v Avstralijo v letih 1955 – 1960.....		12	
- Anketa maršantev slovenskih višjih srednjih šol v Trstu in Gorici v obdobju 1970/71 – 1971/72.....		12	
- Izpostavljenost množičnim komunikacijskim sredstvom.....		13	
UDELEŽBA NA SREČANJIH – OBISKI – STIKI.....			
- Mil. zbiranje slovenskih geografov.....		14	
- Posvetovanje o proučevanju zgodovine odpravnosti v Furlaniji.....		14	
- Narodna in socialna politika v slovenski zgodovini od konca 19. stoletja do danes.....		15	
- Okrogla miza ob 40-letnici II. tržaškega procesa.....		16	
- Ustanovna skupščina Društva sociologov in politologov severnoprimorskih občin.....		16	
PUBLIKACIJE – RAZSTAVE.....			
- Drugi tržaški proces 1941 – 1981.....		17	
- Milan Pahor: Drugi tržaški proces.....		17	
DOKUMENTACIJA IN GRADIVO.....			
- Zbirka zemljevidov.....		18	
OBČNI ZBOR.....			
- VIII. Fedti občin: zbor Slovenskega raziskovalnega inštituta.....		19	

Odsek za zgodovino pri Narodni in študijski knjižnici v Trstu izdaja med letom tudi **Informacije**, bilten, v katerem so informativno opisane naloge in srečanja, razstave in publikacije, kjer si lahko vsakdo na nekaj straneh ogleda, kako močno je razvito kulturno-prosvetno in tudi raziskovalno delo med zamejskimi Slovenci.

kovnjaki, od Anice Cevčeve do Tomaža Brejca in Jelisave Čopičeve. Vprašam, kdo hodi na ta predavanja, kdo se udeležuje vseh teh kulturnih prireditev, ki jih je v Trstu, kadarkoli pride, vse polno. Publiko, poslušalstvo, pravi tovarišica Mira, je deloma stalno. Določen krog ljudi, ki hodijo na vse kulturne prireditve, zlasti tiste, ki jih nudijo Slovenci iz matične Slovenije, je stalen. Prihajajo pa tudi vedno novi, zlasti mladi poslušalci – vse je odvi-

straneh, vendar pa izvajanje nekaterih sporazumov med državama ne more potekati neovirano. Upati je, da se bo vse zlagoma uredilo v obojestransko korist, kajti tudi na Tržaškem prava gospodarska kriza šele prihaja, veleindustrijske podružnice zapirajo vrata...

Ohraniti dokaze

Pa se spet vrnemo k manjšinskemu vprašanju. Tisto, kar jih še vedno naj-

Pripombe k članku »Partizansko gospodarstvo Goriškega vojnega področja«

Z zanimanjem sem sledil nadaljevanjem, vendar so se mi ob njih nizali razni pomisleki. Pisec opisuje pri dejavnostih Goriškega vojnega področja (nadalje GVP) tudi kup dejavnosti v Ljubljani 1941. leta, kakor da bi ta spadala pod delovno območje GVP. Tako je vsaj razumeti, da čeprav je bilo to ustanovljeno šele tri leta kasneje.

V drugem nadaljevanju navaja pisec, da so spadale pomembnejše orožarske delavnice pod korpus, vse druge pa pod GVP. Ne pove pa, katere so tiste pomembnejše in one druge manj pomembne. Opisuje namreč prav delavnice, ki so spadale pod korpusno dejavnost, to sta orožarska delavnica v Jakulinah in v Cerknem, kjer so izdelovali partizanski top. Tudi delavnica – orožarna v Škrbini, kjer je izdeloval Stjenka ročne granate, je obstojala že 1942. leta, torej dve leti prej kakor pa GVP. Pri delavnici v Jakulinah pa si je dovoili še hujši spodrsrljaj. Delavnica je bila razpuščena kmalu po boju Kosovelove brigade pri Štanjelu v začetku septembra 1944. Dne 15. septembra so namreč Nemci postavili v Štanjelu postojanko in je bila bližina stalna nevarnost za delavnico. Pa še eno netočnost si je pisec dovolil. Mladinka Jolanda Čuk je res doživela svojo tragedijo v času, ki ga navaja pisec. Toda delavnice takrat v Jakulinah že šest mesecev ni bilo več. Zakaj je povezal dogodek iz različnih časov in jim tako dal neresničen pomen.

Radjska delavnica kakor tudi mizarska, v kateri so v Cerknem izdelovali smučke, nista nikdar spadali pod GVP, temveč pod korpus. Zakaj pisec ne navede, kakšno delavnico je imelo GVP v Idriji? To bi bil vsekakor zanimiv podatek. Namreč znano je, da je bila Idrija zelo močna sovražnikova postojanka iz katere je sovražnik pogosto včasih tudi zelo boleče posegal na osvobojeno ozemlje. Spomnimo se samo napada na partijski tečaj v Cerknem.

Pisec navaja, da so v Cerknem vlivali ležaje in druge izdelke, po načinu pisanja sodeč, pretežno iz pločevine. Dobro bi bilo, ko bi se nekoliko pozanimal, kaj sploh lahko vlivamo iz pločevine.

Fotografija zasilnega mosta v Dominovem robu je nastala šele po vojni. Med vojno je bila cesta na tistem mestu ves čas prekinjena. Zgradili pa so ga delavci Vipavskega vojnega področja s sedežem v Vipavi, ustanovljenega po razformiranju Tržaškega vojnega področja po umiku iz Trsta.

V dvorani v Renčah so člani NOVGRD-a res začeli graditi čolne. Niso pa nobenega končali, ker je bilo prej konec vojne. Zato jih tudi ni mogla izkoristiti 4. armada pri osvoboditvi Slovenskega primorja in pri pohodu na Koroško.

V petem nadaljevanju navaja avtor tekmovalno poročilo o tekmovanju enot NOV-GRAD-a za obdobje od 15. 10. 31. 12. 1944. leta. Pisec ne navaja, kje je shranjen ta dokument niti ga ne navaja kot citat iz katerega bi bilo razvidno, za kakšno poročilo gre, ali GVP ali korpusne zaledne oblasti. Iz vsebine lahko razberemo, da je to poročilo korpusne zaledne oblasti. Jasno je, da GVP ni imelo nikdar nikakršnih pristojnosti na Gorenjskem in Kobariškem področju, torej tudi ne bi moglo poročati o njih. Iz tega izhaja, da se navedeni podatki nanašajo na dejavnost vseh področij in korpusne zaledne oblasti, ne pa le GVP. To pa je pisec zamočal in tako pripisal celotno poročilo le GVP.

Mnogi opisi so površni in neresni. V poglavju o zamenjavi kože za usnje sredi sovražnikove postojanke (naslov je vzet iz Naše obrambe, 11/78.) trdi pisec, da so vse komande mest zbirale goveje kože in jih pošiljale na komando mesta Dornberk (Ukinjena 11. 44.) Ta je bila v Vipavski dolini prav pri Gorici. Čemu bi komande mest Idrija, Cerkno, Čepovan pošiljale zbrane kože v Vipavsko dolino in obremenjevale že tako preobremenjene prevoze? Poleg tega pa so imele usnjarne na svojem območju.

Opisovanje, kako so diverzantske skupine po ves dan pomagale okupatorju v njegovih podjetjih ali skladiščih nalagati različen material, potem pa so tega odpeljali k partizanom, tako da so šoferja tovarnega avtomobila prisilili, da je spremenil smer vožnje. Takšen način opisa diverzantske akcije si lahko dovoli le otrok. Znano je da so bile sabotažne skupine sestavljene iz najbolj drznih in vdanih borcev. V sovražnikova skladišča ali podjetja ni bilo moč priti kar tako, najmanj pa tako naivno, kakor je opisano. Poleg tega so spadale pod VOS, po njegovi ukinitvi pa pod 2. brigado VDV. Da niso spadale pod GVP, je razvidno tudi iz brošure »Goriško vojno področje«, pisec Janeza Slovenca in Karle Kumšeta, kjer na 38. strani pišeta: »Mnogo raznih potrebščin so zaplenile tudi sabotažne skupine, ki sicer niso bile pod direktnim vodstvom GVP, ampak so delale zanj.«

Trditve, da so strojarji strojili kože »na partijski način« je neutemeljeno. Partizanskega načina strojenja ni bilo. To je bil način, kakršnega so strojarji uporabljali pred strojno obdelavo kože.

Pisec si silno naivno predstavlja delo novogradovcev. To najlepše ilustrira tale stavek: »Delavci borci so ovirali sovražnika predvsem tako, da so podirali mostove, rušili ceste, kadar je bil sovražnik na pohodu, naslednji dan pa so na istem mestu zgradili nove za potrebe

svoje vojske«. Tako preprosto kakor je napisano, pa le ni bilo.

Ko piše o boju pri Lipi, je jurišni bataljon s tremi četami s sto borci spremenil v eno samo borno četo. Ob bok pa ji je postavil udarni vod GVP (deset mož). Zakaj to? Saj je piscu dobro znano, da se je bojeval ves bataljon, in še kako bojeval, in ne samo ena četa.

Veliko piše o strojarni Scaletari v Mirmu, pa ga je pisanje nekoliko zaneslo. Oglejmo si, kaj povedo številke, ki jih navaja pisec. Vem, da je David Arčon v Renčah veliko delal. Če je tedensko prepeljal trikrat povprečno vsakokrat po 400 kilogramov kož, je to 1200 kilogramov na teden. V času obstoja GVP od 19. 8. 44. do 1. 5. 45. je to skupno 34 tednov. To bi pomenilo, da je Arčon v tem času prepeljal več kot 40.000 kilogramov kož, kar pa najbrž ne drži. Pisec pa trdi, da ga je ustrojil vsega skupaj okoli 6500 kilogramov za potrebe NOV. Razlika je velika.

Se bi lahko naštevati, pa mislim, da je že teh nekaj primerov dovolj, da pokažem vrednost takšnega pisanja. Zakaj pisec pripisuje dejavnosti zaledne oblasti korpusa, gospodarskih komisij, brigad samo nekemu področju in komandam mest? Pisec bi moral biti pri opisovanju mnogo bolj natančen, in ne bi smel stvari povečevati. Zato pa je v sestavku polno nesmislov. Moral bi biti stvarjen in objektivni, kolikor je le mogoče. Lahko se zmoti, nikakor pa ne zavestno. Opisati mora stvari tako in takšne, kakršne so v resnici bile, ne pa kakor si jih sam zamišlja. Z naivnim in ponekod že kar neresnim opisovanjem stvari NOV prav nič ne koristi, kvečjemu škoduje.

Teh nekaj vrstic sem napisal kot prispevek in vzpodbudo k razmišljanju, ki naj bi obogatilo resnično zgodovinsko dokazano dogajanje.

RADO JELINČIČ

Odgovor na članek »O domu v Strunjanu nekoliko drugače«

Na članek »O Domu v Strunjanu nekoliko drugače«, ki je bil objavljen v TV 15 dne 20. 1. 1983, dajemo tole dopolnilo. Delovna skupnost Zdravilišča vojaških invalidov in borcev NOV Slovenije v Strunjanu upravlja in gospodari z vsemi objekti zdravilišča po pooblaštilih republiškega odbora ZZZB NOV Slovenije kot njenega ustanovitelja. Tako zasluge za razvoj tega zdravilišča kakor težave, ki so nastajale v zvezi z njegovim nastankom in razvojem ne gre pripisovati posamezniku, ampak predvsem razumevanju ožjih in širših družbenopolitičnih skupnosti, ki so za zdravljenje, oddih in rekreacijo vojaških invalidov, borcev NOB, narodnih herojev, nosilcev partizanske spomenice 1941 in drugih kategorij upravičencev prispevali velike napore k dograjevanju objektov in izboljšanju razmer v zdravilišču. Tako ustanovitelj kakor tudi komisija za vojaške vojne invalide pri predsedstvu republiškega odbora ZZZB NOV Slovenije in delovna skupnost samega zdravilišča vojaških invalidov in borcev NOV v Strunjanu so že nekaj let čutili potrebo po povečanju števila postelj, po ureditvi zastarelih objektov in po dograditvi udobnejših in sodobnejših zdraviliščnih objektov. Niso bili osamljeni primeri, ko smo morali odklanjati sprejem upravičenih gostov zaradi premajhnih zmogljivosti, ko smo morali poslušati upravičene kritike invalidskih upravičencev, ki so se po trije stiskali v neurejenih bungalovih in podobno.

Obnovljeni in posodobljeni objekti z novim hotelom Svoboda, ki je bil z vsemi pripadajočimi igrišči, restavracijo in komunalno opremo, vključno z ureditvijo kanalizacije in ceste, dograjen v letu 1981, nove razsvetljave, nove telefonske napeljave itd., odprlo nove možnosti udobnejšega počutja invalidov, borcev in drugih gostov. Z velikimi prizadevanji republiškega odbora ZZZB NOV Slovenije, ki je bil investitor te gradnje in s sofinanciranjem sredstev, ki so jih v izgradnjo tega sodobnega hotela B kategorije vložili izvršni svet skupščine SR Slovenije, Zdravstvena skupnost Slovenije, Telesno-kulturna skupnost Slovenije, Skupnost pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SR Sloveniji, Komunalna skupnost občine Piran in Zdravilišče vojaških invalidov in borcev NOV Slovenije Strunjan ter republiški odbor ZZZB NOV Slovenije, je bila uresničena dolgoletna želja in potreba predvsem tistih udeležencev NOB, ki so potrebni zdravljenja in oddiha.

Spričo novih gospodarskih razmer in z uvedbo določenih stabilizacijskih ukrepov so bili na področju zdravstvenega varstva invalidov in borcev uvedeni določeni restriktivni ukrepi, ki so bistveno vplivali na zmanjšanje števila zdravljenja v novem zdravilišču v Strunjanu. Po vseh prvotnih zasnovah je bilo predvideno, da bo v zdravilišču približno 60 odstotkov vojaških invalidov, nosilcev partizanske spomenice 1941, narodnih herojev, španskih borcev in drugih upravičencev do brezplačnega zdravljenja po vzevnih predpisih.

Drugih 40 odstotkov gostov naj bi predstavljali borci, aktivisti in drugi gostje, ki bi v zdravilišču uporabljali gostinske in zdraviliške storitve za svojo rekreacijo in oddih po nekoliko nižjih cenah. Žal se je spričo omenjenih restriktivskih ukrepov situacija bistveno spremenila. Sredstva, ki jih je federacija zagotavljala SR Sloveniji v te namene v preteklih letih, so se v letu 1982 bistveno zmanjšala, in sicer od 66.000.000 dinarjev v letu 1981 na 43.680.000 dinarjev v letu 1982. Tako je bilo v minulem letu na zdravljenju v zdravilišču le okrog 20 odstotkov gostov, zaradi tega se je s tem tudi dohodek delovne skupnosti znatno znižal od predvidenega.

Tako delovna skupnost kakor njen ustano-

vitelj, ki prek svojih organov stalno spremlja delo zdravilišča, si prizadevata, da bi bile kapacitete zdravilišča zasedene tudi z drugimi gosti, tudi z delovnimi invalidi, z gosti delavcev, ki so zaposleni pri sofinancirjih zdravilišča, z udeleženci borčevskih ali naprednih gibanj iz zamejstva in končno z vsemi gosti, kajti ustanovitelj in delovna skupnost sta dolžna zagotoviti ekonomsko poslovanje zdravilišča.

Ne moremo mimo dejstva, da imajo nekatere trditve v omenjenem članku določen namen in so tudi neresnične. Tako na primer ni res, da je bilo zdravilišče zaprto lani jeseni, in da tudi v tem letu ni bil zaprt zaradi dragega goriva, zaradi pomanjkanja ali zaradi drugih pomanjkljivosti, na katere namiguje pisec članka. Vsi organi upravljanja, ustanovitelj pa tudi vse organizacije ZZZB so bile pravočasno obveščene, da bo zdravilišče zaprto od 10. 1. do 28. 2. 1983 zaradi odprave napak med gradnjo in da bo te nepravilnosti izvajalec Gradis odpravil na svoje stroške v garancijskem roku. Tudi delovna skupnost je težko sprejela tak sklep, vendar je bilo to nujno, ker bi po preteku garancijskega roka nihče ne popravil ugotovljenih pomanjkljivosti. Izvajalec bo delovni skupnosti moral povrniti tudi zapad dohodka za čas, ko je bilo zdravilišče zaprto.

Delovna skupnost ne trdi, da se niso v poslovanju zdravilišča dogajale tudi določene nepravilnosti in nepravilnosti, vendar jih je skušala sproti odpravljati ali pa sprejemati ustrezne ukrepe, da se v prihodnje ne bodo ponavljale. Tudi v knjigi vtisov za prejšnje leto so vpisana številna priznanja delovni skupnosti, tako v prejšnjem kakor v drugih letih, znani in ugotovljeni pa so tudi primeri nepravilnega odnosa posameznih delavcev do gostov. Proti vsem, ki so kršili samoupravno sprejeta pravila obnašanja, je delovna skupnost ukrepala disciplinsko ali na drug način.

Ob tej priložnosti obveščamo še vse organizacije ZZZB NOV in njihove člane, da je po odpravljenih napakah zdravilišče od 1. marca ponovno odprto, in da je cena polnega penziona z uporabo bazena v mesecu marcu še vedno 474 din, medtem ko bodo cene za prihodnje mesece sporočene v marcu vsem občinskim organizacijam ZZZB NOV Slovenije.

Želja celotne delovne skupnosti zdravilišča, še posebno pa ustanovitelja in njegove komisije za vojaške invalide je, da bi čimveč zmogljivosti zasedli vojaški invalidi in borci NOV, toda njena dolžnost je, da posluje tudi ekonomično, in bo zato s privolitvijo ustanovitelja sprejemala tudi druge goste.

Delovna skupnost
Zdravilišče vojaških invalidov
in borcev NOV Slovenije
Strunjan

Do kod smo prišli

Že med srečanjem borcev Štirinajste v Celju – 5. februarja letos – sem mnogim tovarišem povedal, da je knjiga Tomšičeva brigada – 1942–1943 napisana. Ker dobivam vprašanja, ki namigujejo na to, čes da zaostajam z delom, sem primoran javno odgovoriti, kako je s to zadevo.

Besedilo za drugo knjigo o Tomšičevi brigadi je bilo v grobem dokončano zadnje dni lani, do 26. januarja 1983 pa tudi prečiščeno ter dopolnjeno s podatki in listinami, ki so bile na novo odkrite med pisanjem. Od tega dne dalje je bilo besedilo pripravljeno za branje, oba recenzenta pa sta ga prevzela prve dni februarja.

Besedilo za knjigo Tomšičeva brigada – 1942–1943 je razdeljeno na osem delov in obsega natančno sto poglavij, in sicer: 1. in 2. del po 13 poglavij, 3. del 17, 4. del 13, 5. del 12, 6. in 7. del po 9. in 8. del 14 poglavij. Vsega besedila je za 58,44 avtorske pole, od tega 166 opomb pod črto in 820 navedb virov, poleg tega je predvidenih še 58 celostranskih skic in 318 fotografij ali črtnih posnetkov, kar pomeni, da bo knjiga obsegala prek 850 strani.

Do zdaj so besedilo prebrali trije tovariši, ki so si enotni v oceni, da bo to najboljša knjiga, kar sem jih napisal doslej. Tudi mnenja obeh recenzentov, ki bosta kmalu končala svoje delo, so podobna. Naj pripomnim, da bi bilo njuno delo že končano, če se ju ne bi v februarju lotila gripa.

Trenutno teče zbiranje fotografij – teh je zbranih že 75, Severin Nemec-Teklo pa preučuje besedilo, da bi se lahko lotil izdelave skic. Lahko trdno verjamemo, da zavoljo tega dela ne bo prišlo do zamude pri izdaji knjige.

Tudi delo na računalniški obdelavi kartotek teče od 21. januarja letos, s tem da je tudi tam prišlo do daljšega zaostanka zaradi bolezni. Tovariši, ki delajo pri tem, so zagotovili, da bodo ob koncu marca na voljo prvi korekturni izpisi. Seveda pa je dela še veliko, ker bodo morali iti seznanji v javno dopolnjevanje po posameznih okoliščinah, kar se utesne zelo zavleči. Namreč delo, ki bo končano konec marca, bi moralo biti opravljeno že junija lani, zakaj le v tem primeru ne bi povzročalo zastojev in zamude.

Spodbudno je tudi dejstvo, da je naposled – 8. marca letos – vendarle prišlo do uvodnih pogovorov za razrešitev spornih vprašanj med odborom in piscem, ki so bili napovedani že novembra lani. Žal predstavniki odbora še nadalje vztrajajo, da je pogodba z dne 24. junija 1980 razveljavljena. Namreč že 27. januarja letos sem odbor obvestil, da je besedilo druge knjige pripravljeno za tisk, toda sekretariat odbora je na seji z dne 4. februarja letos – na predlog Vladimirja Badovinca – sklenil, da komisija za zgodovino Tomšičeve brigade besedila ne bo vzela v branje, vse dokler pisec ne

podpiše nove pogodbe. Kljub ugovoru, da je to nespametno in da bo povzročilo zamudo pri izidu knjige, ta sklep do tega trenutka še ni bil preklkan oziroma spremenjen.

Ob koncu tega poročila bi rad poudaril samo še to: besedilo za drugo knjigo o Tomšičevi brigadi je dokončano, ocene o njegovi vrednosti pa so izredne. Ob tem dejstvu se bodo razblinile vse ovire, porojene iz slovenske majhnosti.

FRANCI STRLE

Izjave brez dokazov

Pismo Franca Grma iz Ljubljane »Krivica bode – rad imam resnico« v letošnji 8. številki TV 15 mi daje pravico do odgovora. Lani 26. novembra sem pisal Grmu in mu predlagal, naj se o zadevi, ki mu ni všeč v moji knjigi »V ognju in snegu«, pogovori s tovarišema Stanislavom Jerebom-Slavkom (takrat načelnikom štaba Prešernove brigade) in Francem Laharnarjem (takrat njegovim spremljevalcem). Oba sta mi namreč med zbiranjem gradiva za drugo izdajo omenjene knjige posredovala izčrpni izjavi s podatki, ki so bili v popolnem nasprotju z Grmovno ustno leta 1960 in dvema pismoma v TV 15 lani in letos. Če onadva umakneta pismeni izjavi, ki sta zdaj shranjeni v arhivu Instituta za zgodovino delavskega gibanja, potem bom seveda moral to upoštevati in bo veljalo, da je bilo tako, kot trdi Grm.

V pismu piše Grm med drugim o svojih občutkih, da se mi je vedno mudilo in namiguje, da ga zaradi tega nisem poslušal dovolj natančno. Res je, da se mi mudi, ker imam dosti dela s pisanjem in drugim. Za knjigo, kakršna je »V ognju in snegu«, sem govoril z najmanj petdesetimi ljudmi po raznih krajih Slovenije, seveda sem potoval na svoje stroške. Pri nekaterih sem bil celo večkrat. Seveda sem postopoma začel priče dogodkov ločevati na zelo pomembne, manj pomembne in nepomembne. Od prvih dveh vrst sem zahteval pismene izjave, ki so jih morali podpisati. Zdi se mi, da ravno v tem grmu tiči zajec, Grm namreč hoče doseči, da bi njegovi izjavi brez dokazov bolj verjel kot Jerebovi in Laharnarjevi, če Kušerjeve in Kuharjeve sploh ne omenjam.

V svojem pismu Grm trdi marsikaj, kar je na zelo trhljih nogah, da ne rečem v popolnem nasprotju z izjavami Jereba in Laharnarja ter nekaterih drugih.

Najprej 3. bataljon Prešernove brigade ni prispel na Koprivnik šele 14. decembra 1943, kakor trdi Grm, pač pa 13. decembra zjutraj. Dne 14. decembra je glavnina bataljona odšla po hrano in mobilizirat v dolino, drugi pa na Goreljek. Ze tu prihaja do razlik, ki kažejo, da je Grm en dan preskočil.

Naj nadaljujem z njegovimi ugovori, čes da ni med potjo k bataljonu 15. decembra srečal nobene patrulje, kakor naj bi trdil jaz. Kje sem to zapisal? Ponovno sem prebral odstavek, kjer omenjam Grma in tega podatka nisem videl. Naj bi vsaj temeljito prebral, kar pišem o njem. Dalje ugovarja trditvi, da mu je bilo dolčas in se je zato šel pogovarjat s partizani v hotelu. Vsekakor tudi to ne ustreza resnici, ker bi sicer ostal pri štabu. Tudi nikjer ne trdim, da je zbežal Grm v gozd, ampak proti gozdu.

Dalje Grm trdi, da je od hotela slišal strele, ko je bil še pri Drenu, ki ga je odpravil, naj počaka, ker se bo vsak hip začel sestanek članov četnih poveljstev o akciji v dolini. Ta se je po neizpodbitnih podatkih začel ob 12. uri. Že tedaj naj bi Grm slišal streljanje od hotela, kjer naj bi partizani preizkušali orožje. Tega se ne spominja nihče, razen Grma. Sicer pa, zakaj bi partizani preizkušali orožje po akciji, kot mi je znano, so ga včasih, toda pred akcijo. Če je res slišal kake strele, tudi niso streljali Nemci, saj se je spopad po izjavah Toneta Urbasa, Janeza Bučana ter Ludvika Kuharja začel šele ob 12.30, morda pet minut prej ali tudi kasneje. Kateri partizan bi na Pokljuki ostal v hotelu še pol ure po streljah, za katere ni znano, kdo jih je izstrelil?

V popolnem nasprotju z izjavami številnih prič je tudi vse, kar Grm trdi o svojem ravnanju, potem ko je pritekel v štab povedat, da so napadeni, in o tem, kako je ukrepal Dren. Grm pravi, da so se nazadnje spustili v dolino. Končno o nasprotnem pričata dva padla (Stane Zabukovec-Milan in Slavko Kušan) in dva ranjena (Vinko Knific in Jože Gostiša), žrtve med poskusom, da bi skupina okoli štaba pomagala obkoljenim v hotelu.

Nazadnje še nekaj misli ob trditvah, da je Grm prinesel 15. decembra iz Doreljek pošto za bataljonski štab od Jereba na Goreljek, oziroma da je opravljal pomembno in zaupno nalogo. Če pri tem sploh ne upoštevamo Jerebove in Laharnarjeve izjave, da sta bila 15. decembra navzoča ob napadu na bataljon, ker zvečer 14. decembra terenci iz neznanega razloga niso spravili Jereba v skrivališče, ostane še eno vprašanje. Zakaj in kaj naj bi Jereb potem, ko je šele pred kakimi dvanajstimi urami zapustil štab bataljona, pisal Drenu ali komu drugemu? Morda le, da je prispel na cilj in kaj se mu je ponoči sanjalo. Povrh tudi, kako naj bi pisal v tesni luknji pod kozolcem, v temi in z visoko vročino, ko je bil komaj pri zavesti. Poročati bataljonskemu štabu ni bil dolžan, saj mu je bil nadrejen kot načelnik štaba brigade, ukazovati ne bi imelo pomena, saj je le približno vedel, kje je Goreljek in kako je tamkaj.

Bralci, ki zdaj najbrž že z upravičenim odporom berejo takšno Grmovno slavohleпно prerokanje in očitke, naj si sami ustvarijo mnenje o vzrokih njegovega pisanja. Če bo še kdaj prišlo do ponovne izdaje knjige in če do tedaj Grm ne bo dokazal, da ima prav on, ne pa Jereb in Laharnar, bo tudi tam ostalo vse tako, kot je v dopolnjeni in razširjeni izdaji iz leta 1981.

MILE PAVLIN

Izšla je že petdeseta knjiga v Knjižnici NOV in POS

Bračičeva brigada

Pred dnevi so pri Partizanski knjigi predstavili novost, Ladislava Kiaute prvi del o Bračičevi brigadi. Naneslo je tako, da je prav ta knjiga petdeseta v zbirki Knjižnice NOV in POS. Knjižnica je začela izhajati leta 1965 na pobudo Milka Štolfe in nato naraščala z veliko zagnanostjo in pomočjo številnih odborov enot in služb NOV in POS. Prvoten načrt je zajemal monografije enot in služb narodnoosvobodilne vojske Slovenije v štiridesetih knjigah, kasneje pa se je izkazalo, da so se avtorji lotili dela izredno natančno za

posamezne enote in službe, ter je tako pričakovati, kot je povedal direktor založbe Partizanska knjiga Karel Grabeljšek ml., da bo število knjig naraslo tja do sedemdeset, morda še več. Povprečna naklada doslej izdanih knjig se je gibala med dvema in petimi tisoči izvodov in večina vseh knjig je pošla. Nekatere so morali ponatisniti, nekatere pa bodo zajete v novi zbirki »Mala knjižnica NOV in POS«, ki je v skrajšanih oblikah in vsebinah namenjena predvsem mladini.

Da je delo za kontinuirano

izhajanje knjig v Knjižnici NOV in POS zares živahno, pove še podatek, da je tik pred izdajo knjiga dr. Toneta Ferenc »Primorska pred vseljudsko vstajo«, pa Gučkova Serčerjeva (drugi del), da je v pripravi knjiga Steva Sunajka »Diverzije na Slovenskem«.

O knjigi Ladislava Kiaute Bračičeva brigada (ali Trinajsta, ali Loška brigada) je spregovoril eden recenzentov Lado Ambrožič-Novljan, ki je pohvalil tekočo pripoved in še zlasti literarno zao-krožene predstavitve nekaterih dogodkov in ljudi (med

drugimi podobe komandanta Franca Bobnarja-Gedja). Avtor pa je ob tem, ko je spregovoril o nastajanju knjige, omenil tudi težave, saj meni, da je ena takih pešajoči spomin nekdanjih udeležencev NOB.

Prva knjiga o Bračičevi brigadi je razdeljena v tri dele: prvi zajema obdobje od nastanka brigade do nemške ofenzive jeseni 1943., drugi del o ofenzivi in protiučarjih NOV, v tretjem delu pa je zajet pohod na Štajersko s Štirinajsto do konca februar-ske ofenzive.

B. Ž. J.

Borec, 3. št.

V tretji številki revije Borec lahko tokrat preberete zanimiv prispevek dr. Toneta Zorna o tem, kakšno stališče je zavzela avstrijska komunistična partija do slovenskega vprašanja na področju šolstva in uprave v letih po vojni pa tja do leta 1959.

V rubriki Misel in čas je pripravil Franc Šali pregled kulturnopolitične misli kongresov ZK Slovenije (v tej številki je objavljen del, ki zajema prvih pet kongresov).

Sodelavci revije so tudi tokrat spremljali in ocenili nekatera besedila. Tako Zvone Kržišnik piše o Janka Pleterskega Studijah o slovenski zgodovini in narodnem vprašanju, Rapa Šukljeta o Ruplovi drami Job, Zdravko Klanjšček pa premišlja ob tridesetletnem izhajanju knjig Zbornikov dokumentov in podatkov o narodnoosvobodilnem boju jugoslovanskih narodov. Dušan Voglar je prispeval oceno knjižne Spomini črnogleda humorista avtorjev Olega Križanovskega-Igorja in Mileta Pavlina.

Marija Stanonikova je pripravila za objavo spominsko pričevanje Milke Hartmanove, France Brenk pa je prispeval v rubriko spominske proze dnevniški partizanski zapis En dan na TV 15. Za pokušino si lahko preberemo nekaj Kajuhovih v nemškem prevodu in še devet partizanskih pesmi Aladina Lanca.

B. Ž. J.

Dvajset let zbora Partizan

Večno živa revolucionarna pesem

Revolucionarna in borbena pesem je bila nepogrešljivi sestavni del revolucije in narodnoosvobodilne vojne, vzpodbujevalka, ki je znala opogumljati borce, čeprav so bili mnogokrat že čisto na robu s svojimi fizičnimi močmi; dajala je narodnoosvobodilni vojni zanos in ognjevitost, popeljala je našo narodno vojsko v tolikanj zaželeno svobodo...

Seveda pa je bilo zmotno mišljenje tistih, ki so menili, da bo ta pesem usahnila ob koncu boja. Borci, ki so preživeli, je niso mogli pozabiti. Prepevali so jo ob delovnih zmagah na poti v socializem, na poti v izgradnjo nove družbe, prisluhnili pa so ji tudi novi rodovi in jo tudi začeli pevati. Usojeno ji je še dolgo življenje iz roda v rod.

Zamisel o ustanovitvi pevskega društva, ki bi prepevalo borbene in revolucionarne pesmi, se je v Mariboru porodila leta 1963. Takrat so borci in vojni invalidi ustanovili pevski zbor Partizan, ki naj bi opravljal na področju severovzhodne Slovenije enako poslanstvo, kot sta ga opravljal zbor Srečko Kosovel in Partizanski pevski zbor v Ljubljani. Ustanovitev zbora so vsestransko podprli predstavniki krajevnih in občinskih organizacij ZZB NOV, zavedajoč se velike potrebe po oživljanju borbene partizanske pesmi ob severni meji.

Ob ustanovitvi je štel pevski zbor Partizan šestnajst pevcev in je komajda premogel najnujnejša sredstva za redno delo. Začetek je bil dokaj skromen, a trdna volja pevcev ga je vendarle obdržala pri življenju. Zboru so se pridružili novi mlajši pevci in pod vodstvom prvega dirigenta Tineta Colnariča so se začeli kazati na prvih koncertih sadosi marljivo in zagnanega dela. Zbor je začel redno nastopati na prireditvah, proslavah, v delovnih in krajevnih skupnostih, v mariborskih vojašnicah in na mladinskih oddajah »Pokaži, kaj znaš«, ki jih je prirejal občinski komite

ZMS za mladino s predstavniki JLA. Leta 1968 je prevzel pokroviteljstvo nad zborom občinski odbor ZZB NOV, dom JLA pa je odstopil zboru stalen prostor za vaje.

Zbor je postajal vse bolj znan in vse bolj priljubljen in skoraj ni bilo prireditve, kamor ga ne bi povabili. Nastopom v Mariboru in okolici so sledili številni koncerti v mnogih krajih Slovenije in v Srbiji. Višek vseh lepih doživetij na gostovanju v Srbiji pa je bilo srečanje s tovarišem Titom v Čačku, kjer je predsednik pohvalil prizadevanja zbora in mu svetoval, naj tudi vnaprej tako požrtvovalno nadaljuje začeto delo.

Po odhodu dirigenta Colnariča je prevzel vodstvo zbora Milko Homer, ki je s svojim strokovnim znanjem, požrtvovalnim delom in praviim pristopom k pevcem mnogo prispeval k umetniški rasti zbora. Njegov delež pri notranji ureditvi zbora in njegovi naporih za izvajanje pevskega programa v skladu s sodobnimi zborovskimi zahtevami so bili zboru v veliko pomoč. Na občinskem tekmovanju pevskih zborov občine Maribor je leta 1971 zbor dosegel prvo mesto v drugi težavnostni stopnji in prejel denarno nagrado. Leta 1972 je prejel plaketo JLA, s katero ga je ob dnevu JLA odlikoval komandant Ljubljanske armadne oblasti (za njegove zasluge pri krepitvi sodelovanja z JLA v Mariboru in pri ohranjanju tradicij naše revolucije).

Leta tečejo in zbor te dni proslavlja že dvajset let svojega obstoja in dela. Zapišajo ga nekateri starejši pevci, vanj pa nenehno prihajajo mlajši, ki jih priteguje ljubezen do naše borbene pesmi in prepričanje, da je še vedno vredno peti za vse, ki ljubijo svobodo in spomine na najtežje, a najslavnejše dni naše zgodovine. Partizanski pevski zbor je dokazal s svojim delom, da je vreden zaupanja družbe in vreden tradicije narodnoosvobodilnega boja.

Dušan Mevlja

Vodnik po partizanskih poteh

Dopolnjena izdaja v pripravi

Ob 40-letnici ustanovitve KPS je založba Borec izdala Vodnik po partizanskih poteh. Pobudo za izdajo je dal republiški odbor ZZB NOV Slovenije, organizacijsko delo pa je opravil Svet za razvijanje in ohranjanje revolucionarnih tradicij in spomeniško varstvo pri republiški konferenci SZDL Slovenije. Vodnik predstavlja edinstveno tovrstno publikacijo v naši domovini. Na 659 straneh so nanizani vsi pomembni pomniki NOB in naprednega predvojnega obdobja. Gradivo je razmeščeno po pokrajinah (n. pr. Štajerska, Gorenjska). Vsa pokrajina pa je razdeljena po občinah po abecednem redu. Vodnik je izšel v 5000 izvodih. Zanimanje zanj je bilo izredno veliko,

saj je bil v nekaj mesecih v celoti razprodan.

Glede na to, da Vodnika skoraj ni mogoče več kupiti, zanimanje zanj pa je še zmeraj veliko, je v pripravi njegova dopolnjena izdaja. V novi izdaji bodo opisani pomniki, ki so bili zgrajeni po izdaji Vodnika. Uredniški odbor se je odločil, da opravi še druge izboljšave, predvsem drugačno preazoporeditev snovi, kar bo omogočilo bralcu boljši pregled. Vsekakor bodo potrebni bolj pregledni zemljevidi, na katerih naj bi bile nakazane tudi možne partizanske poti. Velika pridobitev bo dopolnitev pomnikov iz zamejstva (s Karoške in Beneške Slovenije), saj imamo tam pomnike, ki govorijo, da je bilo tudi tam razvito parti-

zanstvo. Nekatere dogodke bo potrebno opisati temeljiteje in obširneje. Vodnik naj bi vseboval tudi opis nekaterih koncentracijskih taborišč in podobno.

Dopolnjeno izdajo Vodnika po partizanskih poteh bodo lahko še v večji meri kot doslej uporabljali pedagoški delavci pri pouku, organizatorji strokovnih izletov, raznih kviz tekmovalcev in pri podobnem delu. S pridom bodo Vodnika lahko uporabljale turistične agencije, sindikalne podružnice.

Dopolnjena izdaja Vodnika naj bi vsebovala vse pomnike iz ljudske revolucije, ki bodo odkriti do leta 1985, to je do 40-letnice osvoboditve. V tem obdobju bi naj v glavnem tudi končali obeleževanje po-

membejših pomnikov iz ljudske revolucije. Nova publikacija bo tako vsebovala celoten pregled teh obeležij.

Da bo delo pri dopolnitvi lažje potekalo, prosi uredniški odbor vse svete za razvijanje, ohranjanje in negovanje tradicij NOB pri občinskih skupščinah, da pošljejo svoje predloge, dopolnitve uredniškemu odboru Vodnika po rtzanskih po pri Svetu za razvijanje revolucionarnih tradi po partizanskih poteh pri Svetu za razvijanje revolucionarnih tradicij in spomeniško varstvo pri republiški konferenci SZDL Slovenije v Ljubljani.

Koristno bi bilo, da bi svoje pripombe in predloge dale tudi vzgojnoizobrazevalne organizacije, saj so nam le-te tudi pri zbiranju gradiva za prvo izdajo stale tesno ob strani in so nam posredovale mnogo dragocenih podatkov.

Drago Novak

Antologija jugoslovanske revolucionarne poezije

Svitanja

Založba Univerzum dopisne delavske univerze v Ljubljani je izdala pomembno knjigo Svitanja, ki je antologija pesništva ljudske revolucije Jugoslavije od leta 1941 do 1945. Že dolgo je bilo na dlani, da je izid take jugoslovanske antologije odporniške poezije več kot potreben, nihče pa ni pričakoval, da se bo tega pomembnega dejanja prva lotila prav založba Univerzum, ki je šele začela razvijati svojo vsestransko založniško dejavnost.

V obsežni knjigi, ki ji je strokovni uvod napisal znani slovenski literarni zgodovinar, zbiralec in preučevalec poezije odpora profesor Emil Cesar, je razvrščenih 125 jugoslovanskih (srbskih, hrvaških, makedonskih, črnogorskih, bosanskih, hercegovskih in slovenskih pesnikov). Knjiga je razdeljena na tematske cikle: Predvečer, Vstaja, Boj - ječe, Taborišča in Svoboda.

V slovenskem delu antologije, ki ga je uredil Emil Cesar, je predstavljenih 48 slovenskih pesnikov. Urednik je uvrstil v ta del poleg priznanih in že uveljavljenih slovenskih partizanskih pesnikov še vrsto pesnikov, ki jih dosedanj sloven-

ske antologije partizanske poezije niso upoštevale. Tako je pred bralcem do zdaj resnično najbolj obširen pregled vsega pesniškega snovanja na Slovenskem med NOB.

Pesmi drugih jugoslovanskih narodov so prevedli številni priznani slovenski prevajalci, strokovni svetovalec za pravo knjige pa je bil dr. Janez Rotar.

Zdaj, ko so v Svitanjih zbrane pesmi vseh jugoslovanskih narodov, ki so nastale v naši revoluciji in narodnoosvobodilnem boju, se lahko bralci prepričajo, da ta poezija nima zgolj agitatorske in političnorevolucionarne vrednosti, temveč pomeni trajno umetniško vrednost v književnosti jugoslovanskih narodov. Zato je ne kaže priporočati samo knjižnicam in šolam, temveč vsem ljubiteljem poezije, skratka vsem, ki jih zanima književnost, nastala med narodnoosvobodilnim bojem. V knjigi Svitanja bodo našli reprezentativen izbor jugoslovanske odporniške poezije, ki zavzema med odporniško poezijo v svetu eno najpomembnejših mest.

D. M.

Občinska kronika

Že pred petimi leti smo v našem časopisu TV-15 po naslovu »Se vedno je čas« napisali, da bomo nadaljevali zbiranje zgodovinskega gradiva iz NOB in naše revolucije. Dogovorili smo se, da bomo najprej temeljito obdelali krajevne kronike, pri njihovem oblikovanju pa naj bi sodelovali prav vsi udeleženci NOB, borci ali aktivisti, kot tudi drugi občani, ki jim je karkoli znanega iz revolucionarnega dela svojega kraja. Zato smo tudi pripravili vprašalnike, ki naj bi jih izpolnili vsi borci ali aktivisti, za padle, umrle in pogrešane pa njihovi svojci z željo, da bi vsak prispeval svoj delež k osvetlitvi dogodkov iz narodnoosvobodilnega gibanja

svojega kraja.

V nekaterih krajevnih organizacijah ZZB NOV je ta akcija prav dobro stekla, kot na primer na Uncu, Lazah, v Gorenjem Logatcu. V drugih organizacijah, kot na primer v Platinu, pa za akcijo ni bilo posluha, zato do sedaj tudi ni bilo uspeha pri zbiranju gradiva. Na Uncu in v Slivciah ter Ivanjem selu je bil pri zbiranju gradiva posebno prizadeven Roman Gorjan, v Gorenjem Logatcu Franca Sever, za Dolnji Logatec pa je zapustila bogato zbrano gradivo pokojna učiteljica Darinka Dežela. Na organizacije ZZB NOV, ki do sedaj še niso dovolj delale pri zbiranju takih podatkov, se obračamo z željo, da aktivirajo

svoje člane, da bi zbrali čimveč gradiva iz teh časov.

Decembra 1982. leta smo se v Logatcu ponovno zbrali v nekoliko širšem krogu, da bi pregledali, koliko je že zbranega gradiva in kaj bi bilo še potrebno storiti za končno oblikovanje kronike.

Na decembrskem sestanku je bil tudi Franc Popit-Jokl, medvojni inštruktor CK KPS za Notranjsko. Imenovan je bil uredniški odbor za pisanje kronike rajona s predsednikom Francem Dolencem-Petrom, člani odbora pa so: Dora Pakiž, Andrej Babnik, Jože Simšič, Ante Crnica, Bojan Ožbolt, Rado Pehaček, Karel Leskovec, Franc Dolenc in Franc Marinko. Za pisca kronike je bil imenovan Tone Kebe, ki je že poznan po zbiranju zgodovinskih prispevkov v Notranj-

skih listih ter drugih revijah in časopisih.

Uredniški odbor je do zdaj imel dve seji, kjer je sprejel program dela in se dogovoril za sistem in metodo dela. Pregledal je do sedaj zbrano gradivo, ga kritično ocenil ter nakazal, kam bo treba usmeriti težišče dela. Dogovorili smo se, da bomo zgodovino logaškega bataljona opisali v posebnem poglavju, zgodovinsko kroniko pa bi objavili pod naslovom: Logatec z okolico med NOB.

Da bi uredniški odbor svojo nalogo uspešno izpeljal, ponovno prosimo vse preživele borce in aktiviste ter svojce umrlih, padlih ali pogrešanih, da pomagajo s svojimi prispevki, da bo ta publikacija resničen izraz revolucionarnih do gajanj med NOB na območju bivšega logaškega rajona.

Jože Simšič-Jeler

Še so ljudje zlatih src

S poti po sledovih Šerčerjeve brigade

Letošnja pozna zima je prišla zame kot nalašč. Pravzaprav sem jo pričakoval z vso gotovostjo. Vedel sem, da mora priti, tudi zato, ker sem imel še marsikaj za postoriti v naravi, da bo druga knjiga monografije Šerčerjeve brigade, ki sem jo pravkar končal in ki obravnava samo čas pohoda Štirinajste na Štajersko in delež moje brigade v njem, tudi po slikovni opremi, ne samo z besedo, čimbolj prepričljiva. Trudim se, da bi bili vsi fotografski posnetki napravljeni v globoki zimi, kot je bila štirinširidesetega. Takšne posnetke sem zbiral že nekaj let, pa ih nisem mogel nabrati dovolj zaradi muhastih

osemnajstega v Spodnjem Doliču, dvaindvajsetega na Ravnah in štiriindvajsetega v Raztokah. Od tam sem se prestavil v Solčavo, da bom splezal s te strani pod Olševo in prek Slemen na Koroško – v Koprivno in v Bistvo.

Prenočil sem pri prijatelju in neutrudnem zanesenjaškem zbiralcu medvojnega gradiva Tonetu Ikovcu in v strupenem mrazu pri minus osemnajstih stopinjah sem se odlepil zgodaj zjutraj iz doline zgornje Savinje in postavil korak na zgaženo cesto strmo navkreber. Nič se nisem oziral ne navzgor ne navzdol. Če bi vedel koliko korakov me še čaka, preden bom na vrhu, bi morda zgu-

Pri Zgornjem Ušovniku ni bilo nikogar doma. Pred novo hišo, kot kakšna mestna vila je zgrajena, se je zaletaval proti meni pes. Zanesljiv znak, da mora varovati prazno hišo. Stopil sem malo niže pred marof in odprl se mi je pogled na nepopisno lep venec Savinjskih planin in na Raduho. Pod vsemi gorami pa sredi bregov na samih naših slovenskih kmetijah. Kakšen lepot poln svet je naša dežela. Vse premalo ga poznamo in cenimo, pa tudi izročila kulture bivanja naših pradedov. Kajti, ko sem s tega razgledišča zastavil korak proti Koroški, sem od presenečenja kar obstal. Pričakoval sem, da bom napra-

Sloveniji polno in vseposod, v dolinah in na bregovih, v mestih in na podeželju. Kakšno izročilo bo ostalo znanamc o času, ki ga živimo? Mar ne zametavamo preveč na široko in preveč brezbržno in lahkomišno zakladov naše omike, naše istosti in tistega, kar opredeljuje našo narodno podobo in naš rod?

Citrija – pravijo predelu pod Olševo, kjer si je pri Majdaču, pri Štifterju in drugih domačinah v poldrugem dnevu počitka nabirala moči moja zdesetkana brigada po vseh grozotah tritedenskega nenehnega pogona za njo. Bo pričaral fotografski posnetek v globokem snegu tudi vsaj delček stiske njenih na smrt izčrpanih borcev?

Domačija pri Prodniku. Lansko pomlad sem pustil hudo bolnega nadsušljivega gospodarja z na glas izrečeno željo, da bi mu bile prizanesene še večje nevšečnosti. Na moje veselje sem ga našel tudi to pot za pečjo, tako kot lani ob slovesu. V prsih mu piska in pogosto se mora tudi odkašljati. Iz dneva v dan se iz postelje prestavi za peč zjutraj in pod noč s peči spet na ležišče. Nikamor več ne more, niti ne hodi iz hiše. Iz za peči pa samo pogled skozi okno na prosto. Kakšno življenje! Dan na dan! Leto za letom!

Po poldrugi uri sem prigazil prek Slemen nad Koprivno. Na Koroško. Kako težko sem čakal, da bom zaželel dober dan starima Haderlapoma. Na štajerski strani so mi pravili, da bolehata, da večji del poležujeta. Revmatizem in leta so naredili svoje. Zvrha sem posnel to neznansko lepo kmetijo, ki čepi na veliki gmoti skal in zemlji in je od tod videti vse kraje pod Peco. Pa je tudi tu dal vedeti besno se proti meni zaganjajoči pes, da mora dobro varovati prazno hišo. Vrata zaklenjena. Pa menda nista morala Haderlapa po pomoč za zdravje v dolino – me je stisnilo. Nikogar ni bilo, da bi mi odgovoril.

Pol ure pod Haderlapom je kmetija Hed. Kakšna sreča, da ni pri hiši denarja in da je ostala domačija izvirna, kot je bila med vojno. Kakšna štala, kakšen marof, kakšna kašča! Vse je kot biser naše kmečke arhitekture. Kako se oko naužije te lepote!

Domači so mi pokazali bližnjico in sem po globoko

in še Oražev hrib tam zadaj za njo. Da bo posnetek čimbolj zgovoren in da bo dovedal, kakšno grozljivo mučno pot so morali opraviti šerčerjevci še tisti dan, pa brez okrepčila.

Ves oprazen s pršočim snegom sem vstopil v Osojnikovo kuhinjo. Kako so se me

Hedova domačija v Koprivni

kem sipkem snegu kar napol drsel, napol gazil po strmini navzdol. Konec njiv pa v snežni belini široki krogi in loki sledi divjadi. Najbrž se ne motim, da je tako ostal zarisani njihov svatovski ples.

V dolini me je na črni cesti dohitelo vozilo gozdne uprave. Pobrali so me in ker je bila še zgodnja popoldanska ura mi je prišlo na misel, da bi lahko opravil še obisk v dolini Bistre. Osojnikovo domačijo bi moral še posneti, od koder so streljeli pregnali Šerčerjevo brigado, da je pustila skoraj že kuhan zajtrk iz bravine in repice in se je, kar se je le dalo hitro, umaknila na Oražev hrib. Tam pa jo je že prestregla policijska patrulja. Pa brez škode, k sreči.

Izstopili sem malo pred Črno in mlad šofer se je dal pregovoriti, da me je za denar in obljubljene bone za bencin zapeljal v Bistvo. Z glavne dolinske ceste sem moral pa vseeno gaziti v dolg in močan breg do Osojnika in potem še visoko v celec nad domačijo, da sem zajel v objektiv vso veliko kmetijo

razveselili in so pri priči postavili vodo za čaj in drugo za klobaso. Niso me pustili, da bi si šel stepat sneg s hlače na prosto, ampak sem moral to opraviti kar v pričo njih v kuhinji. Kako so mi bili tudi hvaležni za slike, ko sem fotografiral vso družino in potem poslal kar več skoraj za velikost platnic knjige velikih fotografij, da so jih razposlali sorodnikom. Takšno presenečenje in veselje pripravi vedno vsem, kjer sem se na svojih poteh ustavil in za spomin in v zahvalo za gostoljubnost napravil še spominske posnetke domačih.

Ko sem se krepčal za mizo, sem videl, da mati nekaj vneto govori hčeri in ta je šla ven in se kmalu vrnila z nečim belim v rokah. To belo je dala materi. Gospodinja pa je vstala in mi prinesla k mizi – par iz domače volne spletenih nogavic. Saj ste še zmeraj partizan, mi je dejala v narejeni zadregi, in tako kot smo včasih pomagali premočenim in prezeblim, naj bo tudi za vas...

Milan Guček

Osojnikovi štirje

brezsnežnih zim. Tale zapoznala mi je navrgla vendar zadosti snega.

Začel sem s kraji pod Lisico in od tam dopolnjeval še vse, kar mi je manjkalo posnetkov po vsej trasi pohoda. In začuda – prav na dan natančno sem lovil datume izpred devetintridesetih let v istih krajih. Dvanajstega februarja sem bil v Gračnici,

bil pogum podajati se sam v te zasnežene bregove in v kraje, kjer so si kmetije za uro daleč vsaksebi.

Pa sem le dočakal, da sem lahko steval sneg z obutvije in s hlače na pragu domačije pri Spodnjem Ušovniku. Kristina in Urban Plevnik sta mi ponudila okrepčilo in mi dala prijazno besedo za popotnico.

vil posnetek ene najlepših slovenskih gorskih kmečkih hiš, starega bivališča pri Zgornjem Ušovniku, ki je bila tako lepa in v svoji arhitekturi tako imenitna, da jo je izbral režiser filma po Vorančevih Samorastnikih za njihov dom. Pa nisem imel kaj fotografirati – ni je več. Podrli so jo in se vselili v novo, takšno, kakršnih je po

FRANJO BAVEC-BRANKO

4

Pohod 30. divizije v Brda in Beneško Slovenijo

Medtem pa se je sovražnik pripravljal tudi v dolini Soče, hotel je obračunati s Koso-velovo brigado, ki mu je popolnoma onemogočila pregled po dolini Soče, posebno še na levem bregu. Obveščevalci brigade so 12. februarja že prinesli podatke, da je iz Gorice v Tolmin prispela neka mešana enota, ki so jo spremljali tanki in konjenica. Pozno popoldne pa je štab 19. brigade dobil sporočilo, da se sovražnik v Tolminu in Kobaridu z vso naglico pripravlja za premik.

Štabu brigade je bilo jasno, da je zatišja konec in da se sovražnik pripravlja za močan napad na enote brigade, ki so taborile po vasicah pod Krnom. Štab brigade se je odločil, da pošlje svoj 3. bataljon čez Sočo na desni breg z nalogo, da zasede položaje nad glavno cesto pri vasi Kamno. Sovražnik pa ni napadel v hrbet, ko bi ta začel napadati enote brigade pod Krnom. Z drugim delom brigade pa so zasedli položaj na črti Planica-Pleče-Kum-vas Krn-Celo.

Dne 13. februarja je megla zavila soško dolino, tako da se je sovražnik neopazno približeval. Sovražne kolone so krenile iz Tolmina in iz Kobarida po obeh straneh reke Soče. Medtem pa sovražnik, ki je prišel do vasi Kamno ni napadel enot proti Krnu. Dobil je podatke o partizanski enoti

na desnem bregu. To je bil 3. bataljon koso-velovcev, ki je s svojo 2. četo zasedel plato iznad ceste pri hiši pri Skočirju. Nemci so iznenada odprli močan ogenj na te položaje in potem usmerili vse svoje glavne sile v napad prav na ta bataljon.

Medtem se je na nesrečo dvignila megla, pa so borci druge čete postali tarče na strelišču pod nemškimi mitraljezi. Borci so se levje bojevali, toda sovražnik jih je z bočnimi kolonami začel obkoljevati, zato se je bataljon poskušal izvleči iz obročja. Druga četa je z vsem orožjem in ročnimi bombami odbijala sovražne napade. Ko jim je že zmanjkovalo streliva, so se hoteli umakniti, a so prišli pod navzkrižni ogenj sovražnih mitraljezov in je padlo 15 borcev. Druge enote bataljona so se uspele umakniti skozi gozd na Kolovratu, zvečer pa so se premaknili do vasi Klobučarji v Benečiji. Sovražnik ni sledil temu bataljonu, tudi glavne brigade sploh ni napadel. Verjetno je mislil, da je bila tukaj cela brigada. Vendar se je sovražnik verjetno odločil, da bo naslednji dan preiskal tudi vasi okoli Krna, ker se zvečer ni umaknil. Ostal je na položajih nad vasema Kamno in Vrsno. Štab brigade je odločil, da se bodo ponoči premaknili čez Tolminko na področje vasi Čadrg. Tako je ostal 3. bataljon Kosovelove

brigade z ranjenci in brez vsakega prateža, ker je vse to ostalo v brigadi, v zelo hudem položaju v majhni revni vasi Klobučarji. Domačini že sami niso imeli kaj jesti, pa so na prošnjo, kajti partizani niso s silo hoteli nič, tisto malo razdelili z lačnimi in utrujenimi borci. Bataljon je ostal še nadalje v Benečiji, manevriral in iskal zveze. Šele 17. februarja je bataljon dobil zvezo s štabom divizije, ki mu je dal nalogo, naj gre v Zapotok in tam zavaruje smeri Brd in doline Soče, dokler se ne vrne še cela 19. brigada na to stran Soče.

Medtem je glavnina divizije manevrirala tako rekoč vsakodnevno na ozemlju vzhodne Benečije. Ponoči na 13. februar so se premaknili in je 18. brigada zasedla vasi Kravar, Ravne in Doge ter se zavarovala proti Čedadu. Sedemnajsta je šla v vasi Gornji Trbilj in Černetice ter zavarovala smer proti Brdam. Tam so brigade počivale in zelo aktivno politično delovale na terenu.

Naslednja dva dneva sta minila brez bojev. Divizijo so intenzivno iskala izvidniška letala. Štab divizije je premaknil 18. brigado bliže Čedadu na Staro goro, Oborče in Jajnik, 17. pa v Brda, v vasi Kožbano in Slapnik in tako spet prevrnil sovražno izvidniško službo, ker so iskali enote divizije globlje po Benečiji. Ljudje so povsod zelo veselo sprejeli enote divizije, saj je glas o njenem uspešnem pohodu šel po vsej Benečiji, Furlaniji in Brdih, kjer so še posebno veselo sprejeli Gregorčičevo brigado.

Toda sovražnik se je tokrat zelo temeljito pripravljal za končni obračun z divizijo. Po širšem načrtu, ki naj bi prisilil divizijo na boj in omogočil, da njegove čete pokažejo moč svojega orožja, je nemško poveljstvo zbralo sile za ofenzivo daleč od ozemlja, kjer naj bi bile uporabljene, v Vidmu, Čedadu, Gorici in Gradiški. Vse kaže, da se niso zanesli na kvislinge, ki v dosedanjih bojih

niso pokazali dobrih rezultatov, zato so uporabili elitne SS enote. Pripeljali so jih s tovornimi avtomobili na določene izhodiščne položaje. Celo konje in topove so naložili na tovorne avtomobile.

Medtem je tudi 19. brigada prišla ponovno čez Sočo v noči na 18. februar in se razvrstila na območju Kambreško, Srednje in Pušnje. Tako je bila neposredno pred odločilno bitko na tem pohodu spet cela 30. divizija na relativno majhnem območju Brd in vzhodne Benečije.

Partizanska obveščevalna služba je poročala, da so okrepili tudi postojanke v dolinah Soče in Nadiže. V Čedad naj bi prišlo 2000 Nemcev, v Dolenje tudi 2000 mož. V Kobarid so ponoči 18. februarja pripeljali še 1000 vojakov, ki so se takoj povzpeli na Livek, zasedli dominantne položaje in se začeli vkopavati. To je pomenilo, da oblikuje zaporna črta ob Soči. Kazalo je, da ima sovražnik namen potisniti partizansko divizijo proti Čedadu in Nadiži, jo potem razbiti in po delih uničiti.

Štab je po podatkih lahko sklepal, da tokrat divizija ne bo mogla le s premikanjem prevarati sovražnika. Imel je veliko sil, da bi verjetno mogel preprečiti prehod čez Sočo, zaradi česar bi bila divizija v zelo kritičnem položaju. Štab je sklenil, da se bodo brigade pomerile s sovražnikom v boju na odprtem polju.

Štab 30. divizije se je hotel blizu Soče dobro vkopati na dominantnih položajih, sprejeti boj s sovražnimi silami, nato pa v protinapadu razbiti sovražnika in se zvečer prebiti prek Soče. V skladu s to zamisljo naj bi brigade zasedle položaje: Na Gradu-Vrh-Klobučarji-Na Ježi-Rukin-Pušno-Srednje in Kambreško.

Toda 17. brigada, ki je bila še vedno v Brdih, je poveljeval prejel prepozno, kajti sovražnik je že začel napadati 19. februarja 1944 ob 7. uri. Kljub temu je 17. brigada

Nihče se ni vdal sovražnikom v neenakem boju Brkini pred 40 leti

V nedeljo, 20. februarja, je preteklo 40 let od množičnega odhoda v NOVJ na Hrvaško – v 13. udarno divizijo – brkinskih in drugih primorskih bork in borcev; 13. marca, natančno tri tedne kasneje pa so italijanski fašisti, militaristi in šovinisti organizirali v Brkinih proti približno 30-članski partizanski četi svojo veliko ofenzivo z okoli 12–13000 vojakov (s fašističnimi četami in policijskimi oddelki okrepljeno divizijo). Ki so imeli jasno določen namen: uničiti Brkinsko partizansko četo, udarno pest brkinskega ljudstva in zastrašiti s tem ljudi ter tako zadušiti razvoj vseljidske vstaje na enem izmed najpomembnejših in najobčutljivejših žarišč v trikotu Trst – Reka – Postojna; vendar se jim take nakane niso posrečile.

Da bi primerno proslavili tedanje zgodovinske dogodke, sta domaćinska odbora skupnosti borcev Brkinske čete in Istrskega odreda skupaj s predstavniki občinskih družbenopolitičnih organizacij in krajevnih skupnosti

organizirala 13. marca spominsko slovesnost. Posebno mesto v tedanjih dogodkih zavzema junaški boj borcev Brkinske čete tistega zgodovinskega 13. marca, da se prebijejo pri Kozjanski šoli in drugod. V njem je padlo 7 borcev, 6 je bilo ranjenih in le 5 se jih je nezadeti rešilo; toda nihče se ni vdal, nobena partizana niso italijanski vojaki in fašisti dobili živga.

Na slovesnosti se je zbralo okoli 250 ljudi, zlasti so prihiteli prebivalci okoliških vasi, preživeli borci Brkinske čete in Istrskega odreda ter drugih enot. Na slovesnosti je navzočim spregovoril o medvojnem trpljenju in po vojnem zastavljanju Brkinov ter njihovih sedanjih problemih ter težavah sekretar komiteja občinske konference ZKS občine Sežana. Učenci divjaške osnovne šole so kljub hladnemu vremenu izvedli na prostem pod vodstvom učiteljev zanimiv kulturni program, ki so ga navzoči pozdravili s ploskanjem. Razen šolskega je nastopil

tudi moški pevski zbor iz Divjače.

Na slovesnosti je bil upravičeno deležen posebne pozornosti borec Brkinske čete in Istrskega odreda, po vojni uveljavljeni družbenopolitični delavec Mirko Remec, ki je 2. januarja letos praznoval 60. rojstni dan. O prizadevanjih in zaslugah slavljenca Remca je spregovoril njegov medvojni komandir Brkinske čete, narodni heroj Karlo Maslo-Drago, ki je zlasti poudaril, da se Remec ni bojeval le med vojno v Brkinski četi in Istrskem odredu, pač pa je tudi v povojnem obdobju, kjerkoli je bil, pogosto mislil na Brkine – pokrajino in ljudi in petnajst let, 1966–1981, predsedoval odboru Istrskega odreda. V teh letih so odkrili odredov spomenik (1968) in izdali njegovo monografijo (1975). Mirko Remec torej ni pozabil na Brkine niti tedaj, ko so bili ti za dalj časa in so še vedno zastavljeni, saj je bila ustavljena obnova ceste ob Reki in ceste Pregarje-Obrov. Zato je tovariš Karlo Maslo v spo-

min na njegovo prizadevanje podelil Mirku Remcu spominski novic s Titovo rojstno letnico.

Slavljenec se je za priznanje zahvalil in obudil spomin na strahovit boj borcev Brkinske čete, da bi se prebili iz obroča pri Kozjanski šoli proti Šmagorju. Toda italijanskim fašistom ni uspelo uničiti čete in tudi ne ujeti nobenega živega borca. »Prav to je dokazovalo«, je končal Remec, »da je bil vsak izmed borcev priprav-

ljen boriti se do poslednje možnosti in raje umreti, kot se vdati sovražniku!«

Slovesnemu delu je sledilo pristrčno tovariško srečanje preživelih partizanov z domačini, vaščani Kozjan, trikrat požgane brkinske vasi, ki je še vedno bolj podobna vseobsežni ruševini kot sodobno urejenemu naselju, čeprav so njihovi prebivalci med vojno žrtvovali tudi poslednjo skorjo kruha za partizane.

Nas borce posebej veseli,

da so se slovesnosti udeležili mnogi tovariši iz Tržaškega in goriškega območja, med njimi tudi predstavnik združenja italijanskih partizanov iz Trsta Arthuro Calabria in Dušan Košuta. Hkrati pa nas žalosti, da nimajo občinski in republiški organi nobenih programov finansiranja razvoja med vojno hudo prizadetih brkinskih vasi, pač pa namesto tega »ponujajo« ljudem združevanje obdelovalne zemlje in pašnikov.

Maks Zadnik

Devetdeset let Kljunovega ata

Dne 28. marca bo praznoval 90. rojstni dan Jože Kljun, Barbanov partizanski ata, doma z Mislic v Brkinih. Ko sem ga pred nedavnim obiskal, je še kar vder in čil sedel za mizo ob štedilniku. In zaupal mi je, da je tudi tisti dan opravil najnujnejša dnevna opravila v hiši, zaužil predpisano zdravila in prebral najpomembnejše dnevne časopisne vesti.

Slavljenec je bil rojen v kmečki družini na Mislicah kot drugi izmed sedmih otrok. Osnovno šolo je obiskoval v domači vasi, kjer jih je znan učitelj Bole vneto učil ne le običajnih spoznanj in zakonitosti, temveč jim je uveljavil tudi šolsko drevesnico in jih poučeval o sadjarstvu, ki je v Brkinih vedno dajalo najokusnejše plodove v Evropi. V povojni Jugoslaviji pa je bilo skoraj uničeno.

Po osnovni šoli se je mladi Kljun najprej izučil za kovača pri Rudiju Stravsu v Padežu, nato pa se v kovaškem poklicu zaposlil v tržaških ladjedelnicah, kjer je več let delal kot prvi delavec v kovaški stroki. Pozneje se je izučil še mizarskega poklica in ga potem doma opravljal skupaj s kovaškim.

Iz tržaške ladjedelnice je Kljuna 1914. leta iztrgal vpoklic v avstroogrsko vojsko, s katero se je udeležil več kot triletnih bojev na soški fronti – v okolici Gorice in na dolnjem Krasu. Po razpadu Avstro-Ogrske se je vrnil domov, se poročil z Antonijo in se naselil na njen dom – na kmetijo k Barbanovim kot drugi pristopnik, saj sta se sestri zelo razumeli in privredili domov vsaka svojega moža. Kljunovima se je v za-

konu rodilo 5 krepkih, zdravih, pridnih in narodno zavdnih sinov. Mama Antonija, nadarjena ljudska pesnica, je otrokom od rosnih otroških let, ko je zunaj grozila fašistična tiranija, vedno znova ponavljala slovenske ljudske in umetne pesmi ter z njimi v nežne otroške duše »vlivala« slovenski narodni ponos, narodna čustva.

Med NOB so se vsi člani Kljunove-Barbanove družine med prvimi vaščani vključili v aktivno delo za NOB jeseni 1942 in se okoli 10. decembra udeležili sestanka v Tumčevi hiši, ko so vaščani izvolili vaški odbor OF in si razdelili v njem dolžnosti. Toda kmalu je Kljunove nekdo izdal. Zato so fašisti 25. decembra 1942 aretirali in odpeljali v Sežano 20-letnega sina Branka in 17-letnega sina Silvana, ker so ju sumili, da delata za partizane. Mama Antonija ju je nekaj dni pozneje obiskala z namenom, da ju reši. Vendar so sežanski fašisti pod vodstvom svojega kapetana Sacchija še njo zaprli in jo zalili, da je banditska mati. Ona pa jim je ponosno odvrnila, da je sinove vzgojila v pošteno in zavedne Slovence, in je zato nanje ponosna. In ker fašisti niso imeli zoper Kljunove dovolj trdnih dokazov, so jih izpustili po nekaj tednih.

Po italijanski kapitulaciji so vsi Kljunovi otroci, pa tudi oče in mati intenzivno delali za NOB. Tudi najstarejši sin Dušan se je v Italiji vključil v prekomorske enote. V njihovi hiši so bili stalno partizani iz Brkinske in Serčerjeve brigade, Istrskega odreda, komande istrskega voj-

nega področja in komande mesta Materij. Med hudimi boji Serčerjeve brigade 6. in 7. oktobra 1943 na Artvižah je v njihovi hiši umrl hudo ranjen 17-letni partizan Franček iz te brigade. Pozneje 11. januarja 1945 sta na njihovem vrtu padla kurirja komande mesta Koper Albin Martinčič iz Kort v Istri in Ivan Jaklič, doma iz Metlike v Beli krajini.

Kmalu po kapitulaciji sta si Kljunov ata in 18-letni sin Silvo, orožarja Istrskega odreda, preuredila domačo kovačijo v delavnico za popraviljanje orožja. Za NOB pa sta delala tudi mama Antonija in Sinova Branko in Jože, kolikor so le mogli. V njihovi hiši smo bili partizani vedno dobrodošli. Toda 24. oktobra 1944 je v Padežu ob nekem sovražnikovem vdoru padel sin Silvan, izučen mehanik, borec in orožar Istrskega odreda. Njegova smrt je očeta in mater ter brate hudo prizadela. Vendar so delo za NOB nadaljevali z nezmanjšano silo do zmagovitega konca vojne.

Tudi v povojnem obdobju je Kljunov oče vsa leta prizadevno delal. Bil je ne le prizadeven in zgladen kmet, večer mizar ter izvrsten kovač, temveč tudi zgladen mož in družinski oče svojim otrokom, ki jih je skupaj z ženo Antonijo vzgojil v zavedne Slovence in prizadevne delavce. Pred dobrima dvema letoma mu je žena umrla v 85. letu starosti. Oče je pogumno in z veliko mero vedrine prenesel to izgubo.

Vsi njegovi prijatelji in sorinci mu želimo še veliko srečnih in zdravih let.

M. Z.

Bolj pomembno je bilo orožje

»Devetnajstega decembra 1943«, je začel svojo pripoved Karol Žmavc-Gorazd, »smo skupaj s hrvaškimi partizani napadali močno utrjeno sovražno postojanko Bistrice ob Sotli, ki so jo med drugim branili tudi priseljeni Kočevarji. Postojanke resda nismo zavzeli, kljub temu pa smo s svojim junaštvom in vztrajnostjo zadali strah in trepet sovražniku na tem ozemlju. Sovražnik je dobival nenehno pomoč iz drugih postojank.

V teh bojih smo izgubili komandanta Kozjanskega bataljona Ivana Skvarčiča-Modrara in komisarja Jožeta Planinca-Kostjo. Ostali smo torej brez vodstva, kar je bil za vse nas hud udarec. Najhujše boje smo imeli na območju Drenovca. Razmerje sil je bilo 1:15 v korist sovražnika. Kljub takšni vojaški premoči smo odbili šest

jurišev. Nam je primanjkovalo orožja, municije. S to smo se oskrbovali kar pri padlih in ujetih sovražnikih.

Ob preboju iz sovražnega obroča je iz Kozjanskega ba-

Karol Žmavc-Gorazd

taljona odšlo s hrvaškimi partizani približno 20 naših borcev. V teh bojih pa smo sovražniku in svetu že dokazali, kako se kujeta bratstvo in enotnost vseh jugoslovan-

skih narodov. In tega so se najbolj bali – enotnega boja. Bojevali smo se pod geslom: Vsi za enega – eden za vse. »Kako ste dočakali novega leta dan 1944?«

Spominjam pa se, da smo na novega leta dan 1944 odšli zvečer h kmetu in mlinarju, po domače Podvinskemu v Pavlovi vasi v bližini Pišec. Prijazna gospodinja nam je postregla s koruznimi žganci in kislo juho.

Odmevnost naših bojev je bila med prebivalci Kozjanskega velika, kajti vse več fantov in mož je prihajalo v naše vrste in že v začetku marca nas je bilo 90. Tudi oborožili smo se dobro in že 27. aprila se je Kozjanski bataljon preimenoval v Kozjanski odred in pod zastavo Kozjanskega odreda smo se bojevali do dokončne zmage nad sovražnikom.

Franjo Hovnik

takoj odhitela na določeni položaj, toda ni uspela priti do njega, ker se je že srečala s sovražnimi kolonami takoj pri izhodu iz Brd.

V noči na 19. februar je neka sovražna enota prodrila iz doline Soče med položaji dveh čet 1. bataljona 19. brigade in zasedla Kambreško, ne da bi za to vedele zasede. Verjetno so imeli dobre vodnike, ki so obšli partizanske položaje in za hrbotom zasedli dominantne položaje pri vasi Kambreško. Prav tako so Nemci, ki so prišli tega dne v Kobarid, takoj krenili na Livek in se tam vkopali. Sprito takega položaja je štab 30. divizije toliko opustil prejšnji načrt, da je 17. brigadi ukazal, naj ponoči zasede položaje na območju Gornji Trbilj-Doge, 18. brigada področje Klobučarji-Kraj-Na Gradu, 19. brigada pa Srednje-Pušno.

Že okoli treh zjutraj se je 2. bataljon, ko je hotel oditi na položaje Ostrega krasa, spopadel z nemško kolono, ki je hotela zasesti prav te položaje.

Kosovelovci so z odločnim napadom zavrnili nemško kolono in jo pognali v Soško dolino. S tem pa so se že začeli boji z enotami divizije, zato je sovražnik pohitel z vseh strani obkoljevali enote 30. divizije, da končno obračuna z njo.

Vsekakor so Nemci ugotovili, da so enote divizije že tik ob Soči in da se bodo kmalu izmuznile iz Benečije. To mu je bil znak za akcijo. Po vseh cestah so zabrenčali tovorni avtomobili in vso noč prevažali vojaštvo. Brigade pa so hitele na določene položaje, kar je uspelo le 18. in 19. brigadi, medtem ko sedemnajsti ni uspelo. Vse je bilo pripravljeno za bitko, v kateri je sodelovalo v enem dnevu doslej največje število sil, ki so bile kdaj koli na obeh straneh v Benečiji. Moramo poudariti, da v tem boju niso sodelovale enote BBO, ki so delovale na tem območju. Sovražnik je hotel razbiti glavni no 30. divizije in ni posebej napadal enot

BBO. Tudi štab 30. divizije ni dal nobenega povelja za boj enot BBO.

Boj divizijskih enot in preboj čez Sočo

V zgodnjih jutranjih urah 19. februarja 1944 se je sovražnik pojavil iz več smeri. Iz Kobarida čez Livek je kolona okoli 600 mož šla naravnost proti 18. brigadi, druga kolona je šla iz Čedad čez Gornji Tribil proti Rukinu, odkoder je skrenila na položaje 19. brigade. Tretja kolona je šla iz Tolmina čez Volče proti Pušnjem, četrta z Mosta na Soči in peta iz Ročinja. Z juga čez Sv. Jakob je prodirala šesta kolona, ki pa se je srečala s 17. brigado in se z njo spopadla. Iz Kanala čez Marija Celje in Lig je šla sedma kolona, ki se je vključila v napad na 17. brigado. Kot je videti iz smeri prodiranja sovražnikovih kolon, so bile najmočnejše sile napotene na položaje 19. brigade.

Sovražniku je tokrat uspelo z velikimi silami obkoliti 30. divizijo. Že navsezgodaj pa so poleg omenjenih kolon začela delovati tudi sovražna letala. Za izvidniki so takoj prihrumeli še bombniki in strelji prve tovore bomb na položaje 18. in 19. brigade. Kljub temu so borci čakali na pripravljenih položajih sovražne kolone, ki so se jim približevale. Posebno je bil aktiven sovražnik proti položajem 19. brigade, kjer je tudi začel prve srđite napade in boj za dominantne položaje okoli Srednjega. Ker je dobro izbral razvejeno ter z gozdom ali pa z grmovjem zaraščeno zemljišče in veliko grap, se je nekajkrat uspel že zagostiti med položaje Kosovelove brigade. Toda to ni omajalo kosovelovcev, ki so sloveli kot dobri borci na odprtih položajih. Ogorčeno so se bojevali tako, da so posamezne čete

vzdržale na položajih, ki so jih že popolnoma obkolili Nemci.

Osemnajsta, ki je zasedla položaje na Gradu Vrh – Klobučarji, kot je bilo povelje štaba 30. divizije, se je dobro vkopala in uporabila še položaje iz prve svetovne vojne. Posebno so jim prišla prav zaklonišča med bombardiranjem, tako da ob letalskem napadu ni imela izgub. Štab 30. divizije je bil pri 18. brigadi in so imeli skupno poveljniško mesto pri vasi Kraj. Sovražna kolona, ki je prihajala iz liške smeri, se je pri Livskih Ravnah razdelila, večji del je krenil proti Topolom, kolona kakih 250 esovcev pa je šla proti položajem brigade na Gradu. Ko so prišli na primerno razdaljo, jih je sprejel ogenj strojnica in pušk. Dominantni položaji so brigadi omogočili dobro obrambo. Sovražnika je ogenj prikoval k tlom. Naprej jih mogli niti za ceno hudih izgub, ki so niso imeli. To je izkoristil štab brigade in poslal cel 3. bataljon v obkoljevalni sovražnikov manever. Tudi ponovni naleti sovražnikovih letal niso omajali položajev 18. brigade, medtem pa je popolnoma uspel obhodni manever 3. bataljona. Z vso silo je udaril sovražnika v hrbet in mu prizadejal hude izgube. Tedaj se je na povlečje dvignila cela Bazoviška brigada na juriš in z vseh strani udarila na obkoljenega sovražnika. Sovražnik se je srđito branil. Razjarjenih in hrabrih borcev in bork ni bilo mogoče zaustaviti, nezadržano so napadali in popolnoma razbili sovražnikove vrste. Elitni esovci so v tem boju v skupinah iskali rešitve v bližnjem gozdu pa Kolovratu, kamor so se začeli prebijati.

Sovražno kolono je brigada popolnoma razbila in skoraj vso uničila. Pri tem je nerazumljivo ravnanje sovražnega poveljstva, da kljub velikim silam, ki jih je imel, ni poslal prav nobene pomoči napadeni koloni, razen letalske, ki pa ni prizadejala nobene škode. Ko je preganjala sovražnika, se je

tudi 18. brigada precej razdrobila. Čete so se vračale šele proti večeru, z bogatim plenom razbite nemške kolone.

To je bila ena največjih zmag tega dne in sploh v Benečiji. Po presoji so se le nekatere skupinice uspeli rešiti z begom v gozd, večji del kolone pa je bil uničen, kar zgovorno govori velik plen. Brigada tudi ni imela časa, da bi pregledovala zemljišče, kjer bi našla odvrženo orožje in posamezne sovražnike, ker je pač morala še isto noč prek Soče. Zaplenila je sovražni pratež, ki je štel 35 konj, natovorjenih s hrano in strelivom, 2 strojnici, 3 brzostrelke, 20 pušk, 5 pištol, veliko število ročnih bomb in mnogo druge vojaške opreme. Brigada pa je imela 9 hudo ranjenih in nekaj mrtvih. Treba je poudariti, da se je 18. brigada bojevala samo s to nemško kolono in pa z letali, pa je zato tudi uspela. Večino sovražnih kolon je dobila 19. brigada. Boji so se nadaljevali posebno srđito na položajih 19. brigade. Tudi tam je poleg ogromne terenske premoči, sovražnik pridno uporabljala letala. Ker ni z rušilnimi bombami dosegel zaželenega uspeha, je ob popoldanskih napadih uporabljala fosforjeve zažigalne bombe in jih trosil po položajih 19. brigade, nekaj pa tudi po svojih četah. Tako je neka bomba zadela brigadno prebivališče, kjer je nekaj ranjencev zgorelo v strašnih bolečinah v fosforjevem ognju. Po tem letalskem napadu je sledil močan napad sovražne pehote, že tretji po vrsti, ki so ga kosovelovci uspeli odbiti z velikim herojstvom in žrtvami.

Sovražnik pa še ni mislil odnehati. Zbral je nove sile in jih pod zaščito umetne megle poslal v napad na položaje proti Srednjem. Dim je povzročil večji psihološki učinek. Nekateri borci so zavpili: »Strupi!« Starešine so morali hitro in glasno razložiti za kaj gre.

Se nadaljuje

MILAN GUČEK 7

S pohoda Štirinajste divizije na Štajersko

Šercerjeva poruši rudnik

V ustju neke soteske je že ležalo na nosilih, spuščeni v sneg, petero ranjencev iz drugih dveh brigad in en bolnik iz kulturniške skupine, ob njih pa četica kozjanskih domačih borcev, da jih bodo znosili na varno v zavetje Travnega laza. V Košnici ranjenim šercerjevem so nosači dodali še dva, tri iz spopada pri Koprivnici, med njimi tudi strojničarja Matijo Ožaniča-Tomaža. Potem ko ga je ranila z rafalom eksplozivk orožniška zaseda in je obležal nezavesten pod postojanko na odprtem travniku, ga je še isto noč našel domačin Anton Sotošek. Ni se zmenil za nevarnost, ko se je poglelo ostro streljanje. Čim je za dalj časa utihnilo, se je odpravil z doma, da bi pogledal, če je morda kdo potreben njegove pomoči. Taval je po zasneženem odprtem svetu in naletel na Tomaža. Takšnega nezavestnega si je nadel na ramo, na drugo pa njegov mitraljez, in oba privlekel do kakšne pol ure v breg oddaljene Skerbčeve domačije, kjer je bilo oporišče 4. bataljona in ga je prevzela v nego bolničarka Milka Furlan.

Se je šel Sotošek pregledovat zemljišče okoli Koprivnice in je našel desetarja 2. čete 4. bataljona brigade petindvajsetletnega Franca Drobniča s prestreljenima nogama in levo roko. Tudi njega si je naložil na hrbet in odnesel po sneženi strmini do hiše, kjer je odložil že Tomaža. Sedaj sta oba ležala na nosilih v snegu in z drugimi vred čakala, da jih spravijo na varno.

Obojim je bilo hudo ob slovesu – zdravim, da zapuščajo devetero svojih soborcev iz brigade, betežne in nemočne, in ranjenim in bolnim, ker niso vedeli, kaj jim bodo prinesli prihodnji dnevi.

Iz brigadne kolone, ki je nemo gazila mimo nosil in se zgubljala po vijugasti poti navkreber v gozd, se je od časa do časa utnil borec in vrgel na nosila prgišče cigaret ali suhega sadja pa kocko sladkorja, da bodo ranjenci laže prenašali bolečine, pomanjkanje, samoto. Marsikakšen si je snel z ramen nahrbtnik in izvlekel odejo ali šotorsko krilo in pregrnil od mraza drgetajoča telesa.

Iz Pustih Ložic je krenila divizija po južnem pobočju Bohorja naravnost proti zahodu in je spremenila smer. Sprva samo naletavanje snega se je sprevrglo v snežno neurje.

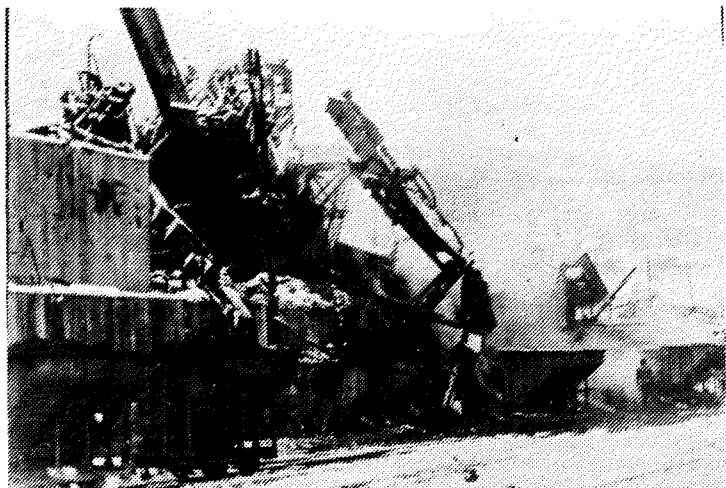
Gaz je droben zahodni sneg sproti zasipaval, se usipal borecem za vrat, se oprijemal obutve in obleke in postal vse večja nadloga. K sreči je pot sprva vodila večinoma po gozdnatem ozemlju, kjer veter ni imel moči.

Ko je Šercerjeva prehajala čez cesto Planina–Sevnica in na njej ni bilo sovražnikovih zased, so bile pod bregom še tople razbitine in ožganine dveh avtobusov. Prek dneva so z njima razvažali in prevažali sovražnikovo vojsko, zvečer pa sta prazna rinila v snežnoledeno strmino in naletela na tomšičevce, ki so varovali v predhodnici cesto za prehod divizijske kolone. Užgali so po vozilih, civilna šoferja sta pobegnila, avtobusa pa so zažgali.

Vsem v štabu divizije je odleglo, ko so se zavedeli, da je pot proti zahodu prosta. Ukana je uspela – Štirinajsta je izbrala najmanj verjetno od vseh možnosti, ki jih je predvidevalo sovražnikovo poveljstvo o nasprotnikovem premiku. Z močnimi silami so bili zasedeni ne samo vrhovi Bohorja, ampak tudi vse mogoče prometnice proti vzhodu in Savi. Trikotnik Sava–Savinja se je zdel nemškim strategom preveč izpostavljen, da bi banditska skupina silila vanj.

In prav to je bilo storjeno.

Stopinje borcev in živali v divizijski koloni so bile vse težje, bolj ko se je nabirala noč in z njo debelila snežna odeja. Domači vodniki in borci na čelu predhodnice so že komaj odrivali pred seboj prehek celec in tipali za trdnjšo oporo stopalom in kopitom, konji in mule so hrzali in sopli in si morali na vso silo utirati še svojo gaz zraven vodnikove – sneg pa se je usipal izpod neba kot bi ga sejal skozi redko rešeto.

Po napadu
Tomšičeve
brigade na sepa-
cijo rudnika
Senovo 10. fe-
bruarja 1944

Na drugi strani ceste Planina–Sevnica je peljala pot vedno bolj po planem in na tem prepisnem svetu je vlekel še močan veter, ki je nosil snežinke s takšno močjo, da so se zabadale v obraze in je skelelo, kot bi lica, čelo, oči in nos ometal z brinovimi vejami. Veter je dvigal snežinke s tal, jih zgrinjal v valove in z njimi pometal po travnikih in poljih, kot bi pljusalo ob jugu razjarjeno morje po peščini.

Borcem in živalim je jemalo vid in sapo. Kjer je bilo vsaj malo zatišja za kakšno hišo, skednjem ali štal ob poti, pa tudi za živo mejo, so se gostile gruče onemoglih, da se oddahnejo od snežne ujme, oni na planem pa so viharju obračali hrbet, kolikor se je to sploh dalo, in so zadenjsko rinili naprej. Komandant Mičo in komisar Aleks sta ves čas hodila ob koloni in naročala ljudem, naj se držijo za roke, da bodo tako laže zmagovali pot in si utirali gaz, pa še nevarnosti se lahko ognejo, da ne bi koga zmanjkalo, ko bi kleknili in se od izčrpanosti ne bi mogli več pobrati.

Kakšna sla po obstaju je držala pokonci ranjeno Lili, po videzu in postavi še otroku? – Iz razbite rame ji je tako tekla kri po telesu in po nogi v čevlju, da ga je premočilo in je za njo ostajala rdeča sled, ki pa so jo z vso ihto strmo v sneg padajoče snežinke sproti zabrisavale. Prav gotovo ni bila bolničarka Olga Batičeva edina v tej kleajoči koloni napol zaledenelih postav, ki je imela privide. Prikazala se ji je hiša in iz nje se je na moč kadilo in je gorkota iz njenih oken kar puhtela na plan. Tako vabljiva hiša pa ni bila nič bliže, pa čeprav je gazila in gazila proti njej.

Divizijski komandant Vasja se je rinil ob koloni in je dohitel opotekajočega se in napol oslepelega orožarja Šercerjeve Ježka. Poprijel ga je pod pazduho in mu dajal moči, da se je lahko sploh še premikal. Doktor Bene je tudi gazil ob koloni in od časa do časa preložil z rame omahujočega borca puškomitraljez na svoje in mu ga nosil vsaj nekaj sto korakov, da si je mitraljezec opomogel, potem je pa snel njegovemu pomočniku s hrbtna nabojnike in jih naložil sebi.

Neskončna migetajoča kača živih bitij, ki ji ni bilo videti konca, se je vzpenjala proti gori in vasi Lisca, ko se je burja sprevrgla v južni veter in sneg v leden dež. Tega pa se sploh ni dalo ubraniti in je na borcih sedaj ledenela še obleka. Poti pa ni bilo konca, in bil je že svetel dan, ko so se brigade privlekly z zares zadnjimi močmi do bornih lesenjač in sirotnih zidanic, kjer je bila zapovedana predanitev.

Najprej so si onemogli ljudje zase in za živali poiskali zatišje, da so spravili s sebe mrzlo moč in si očistili in posušili orožje, potem so se šele lahko odzvali vabljenju zvedavim in gostoljubnim domačinom, naj stopijo v tople hleve in domove. Snežni vihar je divjal še ves dan, medtem ko so se borcem počasi vračale moči, ko so zaužili kaj toplega in plegli po suhih ležiščih.

Se nadaljuje

IVAN MALNAR

4

V taborišču na Rabu

Naraščajoče izčrpanost in nesposobnost za hojo, krajši in hladnejši dnevi ter vse večja negotovost pa so povzročili, da je tržnica ravno tako spontano zamrla, kot je nastala. In »Karlovac« je spremenil ime. Taboriščniki so ga preimenovali v »Trg lakote«.

Lakota in kadrovanje za belo gardo

Dan se je začel naglo krajšati in noči so bile vse daljše in hladnejše. To nas je sililo, da smo se zvečer hitreje zatekli v šotor. Obilo je bilo časa za dolge razprave in obupavanje. Ni bilo večera, da ne bi govorili o hrani. Ivan je bil z očetom in skupino delavcev v Slavoniji kot sekač. Govoril nam je, kako je kuhal štruklje in polento, kako je topil debelo slavonsko slanino in jedi zabelil, da so plavale v masti. Sedaj vsako noč sanja, kako jih spet je. Cvetko je govoril o življenju z očimom na Francoskem. Tudi tam so jedli polento in štruklje, toda tudi veliko mesnih konzerv. Ob nedeljah je bila obvezna svinjina. Potem smo vsako noč sanjali, kako te jedi uživamo v velikih količinah, in to so nam bili edini trenutki zadovoljstva. Vsak od nas se je nešteto krat vprašal, ali se bo v življenju še sploh kdaj najedel. Ta psihoza lakote je ostala globoko v vsakem taboriščniku in ga leta ni zapustila.

Zgodbe o jedah so bile prepletene še z drugimi čustvi. Hrepenenje po domu, ženi, otrocih in starih je še bolj načenjalo zdravje in fizično odpornost ljudi. Jetniki z družinami in posestvom so bili najbolj prizadeti. Videli sem veliko ljudi, ki so v teh premišljanjih začeli na glas jokati ter klicati ženo ter otroke. Neki Slovenec iz bližnjega šotora je cele dneve in noči prosil boga, naj ga reši te stiske, in nagovarjal druge, naj počno isto. Bog nas je vse kaznoval: »So ljudje (misli na partizane), ki so se bogu odrekli, ki ne verjamejo v njegov obstoj, in zato smo vsi skupaj kaznovani. Neki starejši človek se je norčeval: »Zakaj pa ni ta tvoj vsemo- gočni bog pustil tebe in tebi podobne doma! Kakšen je ta bog, ki dovoljuje, da fašisti tako neusmiljeno ravna- jo z njegovimi ovčicami! Zakaj tega ne prepreči?« »Videl boš, prej ali slej jih bo kaznoval!« se je branil prvi. »Kaznujejo jih Rusi, Angleži in partizani in ne bog! In če jih ti ne bodo dovolj in to hitro, bomo na Rabu dočakali svojo večnost.« »Tega so krivi partizani!« je govoril spet prvi. »Če jih ne bi bilo, bi mi lahko sedeli doma in ne tu pod šotori.« »Kdo pa je Italijane klical v Slovenijo?«

Bolnišnica na Rabu 1942/43

Ne smem reči, da sem Ivan, ampak Giovanni. Če zmagajo, bodo v naše kraje naselili Italijane, nas pa pobili. Tule je dve tretjini ljudi, ki niso imeli nobene zveze s partizani. Celo izdajalce so pripeljali sem. Tako ravna samo tisti, ki je našemu narodu sovražen, in iz tega bi se lahko kaj naučil.

Taki prepiri so bili v šotorih vsakodnevni. V septembru so Italijani začeli gonjo, naj se slovenski taboriščniki opredelijo za belo gardo. Bogomolec iz sosednjega šotora se ni dolgo obotavljal. Uvidel je, da ga bog iz tega pekla že ne bo rešil. Ko je zapuščal šotor, ga je starejši Slovenec brcnil v zadnjico. Kar pokadilo se je, drugi pa so ga opsovali z »izdajalsko prasico«. Čeprav je propaganda trajala mesec dni, je bil odziv za belo gardo simboličen. Izmed 6000 taboriščnikov se jih za to kvislinško vojsko ni odločilo več kot sto. Čeprav so živeli v najbolj nevarnih pogojih in trepetali pred prihajajočo zimo, je v taboriščnikih še vedno živela parola z beograjskih ulic v letu 1941: »Bolje grob kot suženj in izdajalec.« Tako obnašanje jetnikov je iznenadilo tudi naše gospodarje. Se enkrat so videli, koliko je naš narod ponosen. Ni ga mogoče zlomiti niti z lakoto. Raje bo umrl, kot pa izdal svoje ideale in svojo domovino.

Higienske razmere v taborišču so bile obupne. Umivanje in pranje rok, perila in posode je bilo možno le, če je deževalo. Kanalizacije za fekalne odplake sploh ni bilo. Stvar je bila še hujša, ker so bili rovi za opravljanje potreb na odprtem prostoru in dostopni milijonom muh. V obdobju velikega deževja so se te jame napolnile z vodo, ki je fekalije dvignila in jih odplavila med šotore. V takih okoliščinah sem v začetku oktobra dobil dizenterijo. Ambulan- tan zdravnik me je poslal v rabsko bolnišnico. Bilo nas je 9 ali 10 in vozili so nas v tovornem avtomobilu v spremstvu 5 ali 6 vojakov. Bolnišnica je bila v prostorih hotela »Adria«. Prevzelo me je dekle z imenom Marija. Po rodu je bila iz slovenske vasi Bosljiva Loka ob cesti Brod na Kolpi–Čabar. Na velikem balkonu sem pustil svojo obleko in čevlje in oblekel bolniško perilo. Potem me je odpeljala v velik prostor, kjer je bila postelja pri postelji in bolnik pri bolniku. Po dva sva ležala v eni postelji, vendar je bila nastanitev v primerjavi s šotorom naravnost hotelska. Kmalu je prišel tudi italijanski zdravnik in mi dal neke tablete.

Malo sem dvignil glavo in od vseh strani je prihajalo stokanje bolnikov. Na levi postelji sem prepoznal starejšega človeka, ki je težko dihal. Bil je to Ivan Križ, najbogatejši človek in trgovec v tedanjem okraju Čabar. »Gospod Križ, ali ste tudi vi tukaj?« sem mu rekel. Človek se je malo obrnil k meni in me vprašal, čigav sem. Dobro je poznal mojega očeta. Vedel sem, da je star in bolehen človek, da ga dolgo let že bolijo noge in da so bili v njegovih hišah v Čabru nastanjeni italijanski oficirji, zato nisem mogel razumeti, zakaj so tudi njega odpeljali v taborišče. »Zato, da me fizično uničijo!« je rekel stari Križ. »Saj se me ne boje. Radi bi dobili moje hiše in imetje. Tudi z drugimi uglednimi ljudmi ravna- jo tako.«

Se nadaljuje

Še k napadu na Pleterje V spomin komunistu Vikiju Kokolu

Da bi bili podatki za kroniko Cankarjeve brigade popolnejši, bi rad dopolnil tovariša Janka Švajgerja iz Dolenjskih Toplic z identifikacijo tovariša Silva, ki ga je ob bojih za Pleterje ubila letalska bomba.

Tedaj je moj bežigraski prijatelj Viki Kokol po naključju izvedel zame v Tomšičevi brigadi, pa mi je poslal sporočilo, naj ga vse-kakor obiščem v Cankarjevi brigadi, kjer naj povprašam po »četnem komisarju z imenom Silvo«. Ko sem se naslednjega dne po pomočju Gorjancev vračal z neke prehranjevalne akcije, sem spotoma v Cankarjevi brigadi povprašal po četnem komisarju Silvu. Izvedel pa sem žalostno vest: pravkar so ga pokopali, ker ga je pred dobro uro ubila bomba iz italijanskega letala. To sem med drugim povedal lani tovarišem

iz bežigraske organizacije ZB s priporočilom, naj na ploščo v NOB padlih Bežigrascev vklešejo še ime Vikija Kokola, četnega komisarja v Cankarjevi brigadi.

Tovariš Viki Kokol je bil kovinostrugar iz Ljubljane. Bil je manjše, čokate postave, v času smrti star okoli 33 let. Stanoval je v eni zadnjih hiš v Hranilniški ulici za Bežigradom. Bil je zavezen komunist, če pa je bil zadnja leta tudi organiziran, ne vem. V fantovskih letih je bil organiziran, v SKOJ ga je sprejel sekretar Silvo Furlan, s katerim se je vsa leta tudi prijateljsko družil. Zato je mogoča domneva, da si je izbral za partizansko ime prav njegovo ime Silvo. Verjetno bi našli kaj več podatkov o tovarišu Kokolu tudi v arhivu CK ZKS.

Iz mladosti se namreč

spominjam, da je leta 1929 po zahrbtnem umoru organizacijskega sekretarja CK KPJ nekega nedeljskega jutra na ogradnem zidu prav nasproti nekdanje bežigraske cerkve zablestel z rdečo oljno barvo narejen napis: ŽIVIO DJURO DJAKOVIČ!, zraven pa velik rdeč znak srpa in kladi-va. Župnik, Peter Zakrajšek, je tedaj menda na prižnici skoraj pobesnel in pozval svoje vernike, naj dobijo storilca. In tako je bil avtor tega napisa odkrit: bil je to skojevec Viki Kokol, ki je zaradi tega odsedel leto dni v ljubljanskih zaporih.

Veliko svojega prostega časa je zelo popularni baritonist Viki Kokol posvečal Bežigraskemu pevskemu zboru, kamor je redno prihajal tudi na vaje. Kadar pa ga ni bilo, smo že vedeli, da so njega in še enega pevca,

tapetnika Rajka Osterca, gotovo spet pripravili, kar je ljubljanska policija počela z registriranimi komunisti vselej, kadar so se kje pojavili komunistični letaki ali pa kadar so pred prihodom kakšnega režimskega veljaka v Ljubljano preventivno pozaprlji vse »sumljive elemente.«

Glede na njegovo pre dvojno politično usmerjenost bi bilo razumljivo, da je postal tovariš Viki Kokol v partizanih, kamor je prišel verjetno nekaj pred napadom na Pleterje, četni komisar. Da bi se ga cankarjevci laže spomnili, naj dodam, da je bila zanj razen posebnega veselja do petja značilna tudi prisrčna humornost in nalezljivo veseljaško razpoloženje. Izkoristil pa je vsako priložnost, da je razširjal in utrjeval napredne ideje.

Stane Škrabar-Braškar

Pomembna obletnica Žirovske čete

Letos mineva 40 let, odkar je bila v drugi polovici marca, najverjetneje

1943 je imela že več kot 50 borcev.

Operativno območje Žirovske čete je bilo na Žirovskem vrhu na desnem in levem bregu reke Sore z okoliškimi hribi žirovske kotline, vse do Rmanovca in Blegoša. Četa je zasedala območje ob demarkacijski državni meji med Nemčijo in Italijo. Prav zaradi tega je poleg vojaških akcij tudi varovala in vodila neoborožene borce prostovoljce in na novo mobilizirane (v maju in juniju 1943) na Dolenjsko. Organizirala je kurirsko zvezo prek meje, obdane z žico in minskimi polji. Zveza je potekala z Žirovskega vrha in Polhograjskih dolomitov prek železniške

Bronislav Žigon-Sokol, prvi komisar Žirovske čete. Fotografiran septembra 1943 na Dolenjskem

23. marca 1943, z delitvijo prve Poljanske čete v 3. bataljonu Gorenjskega odreda ustanovljena četrta Žirovska četa. Ustanovljena je bila na gozdni jasi v Bronu nad Podlešanovo domačijo na Žirovskem vrhu nad Zalo. Ob ustanovitvi je bilo v četi 31. borcev. Za komandirja čete je bil imenovan Adolf Kalan-Muki, Savančarjev iz Žabje vasi v Poljanski dolini, za političnega komisarja pa Bronislav Žigon-Sokol iz Ljubljane.

Adolf Kalan-Muki, prvi komandir Žirovske čete, fotografiran po osvoboditvi leta 1945

Ob ustanovitvi Žirovske čete so bile v sestavi 3. bataljona Gorenjskega odreda tele čete: 1. Poljanska, 2. Loška, 3. Selška in 4. Žirovska četa. Komandant bataljona je bil Pavel Inglič-Bar, Barbarčev iz Gorenje vasi, politični komisar pa Anton Kržišnik-Ljubo, Kržišnikov iz Žirov. Žirovska četa se je z novimi prostovoljci zelo hitro krepila. Konec marca

proge pri Verdu na Ljubljanski vrh.

Po tej poti je iz Gorenjskega odreda v mesecu aprilu, maju, juniju in juliju 1943 odšlo več kot tisoč borcev, ki so se na Dolenjskem vključevali v brigade in druge partizanske enote.

Janko Mrovlje

T. G.

Ob 40-letnici narodnega heroja Dušana Jereba-Štefana Vse je dal svojemu ljudstvu in svobodi

Spominu narodnega heroja Dušana Jereba-Štefana, junškega, ljudstvu do kraja predanega komuniste, se je v nedeljo poklonilo nad 200 ljudi na Velikem Lipovcu v Suhi krajini.

Aktiv ZB NOV v tekstilni tovarni NOVOTEKS, ki je že pred leti prevzel skrb za spominsko ploščo v Lipovcu, je tudi tokrat primerno poskrbel za lep potek spominskega slavlja. Več kot sto delavcev, mladincev, članov CZ, gasilcev in drugih iz NOVOTEKSA je prek Prečne in Brezove rebri prišlo peš v Suho krajino. Pred spominskim obeležjem so peli člani pevskega zbora »Dušan Jereb« iz Novega mesta, ki že več desetletij nosijo ime priljubljenega borca in ljudskega tribuna, ki živi v srcih dolenjskih ljudi. O liku predanega revolucionarja je na Lipovcu govoril Brane Su-

hy, Štefanov prijatelj in soborec. Od tam so ljudje šli še na Cvibelj, kjer je šolska mladina iz Žužemberka poskrbela za krajši spored pri spomeniku NOB.

Kot zgled osebne skromnosti, izredne poštenosti in požrtvovalnosti je Dušan Jereb zgodaj našel svoje mesto v vrstah trpečih kmečkih dolenjskih ljudi, katerim se je posvetil kot veterinar. Še dolgo po vojni so se ga ljudje spominjali po srčni dobroti: revnim je brezplačno zdravil živino, jim iz svojega kupoval zanj zdravila in nosil napredne knjige bolnikom v novomeško bolnišnico. Sredi dolenjske revščine in ne-

razvitosti je trden marksist Dušan Jereb širil revolucionarne misli. Kot sekretar okrožnega komiteja KPS v Novem mestu je utrjeval partijske organizacije na Dolenjskem, bil med spodbujevalci prvih bojnih skupin in eden izmed vodilnih, neutru-dnih aktivistov OF.

Ko se je julija 1942 iz Ljubljane spet vrnil na Dolenjsko, kjer je postal sekretar okrožnega odbora OF v Novem mestu, je dejal: »Grem izvršiti največjo dolžnost nas vseh – dolžnost borca.« Hkrati je bil poverjenik CK KPS za partijske organizacije vseh štirih okrožij dolenjskega poverjenišva. Nenehno in povsod je vlival ljudem pogum in vero aktivizmom, borbem in drugim. Z naravno neposrednostjo, skromnostjo in pristnim to-

varištvom je povsod vzbujal spoštovanje in zaupanje, kar je izredno širilo in krepilo uporniške vrste.

Dne 12. marca 1943 se je Stefan vračal s Trške gore proti Žužemberku. Ustavil se je v Velikem Lipovcu, kjer je bila takrat Jurčetova četa Zapadnodolenjskega odreda z novimi, še neoboroženimi borci s Primorske in z nekaterimi političnimi delavci. Pred strahotnim napadom številčno močnejših Italijanov in belogardistov se je četa umikala v dveh skupinah. Skupaj z nekaterimi borci je Dušan Jereb-Štefan kril umik skupine in s tovariši pogumno padel. Tako je še z zadnjim zgledom in smrtjo potrdil ideale, ki jim je posvetil vse svoje plemenito življenje.

Tovarišu Ivanu Ferležu-Milanu v spomin

Drevesa umirajo stoje in tiho

Tako iznenada – ne moremo verjeti – se je končalo življenje tovariša Ivana Ferleža – Milana. Tovariš Milan je bil tudi naš prijatelj. Še leto dni ni minilo, odkar nas je 25. maja obiskal v naši majhni, od Ljubljane tako odmaknjeni ljutomerski občini. Govoril je nam, na novo sprejetim mladinkam in mladincem in drugim, ki so se udeležili občinske proslave dneva mladosti.

Nato smo skupno z njim v mislih zakorakali po stopinjah naših borcev v slavno preteklost NOB in občudovali njegovo vedrino in vero v zmage. Skupno z nami je zasadil spominsko drevo. Ko da smo skupno zasadili korenine velikim in vedno zmagovitim dejanjem! Ko da je svojo življenjsko silo in v bojih prekaljeno voljo prelil v majhen grmiček in v nas! Tako smo čutili, ko smo se vse leto navduševali, kako hitro in bujno raste z njegovimi rokami zasajeni ruj.

Drevo bo raslo. Z njim mi in v nas vsajene besede tovariša Milana, da je samo v prijateljski slogi in pomoči tista sila, ki vse zmaguje.

Le še čestitke za novo leto smo uspeli izmenjati in želje, da bi se tudi letos srečali. Toda usoda je hotela drugače.

V sklenjenem prijateljstvu bomo skušali premagati minljivost življenja, in tovariša Ivana Ferleža-Milana ohranili v spominu kot živi lik Borca, Prijatelja in Človeka.

Njegovi mladinci iz občine Ljutomer

Žirovska četa aprila na Žirovskem vrhu

Foto: Janko Jurca

Žirovska četa junija 1943 na Žirovskem vrhu

Foto: Stanislav Kavčič

Nove obrestne mere

Večina naših načrtov in želja je tako ali drugače povezanih z denarjem. Pot do cilja je včasih daljša. Dolgoročno varčevanje pod ugodnejšimi pogoji je zato možnost, o kateri velja razmisliti.

Nove obrestne mere za nenamenske dinarske hranilne vloge so:

7,5% za vloge na vpogled (nespremenjeno)

13% za vloge vezane nad 1 leto

15% za vloge vezane nad 2 leti

20% za vloge vezane nad 3 leta

Nove obrestne mere za nenamenske devizne hranilne vloge so:

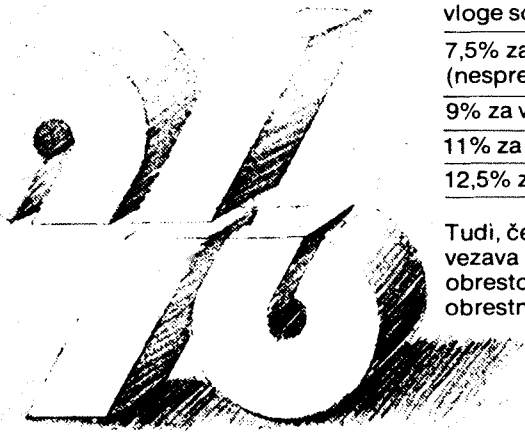
7,5% za vloge na vpogled (nespremenjeno)

9% za vloge vezane nad 1 leto

11% za vloge vezane nad 2 leti

12,5% za vloge vezane nad 3 leta

Tudi, če pravega načrta še nimate: vezava sredstev zagotavlja obrestovanje prihrankov po najvišji obrestni meri.

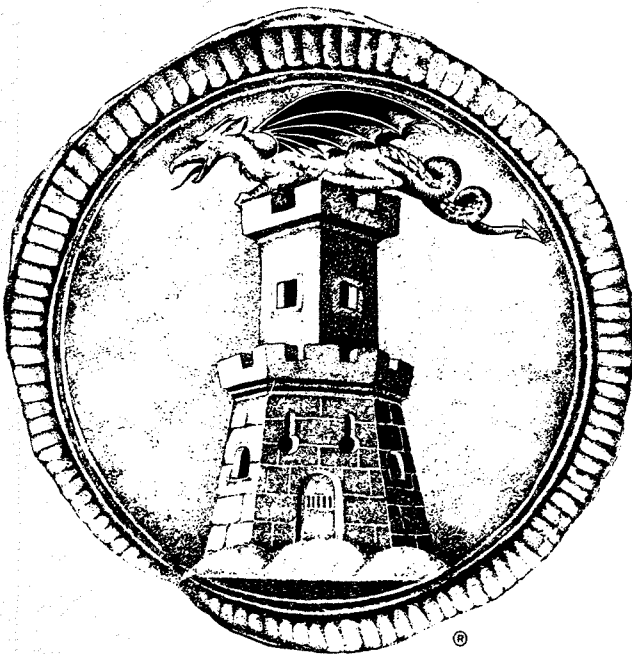

Ljubljanska banka

Tovarna kovinskih izdelkov in livarna n. sol. o.

TITAN
KAMNIK

KOMUNALNO PODJETJE »LJUBLJANA«

n. sub. o.

LJUBLJANA, POVŠETOVA 6

p. p. 295; tel. 322-265, 317-883, 316-362, 325-944, 320-782 telegram: Komunalno podjetje Ljubljana

TOZD »JAVNA HIGIENA«, n. sub. o., Prešernova 6, tel. 316-382

Dejavnosti: Odvoz smeti in odpadkov in upravljanje deponij, vzdrževanje javne snage na javnih prometnih površinah

TOZD »RAST«, n. sub. o., Rimska 24, p. p. 32, tel. 222-890

Dejavnosti: Urejanje in vzdrževanje zelenih površin, proizvodnja in prodaja okrasnih rastlin v vrtnariji, drevesnica

TOZD »ŽALE«, n. sub. o. Tomačevska 2, tel. 317-644, 316-365, 311-931, 321-185, 315-332

Dejavnosti: Pogrebi, vzdrževanje pokopališč, vzgoja in prodaja sadik za grobove

TOZD »JAVNA RAZSVETLJAVA«, n. sub. o., Litijska 263, tel. 49-111, 49-120

Dejavnosti: Vse vrste svetlobnih naprav in javne razsvetljave ter gradnja semaforiskih naprav, vzdrževanje javne razsvetljave, osvetlitev in semaforizacije ter obnova in ureditev prometne signalizacije

TOZD »ŽIVILSKI TRGI«, n. sub. o., Pogačarjev trg 1, tel. 310-740, 343-344

Dejavnosti: Urejanje in vzdrževanje tržnic

TOZD »KOMUNALNE GRADNJE«, n. sub. o., Tomažičeva 10, tel. 261-261, 267-661

Dejavnost: Vzdrževanje in obnova makadamskih in moderniziranih cest, pridobivanje in prodaja peska, gramoza ter gradbenega materiala, opravljanje zimske službe
Izpostava: Cestno vzdrževalna služba, Ljubljana, Celovška 410, tel. 51-388

Kamnolom Sostro, tel. 49-013

Asfaltna baza Zadvor, tel. 49-054

Betonarna, Vič, tel. 361-328

TOZD »REMONT«, n. sub. o., Tomažičeva 10, tel. 267-661, 261-288

Dejavnost: Vzdrževanje in remont strojnih in transportnih sredstev ter ostale komunalne opreme za TOZD v sestavi DO in zunanje naročnike
Delavnice: Tomažičeva 10

Povšetova 6

TOZD »DIMNIKARSTVO«, n. sub. o., Cesta VII. korpusa 17, tel. 310-065, 321-757

Dejavnost: Čiščenje, pregled dimnovodnih in kuričnih naprav, meritve sajavnosti in izžiganje

TOZD »PARKIRIŠČA«, n. sub. o., Pogačarjev trg 1, tel. 310-740

Dejavnost: Upravljanje in vzdrževanje parkirišč in sejma motornih vozil

TOZD »PROJEKTIVA«, n. sub. o., Povšetova 6, tel. 322-265

Dejavnost: Projektira vse vrste nizkih gradenj, zelenih površin, semaforje in javne razsvetljave

DELOVNA SKUPNOST SKUPNIH SLUŽB, Povšetova 6, tel. h. c. 322-265,

325-944, 320-782, glavni direktor, tajništvo 317-883, direktor DSSS, komerciala 316-656, nabava 316-362

DELOVNA SKUPNOST DRUŽBENI STANDARD, Poljanska 66, telefon 310-356
Ambulanta 320-356

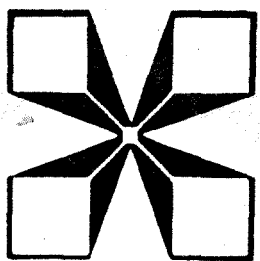

Proizvodnja etiket in
tiskarske storitve p. o.

Etiketa Žiri

- KARTONSKE ETIKETE V ROLAH
- ETIPRES TERMOLEPNE ETIKETE
- ETIKETE NA TRAKU, TEKSTILU IN PAPIRJU
- SAMOLEPILNE ETIKETE IN EMBLEMI
- ŠTARTNE ŠTEVILKE, ZASTAVICE, TISKOVINE

TELEGRAM: ETIKETA ŽIRI
TELEX: 34610 YU ETIKET
TELEFON: (064) 69260, 69270, 69285

poliks
žiri

podjetje obutvene, lesne in kovinske stroke

n. sub. o.

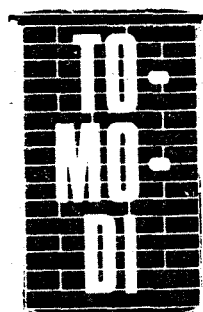
Stara vas 37, 64226 ŽIRI

Kmetijsko gozdarska zadruga

MERCATOR-SORA p.o.
64226 ŽIRI

TELEFONI (064) ● UPRAVA 69-340 ● ŽAGA 69-330 ● ŽELEZNINA 69-262 ●
MARKET DOBRAČEVA 69-313 ● PROD. REPROD. MAT. 69-271 ● OPREMA ROVTE
(061) 768-002 ● TEKOČI RAČUN PRI SDK ŠKOFJA LOKA ● ŠT. 51510-601-10899 ●
ŽELEZNIŠKA POSTAJA ŠKOFJA LOKA ALI LOGATEC

**MONTAŽNO
INDUSTRIJSKO
PODJETJE**

Ljubljana, Opekarska 13

TOZD KOVINARSTVO o. sub. o., Stara vas 37, ŽIRI, tel. 69-320, žiro račun:
51510-601-15484
TOZD LAHKA OBUTEV o. sub. o., Žiri 17, ŽIRI, tel. 69-223, žiro račun:
51510-601-15507
DSSS, Stara vas 37,
ŽIRI, tel. 69-312, žiro račun: 51510-607-36290

TELEFON: CENTRALA: 212-011 ŠEF KOMERCIALE: 218-347 TELEGRAM: KIP Ljub-
ljana – Tekoči račun 50101-601-23238; TELEX: 31420 YU-KIP

MEDVODE

Posnemanja vredno

Sredi tega meseca je DU Medvode priredilo redno konferenco, ki se jo je udeležilo veliko število članov. Predsednik Tone Dobravec je v svojem poročilu jedrnatno seznanil navzoče o uspehih DU v preteklem letu.

V letu 1982 je imelo DU 12 rednih sej, gospodarski odbor pa dve. Na teh sejah so obravnavali razna vprašanja o rekreaciji, izletih ter pripravi za zidanje stanovanjskega bloka upokojencev. Ta gradnja je najbolj zanimala članstvo. V tem objektu bo 40 garsonjer in prostori kluba upokojencev.

Od 17 društev upokojencev na področju občine Šiška so upokojenci iz Medvod najbolj aktivni. Vsako leto povabijo na srečanje zlatoporočence. Obdarijo jih s praktičnimi darili in izrečejo iskrene čestitke.

Aktivna je tudi njihova planinska sekcija, ki šteje 47 članov. Lani so izvedli kar precej eno- in dvodnevnih izletov. Tako so imeli izlet na Nanos, Stol in Krn. Več manjših izletov pa so priredili na bližnje izletniške točke. Izleta na Triglav se je udeležilo 40 upokojencev. Letošnji program planincev je zelo obširen. Planince vodi znani ljubitelj gora Ivan Bizant.

Dobre rezultate so dosegli tudi pri športni rekreaciji, za katero je veliko zanimanje. Udeleženci so se zlasti v kegljanju, balinanju, strelstvu, trim kolesarjenju in podobnem. Medvodčani nudijo občinski zvezi upokojencev za občinska in področna tekmovanja štiristezno balnišče in kegljišče.

Lanska razstava ročnih del ob šestem tednu upokojencev je pokazala, kako so marljivi njihovi člani. Razstavljali so zlasti gobeline, pletene izdelke in druga ročna dela. Priredili so tudi tečaj za ročna dela. Zanj je veliko zanimanje zlasti pri mladih, ki bodo obudili to že skoraj zamrlo obrt.

Območje DO Medvode je zelo prostrano. Marljive poverjenice stalno obiskujejo svoje bolne člane in članice v oddaljenih krajih, kjer pobirajo letno članarino, jim nudijo prijazno besedo in skromno darilo. DPO v Medvodah dajejo vso podporo in izrekajo spoštovanje DU Medvode.

Ob koncu konference je predsednik Tone Do-

brav poklonil najbolj zaslužnim sodelavcem diplome, ki so jih prejeli: Angela Knific, Anica Petrovac, Kristina Petelinkar, Tone Skvarča, Franc Planko in Tone Štajer.

V letošnjem letu si bodo prizadevali pridobiti čim več članov, sodelovali bodo na vseh proslavah DPO občine Šiška. Sodelovali bodo pri izvedbi programa za praznovanje sedmega tedna upokojencev občine Ljubljana Šiška ter v tem času skupaj z DU Pirniče in Smlednik organizirali razstavo ročnih del. Poskušali bodo pridobiti mlade upokojence za športno rekreacijo. Se nadalje bodo organizirali srečanje 80 in 90-letnikov in zlatoporočencev. Po domovih starejših bodo obiskovali svoje člane. V programu imajo več izletov po Sloveniji, zlasti v kraje NOB.

Njihova osrednja naloga pa je, da bi letos pridobili vso potrebno dokumentacijo za gradnjo stanovanjskega bloka.

VINKO BOVCON

NOVA GORICA

Vezisti NOV
severnoprimeških
občin

Področni odbor vezistov NOV za Goriško je sklical 5. marca letni občni zbor, ki se ga je udeležilo lepo število vezistov NOV. Tovariš Kerševan, predsednik PO, je poročal o enoletnem delu. Ugotovil je, da se je celotna aktivnost razvijala v okviru odbora. Dejal je, da večjih uspehov ni bilo. Vzrokov je več, predvsem premajhna aktivnost celotnega odbora. Pohvalno je to, da je odbor uspelo tesno in plodno sodelovanje s TO. Slabo sodelovanje je bilo z JLA, premalo z domicilno organizacijo. Navzoči so kritično ocenili delo odbora. Menili so, da je potrebno delo odbora poživiti v smislu sklepov domicilne organizacije in Pravilnika vezistov NOV Slovenije.

Po daljši razpravi in želji navzočih, da se v prihodnje bolj aktivira celotni odbor ter začne delati programsko, so se vezisti zedinili in sprejeli program dela za leto 1983/84.

V okviru praznovanja 40-letnice ustanovitve 9. korpusa NOV in POJ kakor tudi 40-letnice goriške fronte in drugih jubilejev se bodo vezisti vključili v omenjena praznovanja. Odkrili bodo spominsko obeležje padlim vezistom na Trnovem pri Gorici. Popisali bodo vse veziste, ki do sedaj še niso bili evidentirani. Navezali bodo tesnejše stike z JLA – oddelkom za zveze. Nadaljevali bodo tesno sodelovanje s TO. Vključili se bodo v program praznovanja 40-letnice prve radijske zveze NOV in POJ. Sodelovali bodo tudi pri drugih akcijah v okviru domicilne organizacije.

VIKTOR VOLK-SAVO

ČRNA NA KOROŠKEM

Kurirčkova pošta

V dnevih od 10. do 13. marca je potovala kurirčkova pošta po koroških krajih in vaseh. Vse šole na Koroškem so kurirčkovo torbico pristrčno sprejele. Tako so kurirčkovo torbico od mežiških kurirčkov pri Ledinekovem mostu sprejeli kurirčki iz Črne. V Črni pred spomenikom se je zbralo poleg šolske mladine veliko koroških borcev, Črjanov in drugih gostov.

Šolska mladina iz Črne je pripravila pester program. V črni so se kurirčkovi pošti pridružili še lokalne pionirske torbice iz podružničnih šol. Vsi nastopajoči so prebrali pisma našemu vodstvu v Beogradu in zahtevali, naj prevlada v svetu razum, ter naj končajo oboroževalno tekmo. Naši koroški kraji in vsa Jugoslavija so dovolj napojeni s krvjo in trpljenjem.

Kurirčkova pošta je tega dne prespala v Črni in drugi dan potovala do spomenika na Poljani. Tam so kurirsko torbico pričakali šolarji iz Leš in Prevalj. Na Poljani je udeležencem spregovoril Ignac Zdovc, udeleženec sklepnih bojev v drugi svetovni vojni na evropskih tleh na Poljani.

Od kurirčkov iz Črne so kurirčkovo torbico prevzeli kurirčki z Leš nad Prevaljami. Med mladimi je bil na Poljani tudi eden koroških prvoborcev in predsednik borcev z Leš tovariš Gregor Burjak. Tovariš Topalović pa je spremljal kurirčkovo pošto po vsej Koroški.

IGNAC ZDOVC

Ob 40-letnici napada na Mežico

Poznejši dogodki narodnoosvobodilnega gibanja so pokazali, kako pomembna, če že ne usodna, je bila odločitev o ustanovitvi prve Koroške partizanske čete in nato Prvega koroškega bataljona.

Razmere na Koroškem za razvoj odporniškega gibanja so bile zelo težavne. Nemški okupator je na tem področju razvrstil veliko število vojakov, ustanovil goste postojanke ter vzpostavil močno okupacijsko oblast. Koroška je v 1942. letu občutila zelo hude raznarodovalne pritiske. Samo v tem letu, meseca aprila, so izgnali 178 družin. Razen tega so nameravali izseliti še 50.000 Slovencev. Uresničenje tega načrta sta nacistom preprečila vstaja naših narodov in narodnosti in pa spremenjen položaj na drugih bojiščih.

Koroška četa in Prvi koroški bataljon sta kmalu opozorila, da sta sposobni strateški taktični enoti. Izvedli sta več napadov in drugih akcij na tej strani Koroške in tudi v Avstriji ter imeli močan vpliv pri nadaljnji razširitvi narodnoosvobodilnega gibanja. Nemški okupator si je zaradi tega zelo prizadeval, da bi ju čimprej uničil.

Po doslej znanih podatkih je bil Prvi koroški bataljon ustanovljen in je deloval v osrčju Pece. Že v začetku so njegovi borci sodelovali v novembri 1942 v znani bitki nad Dobrovljami. Ko pa je prišel na Koroško Pavle Zaver-Matjaž, so v Topli ustanovili 1. koroško četo. Omenjena enota je že 15. decembra 1942 v Solčavi opravila ekonomsko akcijo in v juniju 1943 krenila prek Karavank na avstrijsko Koroško, kjer je netila odpor proti okupatorju. V februarju 1943 so se jim pridružili še hotuljski fantje,

in odšla je v akcijo v Podjuno. Uspešno se je upirala v znani oljsevski hajki, v kateri je sodelovalo več kot 1.300 okupatorjevih vojakov.

Marca 1943, ko je prišel na Koroško Franc Rozman-Stane, takratni komandant Četrte operativne cone NOV in POS, je v Koprivni izvedel reorganizacijo Prve koroške čete ter ustanovil Prvi koroški bataljon. Komandant bataljona je postal koroški rojak iz Lobnika nad Železno Kaplo in poznejši narodni heroj Franc Pasterk-Lenart in njegov namestnik Ljotze Vresk-Mile, za političnega komisarja enote pa so postavili Borisa Čizmeka-Bora.

Napad na Mežico, ki ga je izvedel Prvi koroški partizanski bataljon od 3. na 4. april 1943, je imel velik odmev. Izvedla ga je namreč mlada, in celo enota iz pomlajenih mobilizirancev, ki so se še kako uspešno umikali in prebijali skozi nemške obročje.

Z napadom na Mežico je bil nemškemu nacizmu zadan težak udarec. Le-ti so morali priznati, da le niso tako varni, kot so prikazovali, in to tako rekoč v osrčju njihovega rajha. Napad je prerasel v širšo manifestacijo slovenske narodne zavesti, ki je nacionalno in socialno zatiranim koroškim Slovincem dal veliko moralno moč. Tega so se, kako zavedali politični aktivisti in borci Prvega koroškega bataljona. Zaradi tega so z veliko prizadevnostjo širili uporniško misel okrog Pece, Oljševe, Uršlje gore, Črne, Mežice, Prevalj, Raven, Solčave, Strojne v gorskih dolinah nad Železno Kaplo, v Lobniku, Lepeni, Remšniku, v Podjuni prek Globasnice do Pliberka in v okolici Klopinskega jezera.

Medtem ko se je del borcev odpravil po tem napadu na Pohorje, da bi nadomestil izgubo legendarnega Pohorskega bataljona, se je drugi del razdelil v manjše skupine, ki so še kako uspešno izvajale številne sabotažne akcije in napadale nemške patrulje.

Prva koroška partizanska četa in Prvi koroški bataljon sta veliko prispevala, da se je narodnoosvobodilno gibanje kljub nasilju tako uspešno razvijalo. Tega so se zavedale družbenopolitične organizacije in drugi v občini Ravne na Koroškem, ki so predlagali, da ob letošnji 40. obletnici partizanskega napada na Mežico podelijo domicil Prvem koroškemu bataljonu in kraj poimenujejo po tej enoti.

Ob slovesnosti 3. in 4. aprila letos bo Pokrajinski muzej revolucije Koroške v sodelovanju s krajevno skupnostjo Mežica ter Stefanom Ledinekom pripravil stalno razstavno zbirko o zgodovini Mežice, o boju iz let 1918–1945. Osrednji del razstave bo seveda posvečen akcijam in bojem Prvega koroškega bataljona, zlasti pa napada na Mežico.

Drago Miklavec

Vabila

Odbor skupnosti borcev 30. divizije sklicuje zbor skupnosti borcev 30. divizije v Postojni v hotelu Predjama dne 26. marca ob 11. uri.

Poleg delegacij enot in brigad divizije vabimo vse borce in borke na tovariško srečanje, ki bo nadaljevalo po delovnem delu zbora.

Vabljeni so borci in borke štaba in prištavnih enot 17., 18., 19. in 20. brigade »Tržaške«, kakor tudi artilerije 9. korpusa (ADK) in Mornariškega odreda.

Odbor skupnosti borcev 30. divizije

Drugi plenum
partizanskih učiteljev Primorske

Dne 4. junija se bomo zbrali na srečanju v Postojni partizanski učitelji Primorske. Pokroviteljstvo nad 2. plenarom bo prevzela občinska skupščina iz Postojne. Srečanja se bo udeležilo okrog 450 partizanskih učiteljev. Spomini bodo segali v čas našega slavnega boja, ko je sovražnik teptal našo zemljo. V tem času so se razvile partizanske šole, delovale so v hudem času, saj je vsega primanjkovalo; papirja, zvezkov, knjig. Bila pa sta močna volja in ljubezen do dela z otroki. Šole so imele uspeh, saj so jih vodili zagnani, mladi, iznajdljivi in vztrajni ljudje, ki so se znali prilagoditi času in okolju. Zelo pomembna je bila domovinska vzgoja pri prepevanju partizanskih in narodnih pesmi.

Na tem srečanju se bomo pogovorili o izdaji zbornika o delu partizanskih šol na Primorskem med narodnoosvobodilnim gibanjem ter o spomeniku padlim partizanskim učiteljem.

Milka Lukežič-Malc

Odbor skupnosti borcev 30. divizije sklicuje zbor skupnosti borcev 30. divizije, ki bo v Postojni v hali hotela Predjama 26. marca ob 11. uri 1983. leta. Poleg delegacij enot in brigad divizije so vabljeni vsi borci in borke kakor tudi svoji borci, da si ogledajo Postojnsko jamo in se udeležijo tovariškega srečanja. Odbor skupnosti borcev 30. divizije vabi borce in borke 17., 18., 19., in 20. brigade »Tržaške« kakor tudi artilerije 9. korpusa (ADK) in mornariškega odreda, z njihovimi svojci.

Poizvedba

Milan naj bi bil baje po narodnosti Črnogorec. Luca Carvisiglia iz Fossombrona je v spomin nanj ohranil to fotografijo. Spomladi 1944. leta sta skupaj sodelovala v boju s fašisti pri Monte Ghilardu (okolica Pergole) v pokrajini Pesaro. Ali se ga spominja kdo izmed naših?

Naročnikom TV-15 Naš tovariš

☆ Naročnikom TV-15 Naš

»Star naročnik – novega«

Akcija »Star naročnik – novega« redno poteka, vendar rezultatov še ne objavljamo, saj čakamo, da se bo v upravi nabralo večje število naročilnic za TV-15 Naš tovariš.

Znova vas vabimo, da se udeležite te akcije in pridobite za nas enega ali več novih naročnikov. Najbolj prizadevne bomo nagradili s knjižnimi spominki in organizirali jesenski izlet, saj bo akcija potekala vse do konca septembra.

V pošto bodo prišli tudi tisti, ki so nam na 18. vprašanje v anketi za naročnike v številki 11. TV-15 odgovorili pritrdilno in jim bomo poslali naročilnice. Z njimi nam bodo sporočili, koga in koliko novih naročnikov so pridobili.

Naj vas znova opozorimo, če se boste odločili in med prijatelji, znanci in sorodniki širili TV-15, na nekatere podrobnosti:

1. Vsakomur, ki nam bo pisal, da želi določeno število naročilnic TV-15, mu jih bomo poslali takoj. Na te bo potrebno vpisati samo naslove novih naročnikov in nam naročilnice vrniti.
2. Lahko nam pošljete tudi seznam novih naročnikov – brez naročilnic – ki ste jih zbrali tam, kjer živite.
3. OBVEZNO pa na vsaki naročilnici ali seznamu napišite tudi svoj priimek z naslovom, tako da bomo lahko uvedli natančen seznam, koliko novih ste pridobili VI kot star naročnik.
6. Ni potrebno čakati, da zberete deset ali več novih naročnikov, naslove lahko pošiljate sproti, mi pa bomo poskrbeli za natančno evidenco vašega dela.

SODELUJTE!

Občinski odbori ZZZB NOV sporočajo

Poverjeniki za TV-15

V 10. številki TV-15 Naš tovariš smo zapisali, da smo vsem občinskim odborom ZZZB NOV v Sloveniji poslali pismo s prošnjo, da na sestankih govorijo tudi o razširjanju časnika. Znova so se oglasili iz nekaterih odborov, medtem ko odgovore drugih še vedno pričakujemo.

Ciril BUKOVEC iz OO ZZZB NOV Trebnje nam je odpisal, da so o širjenju TV-15 govorili na seji predsedstva, se zavzeli za akcijo, hkrati pa so ugotovili, da je zelo malo vojaških starešin povojne generacije naročenih na glasilo.

Ivan MOČNIK iz OO ZZZB NOV Ravne na Koroškem nam je sporočil imena poverjenikov za TV-15, Franc BOŽIČ iz OO ZZZB NOV Zagorje ob Savi pa, da je predsedstvo občinskega odbora zadostilo vse krajevne organizacije v občini, da imenujejo poverjenike za TV-15 Naš tovariš.

Edo ZORKO iz OO ZZZB NOV Lenart je zapi-

sal, da so na območju njihove občine že imenovali poverjenike za TV-15 v vsaki krajevni organizaciji.

Vse občinske odbore prosimo še za nadaljnjo pomoč, posebej poverjenike, in da nam preostali kmalu odgovorijo na naše pismo.

M. Seničar

Naročnikom!

Vse naročnike naprošamo, da ponovno vzamejo v roke 11. številko TV-15 Naš tovariš. Na 13. strani smo objavili anketo za vse bralce. Želeli bi prejeti čimveč odgovorov, saj bomo tako še lažje prilagodili časnik našim željam in zahtevam. Izpolnite anketni list, ga izrežite in pošljite na naš naslov. DESET anketirancev bomo nagradili s knjižnimi nagradami.

Naročam tednik

tv-15 naš
TOVARIŠ

Ime in priimek _____

Ulica, hišna št. _____

Kraj _____ Pošta _____

podpis _____

Franciška Ržen

Decembra lani smo se na ljubljanskih Zalah poslovlili od Franciške Ržen - Andrejkove mame. V njeni družini so se že prvo vojno leto opredelili za NOB. Mož Janez se je pridružil poljanski vstaji, padel pa je leta 1942. Družina ni klonila, Andrejkova mama je ostala na strani OF. Njena domačija je bila vselej odprta partizanom in ilegalcem. Bila je odlikovana.

Alojz Gunzek

Januarja smo se v Laškem poslovlili od Alojza Gunzeka, rojenega leta 1912 v Debru pri Laškem. V začetku leta 1943 je bil aktivni sodelavec na področju Smohorja in Rečice. Pri njem se je zbiral ves material za potrebe NOV in za tehniko Nesti na Smohorju. Leta 1944 se je vključil v aktivno delo NO in bil dodeljen tehniki Smohor za kurirja. Bil je odlikovan.

Stane Lendero

Julija lani smo se na ljubljanskih Zalah poslovlili od Staneta Lendera, rojenega leta 1923 v Leševju pri Sentjanžu na Dolenjskem. Leta 1943 je odšel v Gubčevo brigado, kjer je bil ranjen. Bil je dvakrat odlikovan.

Ivan Ferlež-Svejk

Ferleževa revolucionarna pot se je začela v »Rdečem Zalogu«, kot ga je rad s ponosom imenoval, že v rani mladosti. Za mladega puntarja in misleca je bila to najbolj naravna pot v življenje. Kot mlad skojec se je vključil v vsa razgibana, revolucionarna vrenja takratnega slovenskega severovzhodnega predmestja Ljubljane. Ob razpadu Jugoslavije je pod vodstvom KPS zbiral in

Groga Miklavčič

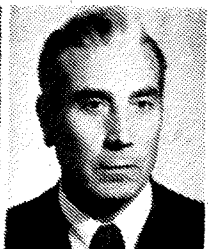
Na pokopališču v Stari Oselici smo se poslovlili od Groga Miklavčiča, ki bi letos praznoval 84 let. Bil je Maistrov borec za severno mejo. Od leta 1941 je sodeloval s partizani. Postal je član gospodarske komisije in pomagal zbirati hrano in drugi material za partizane. Sovražnik je zvedel za njegovo sodelovanje z NOV, zato se je pridružil borcem. Bil je odlikovan.

Združenje borcev NOV Trebija sporoča, da sta v letu 1982 umrla njegova člana Franc More, rojen leta 1903, in Ivana Mrak, rojena leta 1900. V letu 1983 pa Franc Mohorič, rojen leta 1903.

Franc Mate

Januarja smo se na pokopališču v Hrovači pri Ribnici poslovlili od člana ZB NOV Ribnica, Franceta Mateta, rojenega leta 1906 v Goriči vasi. Po studiju je bil nameščen za kaplana v Sentjerne, pred vojno pa je bil premeščen v Mozeli, kjer je prišel v stik s krščanskimi socialisti in komunisti. Spoznal je bedo in prezir takratne vladavine in se postavil v bran zatiranja. Vojna ga je zatekla v Mozlju in opredelil se je za partizane in jim vsestransko pomagal. Italijani so ga aretirali in odpeljali v taborišče. Po prihodu iz internacije v Mozeli je bila njegova pomoč borcem še večja. Leta 1945 je bil premeščen v Velike Lašče. Za svoje delo je prejel več odlikovanj.

Edi Devetak

Februarja je umrl Edi Devetak iz Nove Gorice. Rodil se je v Središču ob Dravi. Po vrnitvi v Gorico se je že kot otrok vključil v šport. Z 18 leti je postal v poltežki kategoriji boksarski prvak Julijske krajine, leto kasneje pa prvak Italije. V začetku leta 1943 je stopil v NOV in se bojeval v Gregorčičevi brigadi in drugih naših enotah. Oktobra leta 1944 je bil ujet in odpeljan proti Nemčiji. Uspelo mu je pobegniti s transporta in se je priključil garibaldincem. Prejel je številna priznanja, nagrade in odlikovanja.

Karlo Tornič

Rodil se je leta 1907 v Hruševju. Jeseni leta 1943 se je udeležil hudih bojev z elitno nemško tankovsko enoto in SS oddelki v pogorju Nanosa. Skupaj z desetino sovaščanov se je priključil Gradnikovi brigadi, zatem pa Gregorčičevi. Za vojne zasluge je prejel več odlikovanj. Od njega smo se poslovlili januarja na pokopališču blizu njegove rojstne vasi.

Vika Žigon

Od Vike Žigonove smo se poslovlili februarja na pokopališču na Otlici. Bila je članica naše organizacije in podpornica OF.

Božidar Trbižan

Na pokopališču v Postojni smo se februarja poslovlili od Božidarja Trbižana, rojenega leta 1925 v Lokavcu. Italijani so ga aretirali in poslali v južno Italijo v kazenski delovni bataljon. Pridružil se je borcem prekomorskih brigad in z njimi prišel v Dalmacijo. Bil je dvakrat odlikovan.

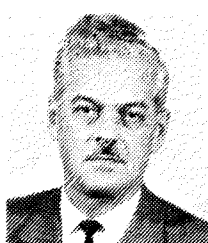
Ludvik Grandič

Na pokopališču v Danah pri Divači smo se januarja poslovlili od borca NOV Ludvika Grandiča, rojenega leta 1921. Ob razpadu Italije se je priključil 3. prekomorski brigadi in bil topničar merilec. Bil je večkrat odlikovan.

Angela Kovačič

Januarja smo se na pokopališču v Kanalskem lomu poslovlili od partizanske aktivistke Angele Kovačič iz Dolgega laza. V NOG se je skupaj z možem vključila že leta 1942. V odboru AFŽ je bila obveščevalka; pomagala je zbirati hrano, obleko in zdravila za borce. Februarja leta 1944 se je v njeno domačijo naselil OK KP za Kal Kanalsko, kjer je imel svoj sedež do februarja 1945, ko so Nemci aretirali moža. Bila je odlikovana z redom zaslug za narod.

Vlado Bogataj

Decembra lani je v Celju umrl Vlado Bogataj, rezervni major in nosilec številnih družbenih priznanj in odlikovanj. Rodil se je leta 1918 v Selah pri Zireh. Bil je aktivist od junija 1943 do odhoda k partizanom. V enotah NOV je opravljal različne naloge in dolžnosti od borca kamniško-zasavskega odreda do vodje personalnega oddelka 4. operativne cone.

Pavla Gajšek

Avgusta lani smo se na pokopališču v Loki pri Zusmu poslovlili od Pavle Gajškove, rojene 1916. leta. Med NOB je pomagala partizanom. Njen dom je bil pravo zavetišče mnogim borcem. Zaradi sodelovanja z NOG je bila aretirana in zaprta v celjskem Starem piskru. Po vrnitvi domov je še naprej pomagala in sodelovala s partizani.

Jožefa Kos

Decembra lani smo se na pokopališču v Loki pri Zusmu poslovlili od Jožefe Kos, ki se je rodila 1910. leta. Vsa njena družina je sodelovala s partizani. Moža so Nemci odpeljali v celjske zapore in obesili v Frankolovem 1945. leta.

PRAVNI SVETOVALEC

A. S. Št. Imam priznalo posebno dobo v dvojnem trajanju od 1942. leta dalje. Kot delavec dobivam borčevski dodatek. Pred nekaj leti sem se ponesrečil in sem v bolniškem staležu, borčevski dodatek pa so mi odvzeli. Ali je to prav in ali se nadomestilo osebnega dohodka za čas bolniškega staleža valorizira?

Odgovor: Borčevski dodatek pripada samo upravičencem, ki so v delovnem razmerju. Če pa je upravičenec v bolniškem staležu, dobiva namesto osebnega dohodka nadomestilo osebnega dohodka, višina tega nadomestila pa se izračuna tudi od borčevskega dodatka, ne le od povprečnega osebnega dohodka, doseženega pred obolostjo. Nadomestilo osebnega dohodka se valorizira, vendar o tem odločajo občinske zdravstvene skupnosti, ki to vprašanje urejajo glede na svoje možnosti. Svetujemo vam, da se glede valoriziranja nadomestila obrnete na svojo občinsko zdravstveno skupnost.

L. Z. M. Ste uživalec družinske pokojnine po pokojnem očetu. Kot študent boste jeseni poklicani na službo vojaškega roka. Ali se vam bo družinska pokojnina izplačevala tudi v času, ko boste služili vojaški rok?

Odgovor: Med služenjem vojaškega roka pravica do družinske pokojnine miruje in se ta čas družinska pokojnina ne izplačuje.

I. N. V. Vaš mož je invalidski upokojenec in prejema poleg pokojnine tudi dodatek za pomoč in postrežbo. Ali bo dobival ta dodatek tudi za čas, ko se bo zdravil v bolnišnici, kamor je napoten?

Odgovor: Uživalcu dodatka za pomoč in postrežbo se ta dodatek ne izplačuje za tisti čas, ko je nad tri mesece v bolnišnici ali kakšnem drugem stacionarnem zdravstvenem zavodu, v katerem ima oskrbo.

R. G. C. Imam sina, ki je zaposlen pri zasebnem obrtniku. Sin je družbeno aktiven, ima pa težave, ker mu obrtnik ne plačuje časa, ki ga sin prebije na sejah organov. Kakšne pravice ima sin v zvezi s tem?

Odgovor: To vprašanje ureja kolektivna pogodba o delovnih razmerjih med delavci in samostojnimi obrtniki. Ta določa, da gre delavcu v času odsotnosti z dela za določen čas, ki je vezana na funkcijo delegata ali člana delegacije - osebnih dohodkov. Za čas odsotnosti z dela za določen čas zaradi udeležbe na tečajih ali seminarjih, na katerih izpopolnjuje svoje sposobnosti delegata, ima delavec pravico do nadomestila osebnega dohodka, kot če bi delal poln delovni čas. Obrtnik pa ima v teh primerih pravico do povračila sredstev od organa ali organizacije, v kateri dela delavec kot delegat, za izplačani osebni dohodek delavcu - delegatu.

skrival z drugimi zaloškimi komunisti in skojevci orožje in strelivo. Aktivno je deloval takoj po okupaciji pri ustanavljanju in nadaljnji krepitvi protimperialistične fronte in prvih odborov OF. Zaradi izdajstva se je znašel med osumljenci, ki so se morali umakniti v strogo ilegalo. Že v začetku maja 1941. leta je odšel v gozdove na Kašelskem hribu v zaloško partizansko skupino. To je bila tudi prva partizanska enota v Sloveniji, ki je imela čast, da je pod njenimi streli padel 16. julija 1941. leta prvi nemški vojak v Sloveniji. Ivan Ferlež je postal partizan Svejk. Bil je v Molniški četi, v Grosupeljski četi, v 2. štajerskem bataljonu, v 1. slovenski brigadi, kasneje preosnovani v 2. grupo odredov. V Cankarjevi brigadi je bil brigadni obvešče-

valec in brigadni sekretar SKOJ. Iz Cankarjeve je odšel 1943. leta za komandanta Belokranjskega VOS-OF. Po ukinitvi VOS je postal komandant Narodne zaščite. Ob osvoboditvi maja 1945. leta je bil komandant LM Slovenije. Kot oficir je nato služboval v mnogih enotah v različnih krajih Jugoslavije. Nazadnje, pred upokojitvijo s činom polkovnika v IZDG Slovenije. V vseh partizanskih enotah je sodeloval v pre mnogih velikih slavni bitkah. Navedemo lahko samo nekatere. Prvi resnejši boj je bil na Libergi in pri Primskovem 24. in 25. decembra 1941. leta. Marca 1942. leta se je bojeval na Pugledu. Aprila 1942 je bil udeležen v neenakem boju, ko je 1200 Italijanov obkolilo 40 spečih partizanov. Italijani so bili poraženi, saj

se je majhna četa prebila v junaškem boju iz obroča, plačala pa za te čase velik krvni davek - 10 padlih partizanov. Maja 1942 je sodeloval v herojskem boju na Jančah. Udeležil se je bojev za uspešno obrambo prvega osvobojenega ozemlja v muljavski bitki. Kasneje je v Cankarjevi brigadi sodeloval v prvi splošni partizanski ofenzivi proti beli gardi na Dolenjskem in v Suhi krajini v decembru 1942 in januarja 1943. Udeležil se je pohoda in hudih bojev slovenskih brigad na Hrvaškem v 4. sovražni ofenzivi januarja-februarja 1943. Po vrnitvi je sodeloval v veliki ofenzivi brigad proti belogardistom v Suhi krajini. Se kot aktivni oficir, posebno ko je prišel v službo na Inštitut za zgodovino delavskega gibanja, se je začel ukvarjati z raziskovanjem

zgodovine NOB in pisati o njej. Napisla je več knjig in razprav, vendar je njegovo življenjsko delo obsežna prva partizanska monografija »Druga grupa odredov in štajerski partizani 1941 do 1942«. Pri pisanju je bil dosleden, zvest objektivnosti in zgodovinski natančnosti. Njegovo vodilo je bilo, da partizani ne živimo od minule slave, da je potrebna objektivna resnica, iz katere bodo črpali svojo moč mladi rodovi. Pri pisanju je imel cilj, prikazati mladim tiste izredne vrenote, kot so bile tovarštvo, popolna enakost, medsebojna pomoč, izredna požrtvovalnost, idejnost in visoka politična zavest.

Bil je iskren in zvest tovariš, pripravljen vedno pomagati in sodelovati. Njegova je izredna zasluga v razvijanju naših revolucionarnih tradicij. Ko-

likor je našel ob svojem delu prostega časa, ga je posvečal lovu in ribolovu. Pri lovu je bila njegova edina skrb obvarovanje narave in gojitve divjadi, pomagati, ne ubijati. V tej svoji aktivnosti je še kot oficir postal član predsedstva Lovske zveze Makedonije in uradnik makedonskega lovskega glasila. Po vrnitvi v Slovenijo je bil podpredsednik Lovske zveze Slovenije in uradnik Lovca. Pisal je tudi novele in pripovedke, nekatere so tudi objavljene v Zlatorogovi knjižnici. Njegovo življenje je bilo plodno, razgibano in vsestransko. Zato je toliko večja izguba, ko je nenadoma umrl, star še ne 63 let. Tovariš Ivan Ferlež-Svejk je bil nosilec partizanske spomenice 1941 ter mnogih drugih visokih odlikovanj in priznanj. Metod Jurčić

V Benečijo in Rezijo

Po Albertu Jakopiču – Kajtimiru je priredil Jelko Peterneš

19

115. Preden se je opomogel od presenečenja, ga je Slavko že ustrelil naravnost v trebuh. Nato je sprožil še drugič. Vrgel je bombo, da jih je šest takoj obležalo. Tedaj so tudi drugi borci naskočili Italijane in jih osem ujeli. Dvajset se jih je pogrnalo na levo in na desno v bližnje prepade.

116. Izmed teh je ostalo le malo živih, pa še ti s polomljenimi rokami in nogami. Enota petdesetih Italijanov je bila v nekaj trenutkih likvidirana. Pobrli so jim orožje in opremo. Pri njih so dobili povsem nove gojzarice. Vojaki, ki so jih borci ujeli, so pripovedovali, da so pred nekaj dnevi dobili nove obleke in čevlje. Ujetnike so slekli in jih po kratki politični uri spustili v samih spodnjicah v dolino.

117. Ni jim šlo v glavo, ko so jim partizani rekli, da jih ne bodo postrelili. Od srca so se jim borci nasmejali, ko so šli zadenjsko po skalah in jo nato kot blisk ucvrli po skalovju. Partizani so pregledali grmovje in našli še nekaj trupel Italijanov.

118. Pri enem izmed padlih Italijanov so partizani našli legitimacijo, iz katere je bilo razvidno, da je bil študent medicine, doma iz Milana. V njegovi denarnici so dobili sliko njegove matere, sive ženice, izredno lepih in plemenitih potez. Šli so v boj, ne da bi vedeli, za koga se tolčejo. Bili so sami mladi, nepoučeni rekruti. Kot so pozneje zvedeli partizani, so Italijani zaprli tistih osem rekrutov, ki so se vrnili v spodnjicah!

119. Med rekruti so pripovedovali, da je boljše ne bojevati se proti partizanom, ker so dobri ljudje. Mrtvemu medicincu so borci vzeli njegove listine, napisali pismo materi, priložili njeno sliko in vse skupaj poslali v Milan. V pismu so napisali: »Draga mama. Ne bodite žalostni, če je vaš sin padel v Reziji. Njegove smrti niso krivi partizani, ampak je kriv fašizem, ki ga je vzgajal tako, da bi zatiral svobodoljubne narode.«

120. Teh sedem bataljonov se je v sestavi brigad in kasneje divizij zelo dobro bojevalo ter tako prispevalo k skupnemu boju svobodoljubnih narodov proti fašizmu. Narodnostno gibanje v Benečiji in Reziji je dobilo svoje korenine v narodnoosvobodilnem boju. Zavest tamkajšnjega prebivalstva se je močno dvignila kljub stoletnemu potujčenju. To pa je bil tudi eden največjih uspehov pohoda brigad v Benečijo in Rezijo. Konec

Premišljanje ob 40-letnici smrti partizanke Majde Njena kri – naša kri

Vse je bilo nekoč. Hoteli so nas popolnoma uničiti! Kdaj? Med drugo svetovno vojno. Kdo? Nacisti in fašisti – Nemci, Italijani, ki so jim pomagali domači izdajalci. Da!

»O, če ljudi bi ne bilo pri nas, ljudi, ki ne ubogajo na vsak ukaz – tedaj bi nas že kdaj odnesel plaz. Tako, pa še živimo!« je zapel pesnik.

Med ljudmi, ki niso ubogali na vsak ukaz, ki so se bojevali za nas, za našo svobodo, da nas ni odnesel plaz, spada tudi oseba, ki jo dobro poznamo učenci šole Dolomitskega odreda v Polhovem Gradcu. Vsak dan nas smehlja gleda s slike na steni v avli. Kdo je to? To je Lizika Jančar-Majda.

Kakšna sta bila njeno življenje in delo?

Simona Jančar Lizika Majda se je rodila 27. oktobra 1919 v železničarski družini v Mariboru. Že v gimnaziji je postala članica SKOJ, članica Zveze komunistične mladine Jugoslavije in bila v njej zelo aktivna. Sodelovala je v delavskem društvu Vzajemnost skupno z drugimi mariborskimi komunisti.

Ko se je zaposlila, je nekaj časa delala v Mariboru in v Ljubljani, vendar pa je sodelovala s političnim delom med delavci in mladino. V začetku leta 1941 je postala članica komunistične partije.

Po okupaciji se je takoj vključila v narodnoosvobodilno gibanje. V podjetju Radio – edinem te vrste v Ljubljani – je Lizika kot uslužbenka že od poletja 1941 nabavljala za potrebe OF dragoceni radiotelegrafski material in preusmerila klerikalno podjetje v oporišče komunistične partije in OF, ki je sprejelo in oddajalo radijske sprejemnike narodnoosvobodilni vojski.

Delala je tudi na terenu Pod gradom. Hkrati je sama zelo drzno prenašala ilegalni material iz Ljubljane v Belo krajino.

Julija 1942. leta je morala v ilegalo. Tudi kot ilegalka je vodila intendaturo civilnega sektorja. Opravljala je razne zahtevne naloge v okupirani Ljubljani in bila kot zaupna oseba zveza med osvobojenim ozemljem in organizacijami v zaledju. Ko ji je bilo delo v ilegali oteženo, je februarja 1943 odšla k partizanom v Dolomite.

V začetku je bila pomožna radiotelegrafistka v bazi Turk na Hruševem. Tu se je srečala z inženirjem Dragom Hartnerjem. Marca 1943 je bila Lizika določena, da odide v njegovo skupino na Primorsko, da tja odnesejo radijski oddajnik.

Toda ravno takrat so okupatorji in belogardisti pripravljali močno ofenzivo, da bi uničili osvobojeno ozemlje »Dolomitsko republiko« – na majhnem prostoru med Dobrovo in Polhovim Gradcem ter Ključem Grmado, kjer so se v zimi 1942–1943 zadrževali vod-

stveni delavci slovenskega osvobodilnega gibanja: centralni komite Komunistične partije Slovenije, glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet in izvršni odbor Osvobodilne fronte.

O tem ozemlju piše Tone Fajfar: »In vse niti osvobodilnega gibanja so se stikale v Dolomiti, na svobodni zemljici tik Ljubljane. Vrh tega so bili Dolomiti tisto zimo edino svobodno ozemlje v Sloveniji.«

Lizika Jančar-Majda

To svobodno ozemlje so hoteli sovražniki v marčni ofenzivi 1943 uničiti. Sodelovali so Nemci, Italijani in belogardisti, ki so po zverinstvu celo prekašali Italijane. Streljali so celo ujetnike, ki so bili brez orožja. To se je zgodilo tudi Liziki – partizanki Majdi. Hartner je šel s svojo skupino naprej proti Primorski, Majda pa za njim. Ko je na poti malo zaostala, je pri vasi Bela padla v roke belogardistom. Bradati plavogardistični in belogardistični major Vošnar z Vrhovne jo je zasliševal pri Lenartovih na Belem. Zahteval je, da sname pokrivalo z rdečo zvezdo. Uprla se je, zato jo je Vonar oklofotal, da je kapa zletela na tla. Pobralla jo je in si jo kljubovalno dala na glavo. Tudi ko ji je drugič zbil kapo z glave, jo je pogumno pobralla in odločno rekla: »Sem, kar sem!«

Ničesar ni izdala. Pobesneli Vošnar je zgrabil pištolo in jo ustrelil. To je bilo 19.–20. marca 1943.

Zaman je čakala mati.

»Hčerka draga, čimprej se vrni in me razveseli v samotnih dneh, tako težko pogrešam tvoj smeh, ki si ga vedno prepolna.

Da nisi kaj bolna?

In utihnil tvoj glas je srebrni?«

Molk. Nikogar ni nazaj, samo strašna vest je prišla do njenih ušes:

Prestreljena in strta je padla pod streli krvnika.

V marčni ofenzivi ni izgubila življenja samo partizanka Majda. Le malo borcev 7. bataljona Dolomitskega odreda je preživelov ognjene grozote v Belški grapi.

Belogardisti in Italijani niso mirovali tudi po ofenzivi. Dan za dnem so napadali iz obrobni postojank. Prišel je čas, ko se je vodstvo osvobodilnega gibanja poslovalo od Dolomitov in krenilo na Kočevski Rog.

Tone Fajfar pravi: »Dolomiti so opravili svojo nalogo. Vso zimo so bili središče slovenskega osvobodilnega gibanja. Od tod je dobivala Ljubljana nov pogum. Dolomitska zemljica je opravila svojo nalogo. Zdaj pa jo je preplaval sovražnik in uničil njeno partizansko svobodo. Kljub temu je osvobodilna misel živela v Dolomiti dalje. Poslej je bila globoko zakonspirirana, preganjana z vsemi sredstvi. Toda nepretrgoma je živela in delovala do popolnega osvobojenja v maju 1945.«

Med vojno je truplo Lizike Jančar-Majde počivalo na Lenartovem vrtu na Belem. Po vojni so njene posmrtni ostanke prenesli v grobnico pred združnim domom v Polhovem Gradcu.

Zaradi junaškega in neomahljivega obnašanja pred sovražnikom je bila Lizika-Majda 27. novembra 1943 razglašena za narodno herojino. Pionirji naše šole so leta 1959 pomenovali po njej svoj pionirski odred, dan njene junaške smrti 20. marec pa praznujemo kot dan šole.

Ponosni smo, da nosi naša šola ime Dolomitskega odreda, ponosni smo, da nosi naš pionirski odred ime po pogumni partizanki Majdi, ki je dala življenje za našo svobodo, za boljši jutri.

S pridnim učenjem se hočemo oddolžiti njeni žrtvi, za njeno življenje, ki ga je dala, pa čeprav nas ni poznala. Nadaljevali bomo njeno delo, nadaljevali ga bomo, saj je njena kri – naša kri, njen pogled – naš pogled, njena pest – naša pest.

Slika tega dekleta visi v avli šole in dvoje žametnih oči nas gleda kot mati svoje otroke. Saj smo njeni otroci, čutimo to, cenimo njeno delo za našo svobodo. Vsekakor, ko gremo mimo nje, si potrjujemo: Lizika-Majda, nisi med nami, toda tvoje ime je zapisano v naših mislih trdno in nepozabno. Ostajaš z nami, zakaj ti si del nas, del naših src in misli.«

Zapisale so članice zgodovinskega krožka osnovne šole dolomitskega odreda Polhov Gradec: KATARINA BOŽNAR, BREDA NOVAK, MATEJA PETJE, DORIS PRUNK

kovinotehna

CELJE, MARIBORSKA 7

- veleprodaja,
- zunanja trgovina
- maloprodaja
- inženiring

Kovinotehna, trgovska organizacija s celovito ponudbo

Likovni natečaj okvira Partizanske smučine - Cerkno 45

Komisija za kulturni program pri organizacijskem odboru Partizanske smučine - Cerkno 45 je letos razpisala likovni natečaj na temo Zima in partizani za učence škofjeloške in idrijske občine.

Sole so poslale na razpis 136 likovnih del, zato je imela komisija zahtevno delo, ko

se je odločala za pet najboljših. Pri ocenjevanju so člani komisije upoštevali spretost, do sedaj pridobljeno znanje učencev in iznajdljivost. Nagrajeni so bili: lino-rez Prenos ranjenca v bolnišnico, izdelek Ružice Rozman iz 6. razreda osnovne šole Peter Kavčič iz Škofje Loke, Marko Primožič iz 7. razreda osnovne šole Spomenik

NOB - Cerkno je narisal risbo Kurir v snežnem metežu, risba Partizanska kolona je izdelek Tomaža Cankarja, učenca 6. razreda osnovne šole Prešernove brigade iz Železnikov, Marko Kociper, tudi iz Železnikov, se je lotil perorisbe z naslovom Kolona v megli, šestšolec Branko Černilogar iz 6. razreda osnovne šole Jožeta Mihevc

iz Idrije pa se je lotil perorisbe, ki jo je naslovil Kurir.

Najboljša dela so bila razstavljena v dvorani pri bazenu pred hotelom Eta. Avtorji najboljših del so prejeli poleg priznanja tudi smuč, ki jih je poklonila tovarna Elan.

Člani novinarskega krožka OS Cerkno - Spomenik NOB

Spremljali smo 7. vrh neuvrščenih

Pred kratkim smo spremljali 7. zasedanje neuvrščenih v New Delhiju. Slovesno ga je začel predsednik Fidel Castro. Nato pa je Indira Gandhi pozdravila vse goste, članice in opazovalce. Vprašanje miru, krizna žarišča, uporne sile, orožja so bile glavne konferenčne teme. Članice so si prizadevale, da bi dosegle čimboljše sklepe glede gospodarskega in političnega razvoja.

Želim si, da bi se gibanje neuvrščenih nadaljevalo tako enotno, kot se je začelo pred 22 leti na 1. konferenci v Beogradu.

ANDREJA KLEMENČIČ, 7. d
OŠ Jože Moškrič, Ljubljana

Vrh neuvrščenih je prvič brez očeta gibanja - tovariša Tita, vendar upam, da so njegove ideje navzoče v vseh dokumentih tega srečanja. Indira Gandhi je letos sprejela predsedujočo vlogo gibanja neuvrščenih za prihodnja tri leta. Na konferenci so sodelovale države iz vsega sveta. Obravnavali so največ gospodarske in politične probleme.

Moja želja je, da bi se še več držav vključilo v vrste neuvrščenih.

NATAŠA SAMAR, 7. d
OŠ Jože Moškrič, Ljubljana

Spremljala sem konferenco neuvrščenih v Indiji. Ta bi morala biti v Iraku že lani, vendar je ta dežela še vedno v vojnih zapletih z Iranom.

Znak letošnjega zasedanja je cvet s petimi listi. Ti pomenijo vse celine, kajti neuvrščenost je razširjena po vsem svetu. Golob sredi cveta pomeni mir, ki ga neuvrščeni potrebujejo in želijo.

AMIRA KAVKOVIČ, 5. b
OŠ Jože Moškrič

Lakota in revščina še vedno pestita veliko dežel. Na konferenci so govorili tudi o tem. Želim, da bi se vsi dogovori uresničili in bi po vsem svetu zaplapolala zastava z belim golobom, zastava miru.

KARMEN OGULIN, 5. c
OŠ Jože Moškrič, Ljubljana

Teden solidarnosti

Od 21. do 27. marca je čas, ki velja za teden mladinske solidarnosti z narodnoosvobodilnimi gibanji in žrtvami imperialistične agresije. V Sloveniji bo osrednja prireditev v petek, 25. marca, v Trbovljah, in sicer ob 16. uri v Delavskem domu. To bo obenem priložnost za podelitev priznanj za najboljše ekipe sklepnega kviza tekmovanja klubov OZN, pripravili pa bodo tudi razstavo fotografij ob tednu mladinske solidarnosti.

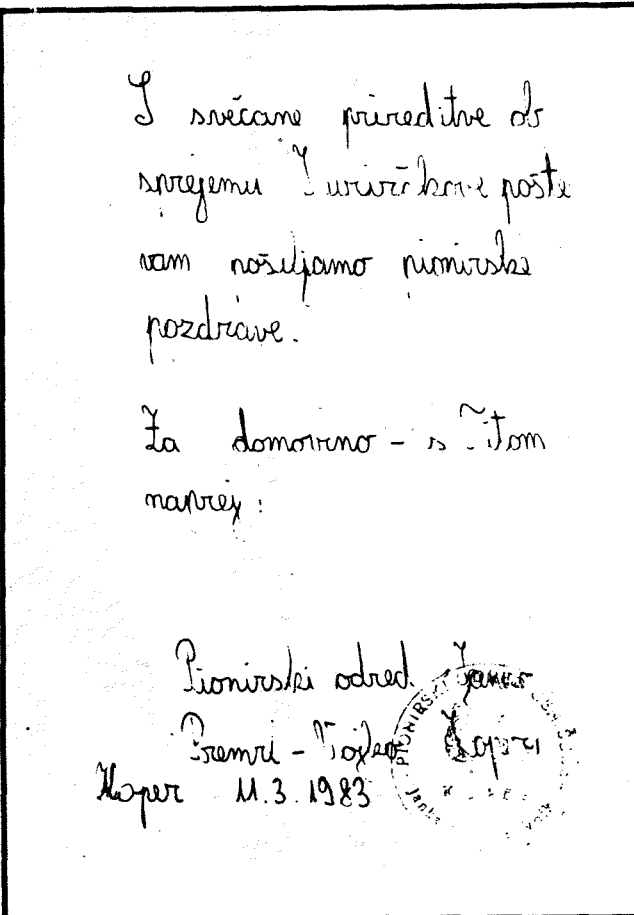
Republiško kviz tekmovanje klubov OZN Slovenije za osnovne in srednje šole bo v Trbovljah 25. marca dopoldne. Obvladati morajo znanje v dveh temah, in sicer Palestinski begunci in UNACR ter temeljni podatki o Združenih narodih.

Ž. D.

Povezovanje teorije s prakso

Učenci naše šole želimo ustanoviti Pionirsko zadrugo, da bi se ob delu na polju in v sadovnjaku spoznali tudi s sadjarstvom in vrtnarjenjem. Ne bomo seveda pridelovali krompirja in poljščin, pač pa spoznavali delo naših kmetov. Pri biologiji, kemiji in spoznavanju narave se o tem že učimo, teorijo pa želimo podkrepiti s prakso. Zelo bomo hvaležni krajevni skupnosti Šmartno, če nam bo to omogočila.

Literarno-novinarski krožek
OŠ Jože Moškrič, Ljubljana

Da bo starost lepša

Učenci naše šole smo med zimskimi počitnicami izvedli zanimivo in humano akcijo z naslovom »Da bo starost lepša«. O vsem smo se z razredničarko natančno pogovorili že na zadnji razredni uri pred začetkom počitnic. Povedala nam je, kako lahko na različne načine pomagamo ostarelim krajanom; na primer gremo namesto njih v trgovino, nacepimo drva, pomagamo nesti težko torbo, peljemo jih varno čez cesto... Mogoče zadostuje že to, da jih obiščemo in jih razveselimo s prijetnim pogovorom. Vsekakor so možnosti, kako naj pomagamo ostarelim, velike, le približati se jim je treba in se lotiti na pravem mestu.

Na žalost pa mnogi akcije sploh niso vzeli resno in so

se iz tega norčevali. Drugi so naredili precej koristnega. Nek šestšolec je na primer pomagal svoji nekdani varuški, neka druga deklica pa je odšla za svojega soseda vsak dan v trgovino. Večina jih je pomagala svojim babicam in dedkom.

Ko smo se po zimskih počitnicah spet zbrali v šoli, smo morali napisati, komu smo pomagali.

Lepo bi bilo, da bi takšne in podobne akcije še večkrat organizirali. Bojim se namreč, da je veliko učencev s koncem zimskih počitnic prenehalo pomagati ostarelim, ki so sedaj prepuščeni na milost in nemilost svojih moči.

MARTINA KRAMAR,
OŠ Solkan

METKA SODERŽNIK, 2. razred osnovne šole Stranice:
Pionirji kurirji na svoji poti svobode

Štafeta mladosti iz Zadra

Leto je naokrog. Spet se bliža datum, tisti najlepši pomladni datum, ko se začne pot štafete mladosti. Ko potuje iz rok v roke po vsej naši domovini, ko prepleta korake mladih vseh naših narodov in narodnosti, utrjuje bratstvo in enotnost, tovarništvo, krepi naše skupne moči. Letos bo krenila na pot po Jugoslaviji v soboto, 26. marca, in sicer iz Zadra.

Zaželimo ji srečno, dragi naši mladi bralci, že na začetku poti. V njej so združene naše misli, naša zavest, misel na Tita... Takole razmišlja Leandra Trobas iz 8. a razreda osnovne šole Kerenčičevih iz Pesnice:

»Jugoslavija. Majhna dežela na Balkanu. Majhna, pa vendar močna in trdna. Da, to si ti, domovina. Tvoje ime je s svetlimi črkami zapisano tudi v kraje onkraj oceana. Lepa si kakor malokatera druga država. Krasijo te strme gore in modre reke, livade žarijo ob sončnem vzhodu. Tukaj je tudi morje, ki je samo naše. Jadransko morje, katerega ime ponosno izpovedujemo.

Toda, kako si pravzaprav nastala? Si se rodila z lahkoto, si bila vselej tako bogata? Ne. Tvoja pot navzgor je bila težka, posuta je bila s trnjem. Naši predniki so te branili z žulji svojih rok. Naša si. Branili te bomo, četudi za ceno krvi in trpljenja. Naša si in naša boš. Te dežele ne more uničiti nihče, nikoli in nikdar.

Njihova trdnost in želja po miru, svobodi in bratstvu je bila še toliko večja, saj so vselej bedeli nad njimi ljudje, na čelu z velikim revolucionarjem, neutrudnim borcem za mir, tovaršem TITOM.

Štiri leta hudih bojov so pretekla, štiri mučna leta zatiranja, trpinčenja ljudi in požiganja domov. Jokalo je milijone žena, mračno gledalo milijone moških, trepetalo nešteto starcev. Tudi otrok, nedolžno malo bitje, ki je komaj ugle dal luč sveta in želel uživati vsaj delček življenjske radosti, se je moral seznaniti z grozotami vojne, lakote, trpljenja in pomanjkanja.

Svoboda, mar je cena zate res tako visoka? Mar res nihče ne more ustaviti vojne vihrice? Ali bo res poteptala vse sadove dela človeških rok? O, domovina, je morda to kazen? Te morda nismo ljubili dovolj? Da, domovina. Ljubili smo te in ljubili te bomo. Obdržati te hočemo!

Po štirih letih hudih bojov je končno napočil čas svobode. Veselile so se matere v objemu sinov, žene ob vrtni poti, dekleta je zopet videlo fanta, otrok se je zopet stisnil v varno očetovo naročje. Povsod je zadonela partizanska pesem, zopet so vihrale naše zastave, poti so bile posute s cvetjem, ljudje so s šopki pričakovali svoje.

Marsikomu pa se je zmračilo lice in orosilo oko, ker ni več videl svojih dragih. Kljub temu jih je spremljala topla misel - padli so za domovino.

Mi mladi imamo svobodne in delavne roke, s katerimi lahko po svojih sposobnostih in željah ustvarjamo za boljši jutri, za boljše življenje, kakor nas učijo starši, vzgojitelji, kakor nas je učil naš tovariš TITO.

Zato nosimo štafeto mladosti, da potrjujemo našo zgodovinsko in domovinsko pripadnost, da utrjujemo naš ponos, nosimo jo zaradi Tita in zaradi nas samih, njegovih dedičev. Tito je zaupal mladini, mladina pa mora in hoče to zaupanje upravičiti.

Dragi naši mladi dopisniki, ko se boste zamislili ob spremljanju štafete mladosti skozi vasi in mesta, napišite še kakšno misel za nas, za našo mladinsko stran.

Živa

Kurirčkova pošta v občini Velenje

Enaindvajsetega marca je kurirčkova pošta prispela v velenjsko občino, kjer bo ostala do 28. marca, ko jo bodo prevzeli pionirji iz občine Mozirje. V akciji so sodelovali predstavniki JLA, TO, taborniki, planinci, strelci, radioamaterji, pripadniki CZ, Rdečega križa in še drugih organizacij.

Skupna seja predstavnikov občinske zveze DPM, radio kluba Hinko Košir, občinskega odbora ZZB NOV, občinskega štaba za TO, OK ZRVS Titovo Velenje in predstavnikov vseh šol iz območja občine Titovega Velenja je bila 28. februarja letos. Na tem skupnem sestanku so se dogovorili za pot, po kateri bo potekala kurirčkova pošta, v katerih krajih bo prenočila, kje bodo kulturni programi, kako bo kurirčkova pošta na poti zavarovana in kdo vse bo sodeloval.

MARTIN SLATINŠEK
OK ZRVS T. Velenje

Veličastna partizanska zmaga v Jelenovem žlebu

Dne 26. marca 1943 so borci Gubčeve in Cankarjeve brigade dosegli do tedaj največjo zmago slovenskih partizanov nad okupatorjem. Po skoraj enomesečni ofenzivi prvih štirih brigad Toneta Tomšiča, Matije Gubca, Ivana Cankarja in Ljuba Šerčerja v Suhi krajini in ribniški dolini, kjer so belogardistom in italijanski vojski povzročili hude izgube v ljudeh in orožju, so se morale te brigade spočiti, oddati ranjence v bolnišnice v Rogu, preurediti svoje vrste in dopolniti z opremo in strelivom, ki ga je primanjkovalo. Poleg tega so Italijani močno pritiskali iz Ribnice na položaje brigad okrog Ribnice in Rakitnice, iz Kočevja pa je prihajala pomoč. Pretila je nevarnost, da nam pridejo za hrbet in napadejo od zadaj, kar so Italijani v resnici tudi načrtovali. Zato so brigade ponoči 26. marca 1943 krenile na pot čez Veliko goro, in sicer brigadi Toneta Tomšiča in Ljuba Šerčerja proti Podstenicam, brigadi Matije Gubca in Ivana Cankarja pa proti Dragi. V tej drugi koloni je po Rudeževi poti šla spredaj Cankarjeva brigada, za njo pa Gubčeva brigada. Zaradi skoraj enomesečnih bojov so bili borci močno utrujeni, zato so hodili počasi, mnogi v polsnu. Hitrost je tudi ovirala kolona z ranjenci in materialom. Kljub utrujenosti in takoti pa so borci brezbrizno začeli peti ob spremljavi harmonike, ko se je zdanilo.

Nihče ni vedel, da je bataljon italijanske divizije Macerata že prejšnji dan prišel v bližino Male bele stene v Jelenovem žlebu in tam prenočil zaradi pretrgane radijske zveze in napačnega razlaganja šifriranega povelja. Zjutraj 26. marca je ta bataljon krenil po Rudeževi poti proti Turnu – Stene, ne sluteč, da se po isti poti proti njim pomika dolga kolona partizanov.

Pod koto 1086 Male bele stene sta se koloni nepričakovano srečali na Rudeževi poti okrog 9. ure. Italijani so začeli prvi streljati na puškomitralješko patroljo Cankarjeve brigade, ki jo je vodil (pred nekaj dnevi umrl) Ivan Ferlež-Švejk, obveščevalec Cankarjeve brigade. Komandant Cankarjeve brigade Dragan Jevtič je najprej mislil, da streljajo tomšičevci, in je zato zaklical,

vodili na levem krilu bataljona Janez Hribar-Rokca, v sredini Ivan Šmuc-Roman in na desnem krilu Andrej Žagar-Maj, ki je s četo prišel Italijanom za hrbet in jim zaprl pot proti severu. Pod poveljstvom komandanta Dušana Švare-Duleta, njegovim namestnikom Ivanom Pezdircem-Slavom je 1. bataljon Cankarjeve brigade zasedel greben pod potjo in napadel Italijane s te strani. Drugi bataljon Cankarjeve brigade pa je pod poveljstvom Staneta Oberstarja-Milka zasedel položaje pod potjo in na njej. Borci 2. bataljona Gubčeve brigade so se morali od poti do kote vzpenjati 100 metrov više po gosto obraščenem grebenu z drevesi, ovijalkami in grmovjem med skalami in vrtačami. Skoraj za vsako skalo in vsakim drevesom pa je čepel, ležal ali klečal Italijan

nike. Od bombnih eksplozij je tako bobnelo, da je marsikdo pomislil, da padajo letalske bombe. Italijani so mislili, da imamo tromblone, njihov komandant pa je tudi mislil, da jih napada 1500 partizanov.

V boju so Italijani padali kot snopje pod streli, rafali in eksplozijami bomb. Pri mitraljeških gnezdih so obležali po trije ali več skupaj. Puškomitraljeze, mitraljeze, bombe in puške so borci jemali iz rok živih in mrtvih Italijanov med živžganjem krogel, dimom, bliskom, bobnenjem bomb okrog hrabrih bombašev in puškomitraljezcev. Nekateri ranjeni Italijani so jokali, klicali na pomoč mamo, prosili za življenje in izjavljali: »Io komunist!«. V paničnem begu so Italijani odmetavali orožje in opremo ter vpili: »Na pomoč!«. Zaplenjeno orožje je bilo takoj uporabljeno, zlasti bombe in mitraljezi.

Ker je Italijane drugi bataljon Gubčeve brigade s severa potiskal proti Rudeževi poti in Glažuti, so začeli bežati v teh smereh, še zlasti proti Glažuti, ker iz te smeri ni bilo večjega partizanskega pritiska. Skozi vrzel v tej smeri se jih je precej rešilo. Ob Rudeževi poti in na grebenu pa so jih dočakali cankarjevci in poveljstvo cone. Pod rafali brzostrelk Milovana Šaranoviča, Viktorja Avblja-Rudija, Dragana Jevtiča, Janka Sekirnika-Simona, Nandeta Kavčiča, Dušana Kvedra-Tomaža in drugih, puškomitraljezcev in pušk cankarjevcev je padlo še mnogo Italijanov na grebenu, na poti ali pod njo. Nekaj jih je tudi padlo v snežno-

o strahotnem porazu napisal, da je mrtvih, ranjenih, ki so jih pustili na bojišču, in pogrešanih okoli 250 vojakov in 8 oficirjev. Rešenih ranjencev so našli 94 in dve civilni osebi. Seveda takrat komandant še ni vedel, koliko pogrešanih se jih bo še rešilo in vrnilo. Posamezni vojaki so se potem vračali

zanov od 360 napadajočih, in sicer iz vsake brigade po dva. Gubčeva brigada je imela 3 ranjene borce, Cankarjeva brigada pa 17 ranjenih borcev. Stane Škrl, politični komisar čete 2. bataljona Gubčeve brigade, je v svojih spominih o smrti gubčevcev napisal tole: »Hrabri komandir druge čete Ivan

lijana, trije pa so mrtvi obležali na položaju. Roman je skočil naprej in se skril za panj. Italijan ga je opazil in močno streljal nanj z mitraljezom. Panj ni zdržal krogel in Roman je obležal mrtev.« Juga je na kraju smrti pokopal brat Maj in tam še danes leži v urejenem grobu.

V knjigi Cankarjeva brigada, ki jo je napisal Lado Ambrožič-Novljan, je napisano, da sta v Jelenovem žlebu padla dva cankarjevca, in to Johan Oberstar in Maks. V Jelenovem žlebu pa so na spominskih ploščah napisani padli cankarjevci Ivan Omerza-Johan, Peter Lakner in Maks Pitino. Po podatkih občinskega odbora ZZB NOV Ribnica, ki je postavil te spominske plošče, je Ivan Omerza-Johan Oberstar, kakršno je bilo domače ime. Bil je komandir čete v Cankarjevi brigadi in je narodni heroj. Maks je Maks Pitino. Za Petra Laknerja se je pozneje ugotovilo, da je padel v Jelenovem žlebu, bil je politični komisar čete v Cankarjevi brigadi.

Ranjeni borci 2. bataljona Cankarjeve brigade so bili Lado Kosijan, politični delegat voda in sekretar SKOJ čete, Kazimir Klešnik-Kazi, politični komisar čete in Anton Podboršek-Saša. Lado Kocijan je bil laže ranjen, ko so v skupini Franca Krseta-Čobana zaplenili težki mitraljez. Saša je bil ranjen v prsi, potem ko je vrzel bombo na italijanski mitraljez, ga zgrabil in hotel odvzeti Italijanom.

Tako bliskovita popolna zmaga partizanov v pohodu, v nepričakovanem srečanju na težkem terenu, ob slabši oboroženosti in manjšem številu borcev dokazuje nesposobnost, neiznajdljivost in zmedo italijanskih oficirjev in vojakov ter na drugi strani veliko sposobnost poveljstev cone, brigad, bataljonov in čet, hitro presojo situacije, iznajdljivost, učinkovito poveljevanje, samoiniciativo borcev in herojske hrabrosti poveljnikov, mitraljezcev, bombašev in vseh drugih borcev. Boj v Jelenovem žlebu je množično zborovanje s kulturnim programom. Slavnostni govornik bo bil vrhunec ofenzive in končnih bojov v ribniški dolini. Ta boj je prinesel slavo Gubčevi in Cankarjevi brigadi po vsej domovini. Postal je legenda za vsakega partizana in v zgodovini NOB. Italijanska vojska je bila potolčena in razbita kot nikoli prej in ne pozneje na slovenskih tleh in je bila popolnoma demoralizirana.

O boju v Jelenovem žlebu je Majda Petermel-Vida Brest napisala pesem. Po njenem besedilu pa je Radovan Gobec skomponiral kantato Jelenov žleb, za zbor in orkester. **Mirko Klančar-Sandi**

čez dan, dva ali več, raztrgani, izčrpani, umazani, lačni in celo brez orožja. Nekaj pa se jih je izgubilo in od lakote ali ran umrlo, ker so po vojni še našli obžrta trupla ali okostja Italijanov.

Italijanom je bilo zaplenjeno: 2 težka minometa, eden nepopoln, 8 težkih mitraljezov, 10 puškomitraljezov, več kot 150 pušk, mnogo streliva in ročnih bomb, nekaj pištol, dve radijski postaji in veliko raznovrstne opreme. S tem orožje so se oborožili borci, ki so prišli pred kratkim s Primorske. Borci s slabo obleko in obutvijo pa so se preoblekli in preobuli. Po italijanskem poročilu je na bojišču ostalo okoli 190 pušk, 12 puškomitraljezov, 7 težkih mitraljezov, 1 težki minomet s 50 minami in drugo bojno opremo. To zopet kaže, da je razlika okrog 40 pušk in 1 mitraljez verjetno ostala v gozdu med skalami in v grmovju, kamor so jih bežeči Italijani odmetavali in skrivali. Nekaj so jih našli med vojno in po njej.

Mi smo izgubili 5 parti-

Šmuc-Roman je s puško streljal na Italijane. Ko mu je zmanjkalo bomb, je ukazal najbližjemu borcu, naj gre ponje. Tedaj se je pred njim dvignil iz zaklona italijanski oficir, da bi vrzel bombo, a je bil zadet in je padel. Roman je skakal od skale do skale in vodil svoje borce. Od mrtvih Italijanov je dobil nekaj bomb in z njihovo pomočjo je četa napredovala. Toda kmalu je bil ranjen. Poleg njega se je bojeval politični komisar prve čete Jože Žagar-Jug. Ležal je za skalo in streljal. Sovražnik se je umikal. Nenadoma je Jug vstal, da bi skočil za bližnjo skalo. Pri tem ga je krogla smrtno zadela. Komandir Roman se je kljub rani bojeval naprej. Bataljon je sicer napredoval in borci so skakali od skale do skale, toda sovražnikov odpor je bil še vedno močan. Roman je desno od sebe opazil italijanskega mitraljeza, ki je močno streljal. Zdelo se mu je, da je ta ubil Juga. Dobil je »kragujevko« in jo odvrnil proti mitraljezcu. Po eksploziji sta zbežala dva Ita-

Občina Ribnica je v spomin na slavno zmago partizanov v Jelenovem žlebu 26. marca razglasila za svoj praznik. Vsako leto na ta dan organizirajo razne kulturne in športne prireditve. Skupščina občine ima slavnostno sejo, na kateri podelijo priznanja, plakete in listine častnega občana. Letos bo občinski odbor ZZB NOV podelil za tako visoko obletnico zmage več plaket Jelenovega žleba kot običajno, in sicer po 10 plaket borcev brigade TT in LS. V višjih razredih osnovnih šol bodo otroci pisali naloge na temo »Bitka v Jelenovem žlebu« in izdelali likovne prispevke. Za najboljše naloge in likovna dela bodo podeljene po tri nagrade za vsako šolo. Organiziran bo pohod v Jelenov žleb štirih pohodnih enot mladine TO in vojakov, med njimi bodo tudi vojaki enot JLA 4. SNOUB Matija Gubec, ki bodo nosile ime vseh štirih brigad. Borci jim bodo pripovedovali dogodke iz bojov v ribniški dolini in v Jelenovem žlebu. Pri spomeniku na kraju boja v Jelenovem žlebu, če bo možen prehod zaradi snega, bo ob 13. uri 26. marca 1983 množično zborovanje s kulturnim programom. Slavnostni govornik bo Dušan Švara-Dule. Vsem borcem Gubčeve in Cankarjeve brigade, ki so se udeležili bojov v Jelenovem žlebu, občinska skupščina Ribnica poklanja posebne značke v spomin na 40. obletnico zmage. Značke bodo delili v Jelenovem žlebu po seznamu. Zagotovljen je brezplačen partizanski golaz.

Odbor skupnosti borcev Gubčeve in Cankarjeve brigade ter občina Ribnica vabijo vse borce vseh štirih brigad, da se v čim večjem številu udeležijo proslave v Jelenovem žlebu, ki bo ob vsakem vremenu. Prevoz z avtobusom iz Ljubljane do Jelenovega žleba in nazaj proti plačilu je zagotovljen borcem, ki so se prijavili do 23. 3. 1983.

naj ne streljajo. Ker pa so Italijani streljali, še naprej, je spoznal, da je pred partizani sovražnik. Prav ti streli so izdali Italijane in opozorili štab operativne dolenjske cone in štaba Gubčeve in Cankarjeve brigade na nevarnost. Če bi Italijani zasedli pobočje in koto 1086 prej, bi nas lahko napadli s strani in potisnili pod pot, kjer se teren strmo spušča v globel in brezno. Zato je komandant cone Milovan Šaranovič takoj ukazal zasesti koto 1086 in zapreti umik Italijanov proti Glažuti. Z obkolitvijo na severu bi v obroču uničili Italijane. Koto je zasedel 2. bataljon Gubčeve brigade pod poveljstvom komandanta Petra Brajeviča in političnega komisarja Zvonka Vrečka-Tinčka. Čete so

in streljal ter metal ročne bombe. Bojevali so se na življenje in smrt, brezglavo, noro. Italijanski poveljnik je tudi želel zavzeti koto 1086, toda gubčevci so ga prehiteli. Ker je v začetku verjetno mislil, da je pred njim manjša partizanska enota, je tudi poskušal prodreti po poti in grebenu naprej, kar pa mu kljub srditemu boju ni uspelo. Partizanski obroč okrog Italijanov se je vse bolj zapiral in Genovesi je spoznal, da je izgubljen.

Z jurišem cankarjevcev, gubčevcev in v boju mož na muža je bil italijanski odpor po dveh urah strt. Borci so skakali od skale do skale, od drevesa do drevesa in sproti z bombami in rafali mitraljezov uničevali italijanska mitralješka gnezda in posamez-

ledeno brezno pod potjo, kjer so jih še po vojni nekaj našli. Nekaterim Italijanom pa je le uspelo uiti pod potjo.

Kljub nepopisnemu veselju borcev ob največji zmagi nad okupatorjem je bil strašen in žalosten pogled na okupatorjeva trupla, ki so ležala eno poleg drugega, na kupih in vsepovsod. Česa takega borci še nismo videli, čeprav smo že videli veliko mrtvih Italijanov na kupih v Žumberaku. Ker je bil po grebenu ponekod še sneg, ta ni bil več bel, ampak rdeč.

V tej bliskoviti, sijajni in veličastni zmagi je padlo 106 Italijanov, ranjenih pa je bilo 102 od skupnega števila 480. Od 24 oficirjev jih je padlo 7, ranjeni pa so bili 4. Komandant Genovesi se je srečno rešil in še isti dan v poročilu

tv-15naš TOVARIS

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – Glavni urednik: DRAGO VRESNIK; Odgovorni urednik: TONE URBAS; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino; BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRAŠEK – reportaže; BOJANA ŽOKALJ-JESIĆ – naša organizacija; Lektor-redaktor: KATJA HVALA; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Vodja uprave: MILAN SENČAR; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 317-049 – Uprava in naročniški oddelček: Miklošičeva 28/1 p. p. 598. 61001 Ljubljana – Letna naročnina 400 din, posamezna številka v prosti prodaji 10 din – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/1-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov – Korektore in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35